

SÖTAMANS LÄNDUSE AJAKIRI

N:o
37-38+
39

1. Okt.
1932

SÖDUR

P. LUTTEIN

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

JALAVÄGI. GARNISONI TEENISTUS.

Jalaväe määrustik. I osa	Kr. —.25
Jalaväe eeskiri. II osa. Teine trükk	„ 1.—
Garnisoni määrustik. I—III jagu	„ —.75
Garnisoni määrustik. IV jagu	„ —.40
Laske-eeskiri jalaväe relvadele. I osa muudatused	„ —.50
Laske-eeskiri jalaväe relvadele. II vihu muudatused	„ —.10
O. Sternbeck: Jalaväe relvade tule omadused	„ 2.35
Sisemäärustik	„ 1.—

LAHINGUTEGEVUS. JUHTIMINE.

Lahingueeskiri	„ —.85
Määrused kaitseväge vedude korraldamiseks	„ 1.—
H. Dunkel: Jalaväe jagu	„ —.30
Gerin: Väikeste üksuste lahing	„ 1.60
Ühendatud väeliikide juhtimine ja lahing	„ —.75
H. Janson: Koostöö lennuki ja jalaväe vahel	„ —.35
J. Lutsar: Lahing tankide toetusel	„ 1.50
N. Reek: Juhi otsus ja selle kujunemine	„ —.50
I. Kasak: Taktika	„ 2.30
N. Riiberg: Positsioonisõda	„ —.85
K. Laurits: Luureteenistus staapides	„ —.45

RELVADE MATERJAL-OSA KIRJELDUSED.

A. Teder: Arisaka (Jaapani) vintpüssi materjal-osa kirjeldus	„ —.25
Jalaväe relvade materjal-osa III 9 m/m püstol „Browning“	„ —.40
Jalaväe relvade materjal-osa. Kk. „Madsen“	„ —.60
Inglise 18-nl. kiirlaskja suurtükk. Materjal-osa	„ —.70
45" Inglise haubitsa materjal-osa kirjeldus	„ 1.—
3" Vene 1902. a. kahuri materjal-osa kirjeldus	„ 1.25
Kk. „Levise“ lasketakistused — tabelid	„ —.10
Kk. „Madseni“ tabelid nr. 1	„ —.15
A. Käbala: Juhendid laskurile, I vihk	„ —.40
Kk. „Madseni“ tabelid nr. 2	„ —.15
76,2 m/m Prantsuse kahuri materjal-osa kirjeldus	„ 1.20
Kaigas-käsigranaadi joonistused	„ —.20
G. Leets: Nurgamõõtja, bussooli ja stereotoru tarvitamine	„ —.65
Bussoolid	„ —.35
R. Preibach: Käsigranaadid	„ —.60

RATSAVÄGI.

Eeskiri ratsahobuste ratsastamiseks	„ —.65
Ratsasõidu õpetus	„ —.60
N. Reek ja R. Kent: Hobune ja tema hindamine	„ —.30

SÕDUR

№ 37/38/39

Laupäeval, 1. oktoobril 1932.

XIV aastakäik.

Loomulik käik.

Maailmasõja päevil ei olnud väike poliitikameeste arv, kes uskusid, et see sõda on viimane. Inimesed pidid jõudma äratundmisele, et ei ole hirmsamat asja kui sõda kõigi oma järeldusiga, ja rahvad pidid looma igavese rahu alused. Selle sõja järele, mis haaras endasse kaudselt tõepoolest kogu maailma, ja mis otsekoheselt andis end valusasti tunda suuremale osale Euroopast, ei võinud enam olla kahtlust, et inimesil kaob himu vastastike tülide õienamisteks relvade varal igaveseks ajaks, ja oma riiu-asjade lahendamiseks otsitakse muid, vähem hävitavaid ja purustavaid vahendeid.

Küll ei olnud sellisele optimistlikele arvumisele mingit uut alust olemas, sest inimene oli jäänud täpsalt endiseks — inimene aga on ju kes sõdib. Kuid taheti uskuda ja usuti. Siis lõppes sõda ja võitjad hakkasid omaviisi rahu tegema. Saksamaa, keda peeti sõja ainukeseks süüdlaseks, ja tema liitlased desarmeeriti, nende jäeti alale ainult väikesed relvastatud jõud piirivalveks ja seesmise korra kaitseks.

Mitte ainult meeste arvu ei piiratud neis mais tunduvalt, vaid keelati ka kõigi „kalalätungi relvastuse“ kasutamine ära, nagu on aeroplaanid, tankid, raske kahurvägi j. n. e. Nüüd pidi maailma julgeolek ja igavene rahu olema küllalt kindlustatud, sest maailma rahu rikkujaks oli tehtud võimetus. Seda ilusat rahu-idüllit tumestab ainult asjaolu, et need rahvad, kellele on jäetud vabad käed, jätkavad veel suurema innuga relvastumist kui enne Maailmasõda, ja järjest otsitakse uusi, mõjukamaid vahendeid vastase allasurumiseks relvastatud jõu abil. Ainult vahetevahel, meeletades maailmasõja-aegseid suuri sõnu ja igavese rahu loomist, osalt ka majandusliku surutise sunnil, tullakse kokku ning kõneldakse jälle desarmeerimise vajalikkusest ning sellest võimsast põhimõttelisest üksmeelsest, mis valitseb siin rahvaste vahel. Kaugelemaale kõnelusist ei ole ses asjas saadud.

Nüüd aga tuleb Saksamaa ja nõuab üldist, otsustavat ja rutulist desarmeerimist. Desarmeerimise konverentsi võimalik nurjumine, — ütleb saksa kaitseminister von Schleicher, — tuleb panna nende riikide süüks, kes ei näe desarmeerimise konverentsi sihti kõigi riikide ühtlase, rahvusliku julgeoleku kindlustamises üldise desarmeerimise kaudu, vaid ühekülgse julgeolekus ja ebaõiglase võimu ja õiguse jaotuses. Mida kauem lükatakse edasi Saksamaa soovi täitmine üldise desarmeerimise järele, seda energilisemalt peab Saksamaa nõudma üheõigusluse põhimõtte tunnustamist. Mis on Saksamaal tegemist rahvasteliiduga, kes asetab ta alandavasse eritingimusesse? Kõik Saksamaa suhtes maksuma pandud kitsendused peaksid pandama maksuma üldiselt kõigi kohta, või neist tuleks loobuda ja vabastada neist ka Saksamaa. Kui Saksa üheõigusluse nõuded lükatakse tagasi, siis ei võta Saksamaa enam osa desarmeerimise konverentsi tööst. Ja siis on Saksamaa sunnitud hakkama hoolitsema ise omal jõul oma julgeoleku eest, kui see osutub võimatuks rahvusvahelisel teel.

See on asjade loomulik käik, nagu ta teisiti ei saanudki olla. Et Saksamaa pikapeale oma kitsendatud seisukorraga ei lepi, pidi olema igauhele selge. Sakslased teavad väga hästi, et ei saa juttugi olla üldisest desarmeerimisest, ja seepärast võivad nad üsna julgesti seda nõuda, et enese relvastumist, millele nad kavatsevad asuda, kõlbliselt põhjendada.

Ja kes takistab neid seda tegemast?

Prantslased on muidugi nüüd suure ärevuses ja seletavad, et sakslaste üheõigusluse nõue tuleb kindlasti tagasi lükata. Aga kui sakslased hakkavad siis oma asju nii ajama, nagu nad heaks arvavad, milline jõud hoiaks neid tagasi?

Prantsuse peaministrile lähedane leht kirjutab, et Versailles'i lepingu läbi taheti kindlaks määrata ettevaatuseabinõud riikide

vastu, kes ei kõhkleks valmistada ette uut sõda. Sakslastele ei tohtivat lubada Versailles'i lepingut maha matta.

Kuid kellel on küllalt jõudu seda keelata?

Võib olla, et Saksamaa esiotsa ettevõttest tagasi hoidub samale relvastuse teele astumast, mida teised käivad. Kuid varem või hiljem teeb ta seda ometi ja arvatavasti ei ole see „varem või hiljem“ kaugel. Tõsiselt vastu seista püüab siin ainult Prantsusmaa ja mõned Ida-Euroopa riigid, kellele Saksamaa jõusse saamine võiks ka otsekohest hädaohtu tähendada. Riik aga, kellel maailmas, eriti Euroopas, suur kaal ja mõjuvõim, Inglismaa, suhtuks sellesse asjasse tõenäolikkult õige ükskõikselt. Ja ka Itaalia oleks vaevalt himu vahele segada, hoolimata oma sõjakast vaimest, seda enam, et talle Prantsusmaa tugevus Vahemere hegemoonia küsimuse pärast eriliselt ei meeldi.

Muidugi ei saa öelda, et kui Saksamaa Versailles'i lepingu läbi loodud kitsendused maha raputab ja endale õiguse võtab samuti vabalt, oma tahtmise järel relvastuda, nagu teevad teised riigid, see tähendab otsekohe sõja hädaohtu. Nii kergelt ei alustata meie päevil küll sõda, aga ei tohita unustada, et Saksamaa ei ole oma paljude piiridega põrmugi rahul, mis Versailles talle ette kirjutanud, ja vaatab praegusele seisukorrale, ainult kui ajutisele. See hädaohtlik piiride küsimus tuleb kindlasti varem hiljem päevakorrale, ja ei ole sugugi ette näha milliste abinõudega lõpuks ta lahendamisele asutakse, kas nõupidamistega ja kokkulepetega või relvadega.

Peale selle ei saa lasta silmalt, et saksa rahvast valdab ikka laiemalt ja sügavamalt ekspansiooni vaim, mis hakkab endale tulevikus väljapääsu otsima. See võib tahtmatult viia kokkupõrkeile teiste rahvastega, kel selleks ei ole vähematki himu, kuid kes ometi ei saa vaikselt vastu võtta lööki, kui see tuleb.

Itaalia fashismil on vähemalt üks hea omadus, et ta julgeb avalikult ja lausa öelda, mis ta mõtleb ja tunneb. Teised mõtlevad ja tunnevad üldiselt sama viisi ja ka tegelevad sama viisi, ainult kõnelevad teistviisi.

Fashism ei usu, — seletab Mussolini, — et igavene rahu oleks võimalik ja kasulik. Ta eitab patsifismi, milles peitub loobumine võitlusest ja ohvrimeelsusest. Ainult sõda pingutab inimese energiat maksimumini ja märgib õilsusepitsa

tiga rahvad, kel on julgust talle näkku vaadata. Fashismi vaimule on ka võõrad kõik rahvusvahelised ja ühiskondlised konstruktsioonid, mis võivad kokku variseda — nagu ajalugu näitab — kui sentimentaalsed, ideelised ja praktilised elemendid möllavad tormina rahvaste südameis. Fashism eitab üleilmlikku vendlust, ja kultuurrahvastega koos elades peab ta neid teravalt silmas, jälgides nende meeleolusid ning huvisid ja ei lase ennast petta muutlikust ja mööduvast näilisusest.

Selliseil asjaoludel, kus ei ole vähematki lootust, et Euroopas, nii kaugele kui võimalik tulevikku näha, saaks maksta teistsugune rahvaste julgeoleku vahend peale organiseeritud relvastusjõu, on küllaltki võõrastav meil seltskonnas mitmekesisel ringkonnas ikka jälle kuulda, et Eesti peaks hakkama ajama kindlat aktiivset patsifismi poliitikat. Rahvas tulevat viia nii kaugele, et talle on isegi sõja mõte vastik ja hirmus. Kaitsekulusid tulevat tublisti vähendada ja raha enne mingiks muuks otstarbeks kulutada, kus sellest kasu on, kuna kaitse peale kulutatud summad olevat eaproduktiivsed ja neid tulevat seepärast võimalikult vähendada.

Rahvaate heaks pidavat hakkama kõige pealt naised tööle, eeskätt emad, kes istutaksid lastele vastikuse tunde sõja vastu, ja kasvataksid selle taime tugevaks puuks. Siis olevat loota, et inimesed muutuvad pikapeale kõik sõjavastasteks, panevad relvad maha ja maailmast kaob vaen ning pääseb viimaks võidule igavene rahu.

Ei saa salata selgituse ja kibutusetöö suurt väärtust, kui ta on hästi korraldatud ja pannakse energiliselt käima. Ei ole seepärast võimatu, et kui meie naised kogu oma jõu mobiliseeriksid, nagu mõned agarad töötavad, nad aja kestes suudavad kasvatada hea hulga mehi relvade varal endakaitse vastasteks, kõhklejajaks ja loidudeks, kes anduvad täielikult patsifismi mõttele.

Ainult üks pisike viga on sel ilusal kaval: milliste abinõudega mõtlevad meie sõjavastased naised patsifeerida naabrite mehi, kui nende naised oma mehi just julgusele, endaohverdamisele ja suurile tegudele kodus kaitseks õhutavad ja innustavad, nagu lugu tõepoolest enamasti on? See naabri kodus kaitse mõte võib väga kergesti muutuda üleaedse vallutamise mõtteks, kui see — ükskõik, mis põhjal — loistunud ja endakaitse saatuse hoolde jätnud, nagu selleks leidub küllalt näiteid ajaloost.

Kolonel Villem Marder 50-aastane.

Kolonel V. Marder.

15. septembril s. a. sai 2. diviisi ülema abi ning Tartu garnisoni ülem kolonel Villem Marder 50-aastaseks.

Villem Marder sündis 15. sept. 1882 Järvamaal Albu vallas. Sai alghariduse Paide linnakoolis ja sooritas hiljem eksami Pihkva kadettide korpuse juures vabatahtlikuna sõjaväeteenistusse astumiseks.

Vene sõjaväkke astus Marder 1902. aastal, ülendati 1906. a. Tšuguevi sõjakooli rahuaegse kursuse lõpetamisel nooremleitnandiks, langes Maailmasõjas 1914. a. augustis sakslaste kätte vangi, kust jõudis kodumaale 1918. a. detsembris.

Vabadusesõja alul astus V. Marder alamkaptenina Eesti rahvaväkke ja on teeninud kogu aeg vastutusriikastel kohtadel: Vabadusesõja ajal 2. tagavarapataljoni ülemana, siis lühikest aega Sakala partisanide polgu ülemana, 1920.—1923. a. Kaitseväge Ühendatud Õppeasutiste (Sõjakooli) ülemana, 1924—1928. a. 1. diviisi ülema abina, 1928—1930. a. I brigaadi ülemana 3. diviisis ja alates 1. juulist 1930. a. 2. diviisi ülema abina ning sama aasta 1. augustist ühtlasi Tartu garnisoni ülemana. Ülendatud koloneliiks 24. veebruaril 1922. a.

Kolonel Villem Marderi teeneid Vabadusesõjas on hinnatud I. liigi 2. järgu Vabaduse Risti, rahalise autasu ja tasuta maa annetamisega.

Peale selle on temal endisest vene väest Püha Anna IV järgu autäht.

Soovime juubilarile õnne ja jõudu edaspidiseks tööks.

Minnakse veel kaugemale ja leitakse, et sõdade tekkimises olevat peamiselt süüdi kutselised sõjaväelased ja relvavabrikandid. Seletatakse pikalt ja laialt, kuidas nende mõlemate huvides sõdasid provotseerida ja kuidas nende mõjule tuleks piir panna. Veidral viisil ei puudu meilgi inimesed, kes asjale nii metsikult vaatavad, ehk küll tõsielu oma nähetega ja kogemusega oleks pidanud neid hoopis milleski muus veenma.

Kõigepealt ei tohiks unustada, et ohvitserkond ei ole mingi vabatahtlik aktsiaselts, kes ajab sõjaga oma äri, vaid ta on riikide ja rahvaste poolt julgeoleku säilitamiseks loodud korralduse juhiks ja kandjaks. Ilma tarvilise ettevalmistuseta ohvitserkonnata ei ole riiklise julgeoleku korraldus

meie päevil üldse mõeldav. Oma kohuse täitmiseks südametunnistuse järele peab ohvitser hoolitsema mitte üksi sõduri tehnilise väljaõppe eest, vaid nii palju kui vähegi võimalik ka kaitseteenistuses oleva kodaniku moraalse arengu eest, äratama temas sügavat isamaarmastust ja endaohverduse tunge, kui maa julgeolek seda nõuab.

Seepärast tunduvad täiesti ülekohtustena ja tõelise seisukorra mitte mõistmisena etteheited, nagu oleks kaitseteenistus oma loomu poolest selline, mis meelitab inimesi militarismi meeletulele. Igatahes ei saa ometi üheltki kohusetruult ohvitserilt ega allohvitserilt nõuda, et ta hakkaks sõdurite keskel patsifistlist propagandat tegema, vaid tema ülesanne on alati kinnitada, et kui rahvuslik julgeolek nõuab, siis peab

iga mees panema välja ilma pisemagi kõhklemiseta oma viimase. Ainult sel tingimusel on alust loota, et rahvas jääb puusima suurimaski hädaohus.

Mis puutub relvavabrikantide osasse sõdade tekkimises, siis ei saa salata, et mitmekesised tugevad mõjud võivad mõndagi korda saata. Aga oleks liiga ühekülgne, siin sõdade väljakutsujat näha. Inimene sõdis juba siis, kui ei olnud ühtki relvavabrikut ega vabrikanti — tähendab, peavad ikkagi olema ka muud tõsised põhjused.

Kokkuhoidlik rahvas, eriti maal, kes peab nüüd leppima väga väikeste sissetulekutega, vaatab loomulikult teatud nurina ja kahtlusega nendele suurtele kuludele, mis tehakse riigikaitseks. Iseenesest ei ole need kulud ammugi mitte suured, vaid palju hädavajalikku riigikaitstes jääb raha puudusel teostamata. Kuid suur kits

sikus, mis maal valitseb, teeb inimesed tussaseks, kärsituks ja hädaldajaks, nii et nad enam ei taha kainelt mõelda, vaid mõistavad kõik kokku hukka.

Kuid just siin peaksid need, kes meie seisukorda õigesti hindavad, püüdma võimalust mööda kõikjal selgeks teha, kui tõsised meie julgeoleku huvid on, ja et ses asjas tuleb nii palju jõudu kulutada, kui vähegi võimalik. Ainelised raskused on nüüd vastuvaidlematu suured, aga nendest saadakse viimaks üle. Kui aga riigikaitse korraldus lastakse verevaesuse nõrkusesse langeda, võib haigus osutuda parandamatuks, ja siis võivad suurimadki ohvrid tulla liiga hilja, kus ei ole enam võimalik midagi päästa.

Asjade loomulik käik Euroopas, mis kübetki meie tahtmisest ei olene, sunnib meid oma riiklise julgeoleku pärast alati täiel jõul valmis olema. R.

Veel lahingumasinate kasutamisest.

„Sõduris“ nr. 35/36. s. a. J. L., püüdes selgitada lahingumasinate kasutamist meie kaitseväes, arvustab muuseas meie ametlikude eeskirjade — JE ja LE väiteid selles suhtes, tähendades:

„Meie ametlikud eeskirjad (LE ja JE) annavad lahingumasinate kasutamiseks võrdlemisi puudulikke ja iganenud näpunäiteid. Need võisid olla kohased ehk Maailmasõjas, kuid nüüdisaja lahing esitab lahingumasinatele palju mitmekesisemaid nõudeid.“

Või teisel:

„Meil maksivad eeskirjad kriipsutavad alla, et tankid on peamiselt pealetungirelvad... Kuidas kasutada lahingumasinaid luurel, kaitsel, edu arendamisel j.n.e. ei anna eeskirjad reaalseid juhtnõure. Paistab, nagu nendes lahinguvormides lahingumasinaid kasutada ei saagi.“ (Minu harvendus A. T.). Järgnevas J. L. püüab loetleda neid ülesandeid, mis lahingumasinate võivad täita kaitsel, ning resümeerib siis mõttega: „Mis alusel tanke nimetada ainult pealetungirelvadeks, on küll arusaamata.“ Artikli lõpul J. L. võrdleb meie eeskirju lahingumasinate kasutamise suhtes välisriikide, resp. Inglismaa ja A. Ühendriikide eeskirjadega ning leiab üllatavalt, et „need pole sugugi nii tagasihoidlikud nõuete ja ülesannete esitamise ja lahing

gumasinatele kui meie eeskirjad“. (Minu harvendus A. T.)

Ülaltoodud J. L. väited meie lahingueeskirjade suhtes tõstavad üles kaks põhimõteliku tähtsusega küsimust, mis nõuavad lähemat selgitamist. Nimelt:

1. Kas meie eeskirjad sisaldavad „puudulikke, iganenud näpunäiteid“ lahingumasinate kasutamise kohta.

2. Kas ja kuivõrra meie eeskirjad sisuliselt üldse ja lahingumasinate kasutamise suhtes eriti on võrreldavad vastavate välisriikide, resp. inglise ja ameerika eeskirjadega.

1. Kuivõrra meie eeskirjad lahingumasinate kasutamise suhtes on iganenud ja puudulikud.

J. L. mainib oma artiklis kahte eeskirja — LE ja JE. Alamal võtan lähemalt vaatlusele ainult LE, jättes täiesti kõrvale JE. Seda seepärast, et JE ilmus juba 1927. a., kus lahingumasinate ka välisriikides polnud kaugeltki seda, mida nad on tänapäeval, kuigi meie oma tehnilises arengus lahingumasinate suhtes selle aja jooksul pole teinud nime tamisväärseid edusamme. Pealegi see eeskiri on juba ümbertöötamisel ning mõne aja pärast võime juba asuda tema uue redaktsiooni arvustamisele.

Liiduväe kindral Eduard Aire

pühitses 13. septembril s. a. 35-aastase
sõjaväeteenistuse juubelit.

Kindral Eduard Aire on sündinud 2. juunil 1876. aastal Volmari maakonnas, Nauksheni vallas. Lõpetanud Volmari linna nakooli kursuse astus 1894. a. märtsis 2. järgu vabatahtlikuna kaitseväeteenistusse 101. Permi jalaväepolku. Lõpetanud Vilno junkrukooli 1. järgu õpilasena ja ülendatud alamleitnandiks 13. septembril 1907. a. Lõpetanud sõjaväe akadeemia 1. järgu õpilasena 1911. a. mais. Maailmasõjas võtnud osa lahingutest, teenides 77. diviisi, 1. Turkestani korpuse, 1. Siberi korpuse ja 2. armeekorpusse koosseisus.

Läti kaitseväge teenistusse astunud 1920. a. Määratud alul armees staabi operatiivosakonna ja hiljem staabi ülemaks. Ülen-datud kindraliks 1926. a. novembris. Teenib praegusajal Kaitseministeeriumi Ehitusvalitsuse ülema ametikohal.

Palju õnne liiduväe juubilarile!

Kõige objektiivsem ja asjalikum tee mõne töö arvustamiseks on tsiteerida temast need väited, mida tahetakse arvustada, kõrvustades siis neile enda poolt toodud vastuväited. Lugejal on siis kohe selge, mis on katki ja mis mitte ning ta võib ka iseseisvalt võtta oma seisukoha.

Seda teed J. L. kahjuks, oma artiklis ei ole käinud. Ta ütleb meile ainult „on puudulikud ja iganenud“ need eeskirjade väited, kuid mis nimelt on siis puudulik ja iganenud, selle jätab J. L. meelega või kogemata ainult enda teada, ning järgnevas püüab siis lugejat üllatada oma ettepanekuga. Muidugi jääb siis vähemalt sellele, kes eeskirja ei tunne põhjalikult, mulje, et seal tõeisti väga tarvilikud asjad on välja jäänud ning ta mõtleb kohe pahandavalt neile inimestele, kes temale kätteõppimiseks on koostanud niisuguse puuduliku, vananenud käsiraamatu.

Et J. L. ühekülgselt kriitilist hinnangut veidi täiendada, selleks võtsin endale vae-vaks meie LE veel kord läbi sorida, märkides üles kõik need tähtsamad kohad, mis kõnelevad lahingumasinate ehk soomusosade kasutamisest lahingus. Oma töö tulemused esitan teadmiseks kõigepealt J. L. le, eeldades, et „Söduri“ lugejad nendega juba on tuttavad.

a. Soomusvägi — üldised põhi-mõtted §§ 63—73. Seal tankide kohta muuseas § 70 tähendatakse: „Kiiresti liikuvate kergete tankide kasutamine koos jalaväeosadega või kergete koondiste koosseisus annab häid tagajärgi lähemisel ja kon-takti loomisel vastasega, luurel, jälitamisel ja ootamatuil kallaletungidel.“ Või § 73 soomusautode kasutamise kohta: „Teotsedes koos luursalkadega, eel- või järelväe osadega, soomusautod võivad tuua suurt kasu luure- ja julgestusülesannete täitmisel, jälitamise- ja taandumise-manöövri läbiviimisel.“

b. Soomusosad eel- ja järelväes: §§ 132, 134, 138. Siin kahes esimeses §§ kõneldakse küll „kergetest osadest“, kuid peame meeles, et § 15 mõtte kohaselt soomusosad kuuluvad ka kergete osade hulka.

d. Soomusosad kohtamislahingus: §§ 249 — eelväe tegevus ja § 259 — peajõudude tegevus.

e. Soomusosad edu arendamisel ja jälitamisel: §§ 262 ja 291.

g. Soomusosad pealetungil kaitsele asunud vastasele:

— lähenemine — § 272;

— kallaletung — § 284;

— positsioni sõjas — §§ 346 ja 351;

h. Soomusosad kaitsel: § 311.

i. Soomusosad luurel: §§ 155 ja 157.

k. Soomusosad puhkekaitsele: § 141.

Kas võib endale veel kujutella uusi olukordi lahingutegevusel, kus soomusosi võib kasutada, kuid mida LE ei ole ette näinud? Vististi mitte. Seda ei suuda teha ka J. L. oma artiklis. Järelikult meie võime päris rahuliku südamega konstateerida, et meie LE haarab lahingumasinade kasutamise küsimuse küllalt mitmekülgset, püüdes nimelt neid võitlusevahendeid rakendada tööle igas mõeldavas olukorras, kus see võiks olla kasulik üldise ülesande täitmiseks. Seega puudub igasugune asjalik alus kõneleda sellest, nagu oleksid LE näpunäited „rohkem oma sed positsioonisõja olukorrale“, nagu seda teeb J. L.

Kui J. L. selles tõesti isiklikult on veendunud, siis ta teeks hästi, kui püüaks konkreetset põhjendada oma väiteid. Käesolevas artiklis aga meie neid põhjendusi otsime asjatult. Kõige selle tõttu tõsise imestusega lugesin J. L. resümeeid, kus tähendatakse:

„Kohtamislahingus, eduarendamisel, taandumisel, igasuguste esemete vallutamisel ja õisatal, rinnakutal, on lahingumasinade toetus niivõrt mõjuv, et temast äraütlemine oleks suur arusaamatus.“ (Minu harvendus. A.T.)

Täiesti õige, lugupeetud J. L.

Kuid vabandage väga, kes on siis õieti püüdnudki sellest toetusest ära ütelda? Vähemalt pole seda mitte teinud LE autorid. Ümberpööratud, nad soovivad kõigest südamest, et meie lahingumasinad seda toetust annaks vähemalt sel määral, nagu seda nõuab LE. Kuid, et see sünniks, selleks peavad meie soomusosade juhid kõigepealt küllalt põhjalikult ise süvenema LE nõuetesse. Kõige lihtsam, kuid ühtlasi kõige õnnetum kriitika võtte on see, kui sõditakse väidete vastu, mida arvustaja ise tahab külge pookida sellele, keda kritiseeritakse.

Mis puutub nüüd eriti seda väljendust pealetungirelva ehk täpsalt LE järele pealetungi-võitlusevahend, siis mulle tundub ekslikuna sellest hakata välja lugema seda, nagu võiks tanke kasutada ainult pealetungilahingus. Ometi seda teeb J. L. oma artiklis. On ju ilmselt selge, et meie võime tanke kasutada ükskõik millises olukorras — luurel, kaitsel või pealetungil — pealetungi-võitlusevahendiks jäävad nad alati, nagu seda päevaselgelt

tõestab ka J. L. ise oma kirjutises. Ei ole ju kõik J. L. poolt loeteldud tankide ülesanded, nagu „valusad löögid“, „vastupealetungi toetamised“, „vastase jalaväe hävitamine“, „jälitamised“ j.n.e. sisuliselt muud midagi kui tegevused, mida tankid täidavad — ise pealetungides. Millises „lahinguvormis“ see sünnib, pole ju sugugi olulise tähtsusega. Järelikult, tank on pealetungi-võitlusevahend, on selleks sündinud ning kogu ta edaspidine areng suundub sellele, et just pealetungi-võitlusevahendina võimalikult hästi täita oma ülesandeid. Selle seisukoha on omaks võtnud mitte ainult meie LE, vaid kõik need riigid, kes selle võitlusevahendi arendamises on teistele teenäitajaks. Kui J.L. tahab väita vastupidist, siis ta peab küll tulema välja hoopis teiste väidetega kui need, mis tegelikult on toodud kõne all olevas artiklis.

2. Kas ja kui võrra meie eeskirjad sisuliselt üldse ja lahingumasinade kasutamise suhtes eriti on võrreldavad vastavate välisriikide eeskirjadega.

See küsimus omab tegelikult väga suure põhimõtteliku ja ka praktilise tähtsuse. J. L. vähemalt oma artikli mõtte kohaselt tahab näha meie lahingueeskirjades ei muud midagi kui kõikide või vähemalt paljude välisriikide eeskirjade koopiati. Selle järele meie peaksime välisriikidelt viibimata üle võtma kõik, mis seal „modernset“ ja uut ning selle siis automaatselt andma eeskirjade näol oma juhtkonnale kätteõppimiseks. Selle meetodi järele talitades, oleks eeskirjade koostamine meil hoopis lihtne. Ei muud kui natuke tõlkimise oskust ja korrektuuri tööd trükikojas. Ma ei salga ka, et kohe pärast Maailmasõda on olnud riike, kes on talitanud selliselt, tõlkides sõnasõnalt mõne välisriigi eeskirjad ja pannes siis need tõlketööd maksma ametliku juhtnõrina.

Kas oleksime ka meie, vähemalt lahingumasinade kasutamise suhtes, pidanud talitama selliselt ja veel pealegi nüüd, kus töötame rahuaja tingimustes juba kaksteist aastat? Minu veendumus on, et selliselt koostatud eeskiri ei ole üldse väärt kandma ametliku „eeskirja“ nime, vaid niisugune teos peab ilmuma — eraraamatuna. J. L. näib olevat üllatatud selle üle, et „inglise ja ameerika eeskirjad pole sugugi nii tagasihoidlikud kui meie LE nõuete ja ülesannete esitamiseiga lahingumasinadele“. Kuid küsikas: mis siis sellest, et need eeskirjad ei ole „nii tagasihoidlikud“? Usub siis J. L.

Poola sõjaväe esindaja abi kapt. J. Radomski.

Kapten Jerzy Radomski sündis 5. juulil 1897. a. Varssavis, kus lõpetas keskkooli ja peale sõja lõppu õppis Varssavi ülikooli filosoofia fakultedis. Kuuludes juba 1911. aastast iseseisvuse eest võitleva noorsoo organisatsiooni, võttis osa detsembris 1913. a. Krakovis peetud iseseisvuse eest võitleva noorsoo kongressist Varssavi koolinoorsoo esindajana. Lõpetanud 1914. a. Poola kütide (salajane sõjaline organisatsioon) kursused Rabkas ja samasugused kursused Nowy Sacz'is, siirdus 6. augustil 1914. a. sõjaväljale 1. kaadri kompani sõdurina marssal Pilsudski juhatuse all. 163 mehest koosnev väike üksus läks 6. augustil 1914. a. üle Austria-Vene piiri ning algas sõda Venega.

Kuni juulini 1917. a. teenis kapten R. leegionäride 1. ja 3. jalaväerügementides. Sakslased nõudsid leegionäridelt truudusevannet keskriikidele. Marssal Pilsudski otsustas pigem laiali minna, kui truidust vanduda sakslastele ning leegionärid saadeti laiali. Osa neist viidi üle Austria maaalale ja teised, kes olid sündinud Vene alla kuulavas Poola osas — vangilaagrisse. Kapten R. vangistati juulis 1917. a. saksavastase agitatsiooni eest ja ühe kuu pärast saadeti vangilaagrisse, kus viibis 11 kuud.

Detsembris 1918. a., peale sakslaste väljaminekut Poolast, kapten R. astub uuesti Poola sõjaväkke 31. jalaväerügementi ning võtab osa kevadistest ja suvistest 1919. aasta lahingutest Vene rindel. 1919. aasta sügisest töötab Poola sõjalise organisatsiooni staabis Ukrainas ning 1920. aastast sama organisatsiooni ülemana kuni Kiievi vallutamiseni Poola vägedelt. Peale Poola vägede tagasitõmbumist Kiievist kapten R. pöördub tagasi Varssavi ja läheb frondile 201. jalaväerügemendi kompani ülemana. 31. juulil 1920. aastal sai raskesti haavata ning langes vangi, kust põgenes 3 nädala pärast.

Peale Poola-Vene rahulepingut kapten R. jätkas poolelijäänud õppimist. Detsembris 1922. a. asutati Poola kindralstaabi juurde

Kapten Jerzy Radomski.

ajalooline büroo ning kapten R. määrati sinna kaitsevägede organisatsiooni ajaloo referendina. Peale 5-aastast teenistust ajaloolises büroos läheb kapten R. riviteenistusse, teenides II 1927. a. kuni IV 1932. a. kompani ülemana ja mobilisatsiooni ohvitserina 21. jalaväerügemendis Varssavis. Rügemendis viibimise ajal kapten R. lõpetas 1927. aastal Kesklaskurikooli Torunis ning 1931. a. Ühtlustusekursused kaptenitele ja pataljoniülematele Rembertovis. Neilt kursustelt kapten R. pöördus tagasi mobilisatsiooni ohvitserina rügementi ja aprillis 1932. aastal viiakse üle Kindralstaabi, kust 1. augustist s. a. määratakse Poola sõjaväe esindaja abiks Tallinna.

Kapten R. omab järgmised aumärgid: 4-kordselt „Krzyż Walecznych“, hõbedane „Krzyż Zasługi“ ja teised.

tõesti, et meie kaitsevägi, meie väeliigid, järelikult ka lahingumasinad on võimalised või peaksid seda vähemalt olema, täitma kõiki neid „ülesandeid ja nõudeid“, mida ükskõik millines suurriik esitab oma vägedele ja väe-

liikidele? Seda küsimust jaatavalt vastata tähendaks eitada seda, mida meie kõik nii väga reaalselt tunneme, s. o. „meie olukord“, meie võimalused. Kogu meie rahuaja töö tähtsamaks aluseks ja sisuks on ju „meie olukorra“ võimalikult põhjalik uurimine ning selle põhjal oma tegevus-

viiside, oma taktikaliste mõtete, lühidalt oma lahingudoktriini, omapärase, meile kohase sõjanduse ülesehitamine. Meie LE on üks järjekordseid samme selles töös. Kui J. L. selle teose oleks tähelepanelikult läbi lugenud, siis ta oleks päris kindlasti võinud tähele panna, et mitte ainult lahingumasinate suhtes, vaid ka kõikide teiste väelike, osade ja väekoondiste tegevuse suhtes meie LE poolt esitatud „nõuded ja ülesanded“ on kas hoopis „tagasihoidlikumad“ või üldse teissugused, kui paljude teiste riikide eeskirjades. Arvan, et see mitte pole juhuslik nähe ega selle eeskirja puudus, vaid ümberpööratud, kõik see on täiesti normaalne ja loogiline, kuna J. L. poolt proponeeritud mõttekäik viiks meid eeskirjade koostamise alal niivõrra vildakale teele, et üldse küsitavaks saab nende olemasolu mõte.

Kõik ülaltoodu ei tähenda hoopiski mitte, et meie oma eeskirjade koostamisel ei peaks teravalt silmas pidama sõjalise mõtte arengut välisriikides, eesmärgiga ära kasutada kõike seda, mis osutub kõlvulikuks meie olukorras.

Kas on seda tehtud LE koostamisel?

Julgen tõendada, et kindlasti on, mida lahingumasinate kasutamise alal tõendab ka ei keegi muu kui J. L. ise oma artikliga. Sest nimetatud artikkel ei sisalda tõesti mitte midagi oluliselt uut, mida meie LE poleks käsitlenud, välja arvatud mõned mõtted, mida proponeerib küll J. L., kuid mis oma sisult on siiski veel kõvasti vaieldavad. Märgin paar neist, mida J. L. eriti rõhutab. Ta kirjutab:

„... nad (tankid) võivad iseseisvalt valusaid lööke anda kaitsepositsiooni eelserva ees, kui vaenlane on asumas pealetungi või rünnaku lähtealusele (minu harvendus A. T.).

Siin on puudutatud kaks mõtet, millesse mõlemisse meie olukorras peab suhtuma väga suure ettevaatlikkusega. Esimene neist — tankide iseseisev teotsemine — ka neis riikides, kus seda harrastatakse, on mõeldav ikkagi vaid siis, kui on võimalik ühes kohas tegevusse saata suuremaid tankide masse, mis järgustatud sügavusse. Sel juhul tagumistes ešelonides liiguvad tankid toetavad esimesi ešelone, täites sellega nende teiste väelike ülesandeid, milledega tankid normaalselt töötavad koos. Kõneleda tõsiselt tankide iseseisvast teotsemisest meie olukorras, kus niisugused tankide massid puuduvad, tundub küll ilmse utopiana,

eriti kui tahetakse neid saata tulde kaitsepositsiooni eelserva ees vastase pihta, kes on asunud kallaletungi lähtealusele. Minu teada kaitsja väljatungimisest kaitsepositsiooni ette enne vastase kallaletungi algust kõnelevad ainult N. Vene autorid, kuid ka neil puuduvad selleks veel igasugused lahingukogemused.

Mujal kõikjal kaitsja aktiivsuse väljendajaks on vastulöögid, mis teostatakse pärast vastase kallaletungi algust, kuna väljatungimine kaitsepositsiooni ette, n. n. vastupealetung, teostatakse siis, kui pealetungija on juba küllalt nõrgestatud kaitsja tegevusega kaitselahingus. Talitada ümberpöörduvalt on ju täiesti ebaloogiline, sest tekib kohe küsimus: milleks siis õieti asuti kaitsele, kui tunti end niivõrra tugevana, et kohe jälle minna üle pealetungile? On selge: meie peame püüdma olla aktiivsed ka kaitisel. Selle põhimõtte on väga kategooriliselt kriipsutanud alla ka LE. Kuid ultraaktiivsus kaitisel on võrdne enesetapmisele, sest on ju selge, et see aktiivsus antud juhul suundub tugevasti üleoleva vastase pihta. Sama on maksev ka tankide kasutamise kohta kaitseolukorras.

Teine idee, mis näib olevat J. L. lemmikuks, on tankide kasutamine õisete kallaletungidel, mida artikkel käsitleb eriti põhjalikult. Et tanke võib panna kallale tungima ka õisi — selle vastu ju vaielda ei saa, kuigi lahingulised kogemused siingi puuduvad. Kuid tekib küsimus: on siis tank tõesti eriti kohane võitlusevahend õiseks lahinguks või veel enam, on ta selles lahingus eriti tarvilikki? Õisi juba jala väele vaatlus ilma kunstliku valguseta muutub väga problemaatiliseks, mille tagajärjel ka tuli nii kaitisel kui pealetungil kaotab oma täpsuse. Tank aga õisi ilma helgheitjate kaasabitaga on täitsa pime. Küsimus: mida hakkab siis õieti niisugune pime olevus peale kaitsepositsiooni sisemuses? Milline on tema tegevuse efektiivsus kaitsja jalaväe vastu, kes pimedas tanki mõõda laseb ja kohale jääb, et oma tulega hävitada järgnevat jalaväge? Arvan, et tank pimedal õöl võitluses kaitsele asunud jalaväega on abitu olevus, mis on määratud hävinemisele enne, kui ta on suutnud tuua oma tegevusega mingit reaalist kasu. Siinjuures jalavägi peab muidugi olema varustatud selgekohaste relvadega tankide vastaseks võitluseks. Olukord muutub muidugi, kui kallaletung teostub kunstliku valgustusega; kuid sel puhul kogu tegevus on juba väga lähedal

päevasele, mis pärast seda eriti vaadelda ei maksagi.

Kokkuvõttes pean veel kord alla kriiputama, et J. L. etteheited meie LE-le lahingumasinade kasutamise alal on suurel määral

täiesti põhjendamatud. Veel enam, need etteheited pahatihti tunduvad koguni mingi arusaamatusena, mida üldise asja huvides tulevikus peaks küll välditama.

A. T.

Liiklemisteede korrashoiust sõjategevuse piirkonnas.*)

„Sõdurile“ kirjutanud major R. Kirjokallio, lektor Soome sõjakoolis.

Sõjateatril vajatakse teid enne kõike tarbeainete veoks ja vägede ümberpaigutamiseks veovahenditeil. Kuivõrt libedasti sellised veod sujuvad, sellest sõltub suurelt osalt võitlevate vägede operatsioonivõime. Kuid veovahendite liikuvus on sõltuv kohapealsest teedevõrgust ja seisundist, millisena see pidevalt püsib. Sellest järeldus, et võitlevate väeosade eduka teotsemise esimeseks eelduseks on, kuivõrt korras operatsioonide ajal suudame hoida liiklemiseks tarvitatavaid teed.

Normaaloludes meil Soomes korpuse (lühend. AK, armeijakunta) kuuluvad veod kasutavad paremaid, eeskätt I kl. maanteed, kuid selle asemel võitlevad osad — diviisid ja rügemendid — neile kuuluvate või ajutiselt alistatud transportkolonnidega, on sunnitud kasutama peamiselt II kl. maanteed ja külateid, veel metsateidki.

Seni meil sooritatud vedude harjutused on annud vägagi kurva pildi sellest, millises seisundis on meie teed ja milline on neil vastupidavusevõime kestvaks ja pidevaks liiklemiseks.

Lisaks peab siin arvesse võtma, et need rahuaegsed harjutused olid vaid pisiosa sõjaaegsest teede koormatusest. Et meie teede vastupidavus on halb ka tsiviilliiklemiseks mootorveovahenditele, seda osutavad mõne veoauto tüübi kasutamise kohta antud kiirsendavate määrused.

Kui nüüd rahuajal, kus aega ja tööjõudu küllaldaselt, esinduvad raskused teede korrashoius, siis seda enam sõjaajal, mil raskused mitmekordistuvad.

Kuivõrt suur veovahendite hulk kulgeb AK teotsemispiirkonnas ühtsama teed, selleks võtame vaatluse alla ühe diviisi igapäevase täiendusetranspordi. Kaalult on see u. 150 tonni. Kui selle hulga veoks kasutada ühetonnilisi autosid, tuleks ööpäevas 150 edasi-tagasi matka. Kuid peale tavalise, igapäevase täiend. transpordi, diviisi

tarvitab veel muudki erakorralisi vedusi, mille hulka võib arvestada keskm. u. 50 tonni ööpäevas. Niisiis 50 edasi-tagasi matka lisaks, kokku 400 ühekordset 1-tonnilist automatka. Kui aga samasuguse hulga veoks kasutada hobuveovahendeid ja koormaks arvestame 300 kg,**) vajaksime u. 700 veovahendit. Võttes matkad sihtkohta ja tagasi, siis see arv kahekordistub ning 1400 veovahendit kulgevad päevast teise sama vahemaad. Hea on, kui iga diviisile kuulub oma juureveo tee, kuid sageli meie oludes AK ladust toimub järelvedu kahele eesliinil olevale diviisile ühe ja sama teeosa kaudu. Siis viimane arv teataval osal teed veelgi kahekordistub.

Soome teede- ja vesiehitiste valitsuse andmetel, millised hangitud teoreetiliste arvestuste ja pikemaajaliste tegelikkude katsete najal, on meie teede vastupidavus hea ilmas-tiku ja korralise hoolitsemise juures järgmine:

— I kl. maantee, killustikkivi korraga tugevdatud ja mille kulutuskord kruus, kestab 400 1-tonnil. automatka ööpäevas.

— II kl. maantee, kus teepind eriliselt kõvendamata, 200 1-tonnil. automatka ööpäevas.

Taanlased arvestavad, et kruusateed, millised pideva hoolitsemise ja järelvalve all, kestavad vedusi kuni 50000 tonni aastas. Kui viskame arvestusest välja valveaja u. 5 kuud, mil liiklemine meil ei kuluta sõidurada, võiks 7 kuu jooksul transport tõusta $50000:210=227,6$ ehk u. 230 tonnini ööpäevas. Siis peaaegu sama vastupidavus, kui varem mainitud meie II kl. kruusateel, mil-

*) Kuigi käesolev on kirjutatud vastavalt Soome oludele, pakub see kirjutis palju huvi ka meile, kuna seni meil sellel alal on õige vähe kirjutatud. Toim.

**) Soome kaitseväes on tarvitusel ühehobuse rakendusega 2-rattaga kaarikud.

lega meie ka oma pealmise korra kõvendamata I kl. maanteid peame võrdlema.

Nii tõuseb sõjategevuse piirkonnas liiklemine määrani, milline vastav meie I kl. kivilustikkivi korraga kõvendatud maante maksimaalkestvusele. Ent seda ainult normaaloludes, sageli muis olukordades liiklemine ületab selle. Halvematel teedel — kõvendamata I kl. ja II kl. teedel — liiklemine tavaliselt ületab suurelt nende maksimaalse kestvuse. Lisaks peab võtma arvesse, et sõjaaegne liiklemine porib teid enam, kui rahuajal. Sõjaajal toimub liiklemine enam-vähem ühes ja samas suunas, kuna tavaliselt korraldatakse, et koormatud veovahendid kasutavad minnes üht ja tagasi tulles teist teed n.n. ringliiklemine.

Kus aga liiklemine sünnib vastamisi, kasutavad koormad aina ühtsama tee äärt, lõhkudes selle kiiremini.

Diviisi ja rügemendi piirkondades on meie oludes transportkolonnidel vähe kasutada I kl. teid. Enamikult peavad need rahulduma III kl. ja veelgi külatedegagi, millede kestvus vaid $\frac{1}{2}$ ja $\frac{1}{4}$ I kl. teede kestvusest. Lisaks peab arvesse võtma, et rindel teed aina 10 km ulatuses vaenlasest enam-vähem mõjutatud. Ohujõud ning kaugel eelrindest loobuma enne kõike lagendike kaudu kulgevate teede kasutamisest ja siirduma kõrval- ja metsateedele. Viimased aga halva põhiehituse tõttu jõuavad kiiresti ebakorda ja nõuavad alalist hoolt ja korrashoidu. Vaenlase mõjust tingitult oleme sunnitud eesliini läheduses teatud määral ka autokolonnede kasutamist piirama ning allüksuste täienduse kohale toimetama hobukolonnedel.

Meil, nii kui mujalgi, püütakse suurel arvul motoriseerida veovahendeid. Motoriseerimine osalt on ka vältimata, kuna autode hulk üha suureneb ja teiselt poolt hobuste arv väheneb. Kuid see omakord sünnib kinnitama tähelepanu talvel teede pidevaks lahtipidamiseks.

Talveteede korrashoid nõuab selleks rakendatud meeskonnalt alalist valmisolekut, kuna äkilised lumesajud ja tuisud ummistavad teed lühikese aja jooksul. Alalist valvet ja hoolt nõuavad ka teede äärde üles seatud tuisuvärvad.

Nagu eelolevast selgub, kujuneb liiklemine rindeläheduses kõikjal sedavõrt vilkaks, et see kas vastab meie I kl. teede maksimaalse kestvusvõimele, või ületab halvemat teede taluvuse. See näitab, et kui tahame vältida katastrofi juureveo lakka-

mise tõttu võitlevatele vägedele, oleme sunnitud tõsiselt tähelepanu pöörama teede korrashoiule, ilma et meil selleks tarvitseks tööle rakendada liinosasid ning sellega nõrgestada võitlejate ridu.

Kõrgemates järkudes, AK ja diviisi raioonides, kus teede aluspõhi kindel ja vähem mõjutatud vaenlasest, võime nende kordaseadmiseks kasutada enam mehaanilist jõudu, masinaid. Sellevastu rügemendi piirkonnas ja siit allapoole teed nõrgema põhiehituse tõttu vajavad kohati põhjalikku, üksikasjalikumat parandust, nagu trummide ja sildade ehitamine ja parandamine, soostunud teekohtade ja mürsukoobaste täitmine j.n.e. Siin peamiselt tuleb kasutada elavjõudu, kes selleks saanud vastava väljaõppe. Elavjõu kasutamine on siin veel tingitud sellest, et tavaliselt teosed on neis paigus masinatega töötamiseks liig lühikesed ning alaliselt vaenlase mõju all.

Kust võtta tööjõudu teede korrashoiuks.

Tee sõidurada tuleb pidada kõvana ja siledana. Et see sellisena säiliks, on nõutav pidev hool. Ei ole küllaldane, kui aegajalt määrame teede kordaseadmiseks mõne ajutise pioneri või mõnesuguse teise töösalga. Peab olema alaline kaadriosa, kes alaliselt sooritab parandusetöid, vahetpidamata öösel ja päeval, sest ka liiklemine kestab lakkamata. Väiksemagi koopa peab kohe tasuma ja selleks võib alul toime tulla mõne labidatäie kruusaga; täitmata jätmise puhul mõne päeva pärast vajame ehk juba pool koormat täidet ja mõni tund tööd. See on iseäranis tähtis uutel teedel, millised vajumatus tõttu muutuvad aukliseks palju kiiremini kui vanad. Samuti talvine liiklemise ülalpidu vajab alalist meeskonda. Lumesaju või tuisu algades peab teede lahtijamamisega alustatama kohe. Selle hilinemisel ummistee nõuab palju enam tööjõudu ja aega. Võib juhtuda, et ajutiselt määratud töösalk on parajal hetkel kuskil mujal töödega seotud ja nii ongi liiklemises paratamata seisak. Töösalk peab tundma hoole all olevat teosa, tal peavad olema vastavad töövahendid ja kogenud juht.

Meil on teede korrashoid jätud pioneride hooleks. Sageli vajatakse pionere aga mujale, sama vältimata ehk veelgi tähtsamateks töödeks. Mainitagu veel järgmisi töid: uute teede ehitamine, lagununud suuremate sildade parandus, välikindlustustööd j.m. Milgil juhtumil ei või pionere kehtvalt siduda teede korrashoiu töödega. Teisest küljest kui pionerid ajutiselt mujal

*Naiskodukaitse esinaine**Mari Raamot**60-aastane.*

Laupäeval, 10. septembril s. a. korraldas naiskodukaitse Tallinna ringkond ühes seltskondlike organisatsioonidega „Estonia“ kontsertsaalis kontsertaktuse pr. Mari Raamoti auks tema 60. sünnipäeva puhul. Peo õhtust võttis osa ligi 1000 inimest. Aktuse avas naiskodukaitse Tallinna ringkonna esinaine pr. Tõrvand-Tellman, kriipsutades alla juubilari kui eesti rahva tubli tütre ja meie silmapaistvama naistegelase suuri teeneid, töö tähtsust ja isamaaarmastust, mis väärivad kõigi kodanike lugupidamist ja austamist. Kaitsevält tõi tervitusi juubilari Kaitseminister A. Kerem, annetades sünnipäevalapsele punaseid roose, kuna sedasama tegi Tallinna garnisoni poolt kindral G. Jonson. Kaitseleidu nimel tervitas juubilari kindral J. Roska.

Soovime palju õnne juubilari!

tööl, võivad teed selle aja jooksul niivõrd korrast ära minna, et parandus nõuab kapitalitööd. Pioneeride kasutamise vastu teede korrashoiuks meil räägib veel see, et neil ei ole vajalisel määral mehaanilisi vahendeid ega parandustarvete jaoks veoriistu.

Pontoonosi talvel võiks kasutada teede korrashoiuks, kuid suvel on nad seotud oma otsekoheste ülesannetega. Et neid alaliselt kasutada võimata, tuleb neist üldse loobuda. Talvel võiks pontoonosade ülesandeks jääda, näiteks, uute taliteede avamine ja liiklemise korrashoid neil.

Võimatuna tundub samuti, et voori meeskond rakendatakse teede parandusetöösse. On loomulik et iga ajur püüab pääseda ülemäärasest tööst ja üritab lagunened teosa kõrvalt sõita seni, kui see võimalik. Kui palju hobused ja veovahendid selle all kannatavad, see jääb tavaliselt tähelepanemata. Varem või hiljem tuleb parandustöödele ikkagi asuda. Sõjaajal väsitaksid sellised kõrvalülesanded voori meeskonda üleliia, mis ainult halvaks liiklemise ülalpidu.

Eelmainitust selgub, et AK ja diviisi staabi koosseisu orgaaniliselt vältimata peaks kuuluma alaline teede korrashoiu üksus, vajalise meeskonna ja tehniliste abinõudega, kelle ülesandeks oleks üksnes vaid teede korrashoid nii talvel kui suvel. Selline organisatsioon on Rootsis, kus orgaa-

niliselt diviisi staabi koosseisu kuulub teede korrashoiu komando (vägshälningsavd).

Kuid ka vähemate üksuste, brigaadide ja rügementide koosseisudes ei ole üleliigsed sellised eriülesannetega komandod ja tehnilised vahendid. Opeartsioonide sooritamisel esijoonel edenevatel osadel tuleb paratamata väiksemaid parandusetöid teede lühemaajaks kasutamiseks ette võtta, kuid need tööd tulevad täide viia võimalikult kiiresti. Praegu senised tööd lasuvad pioneeridel ja kui neid ei ole, peavad väeosad oma jõududega toime tulema.

Meie kaitseväge organisatsioonis iga AK ja diviisi koosseisu kuuluvad kaks pioneerikompanit. Diviisid loovutavad tarviduse korral pionere rügementidele. Erilisi teede paranduse üksusi luues vabastaksime pioneerikompanid lihtsamatest töödest ja selle asemel võiks neid kasutada keerukamateks tehnilisteks ülesanneteks. Ühtlasi hoiaksime sellega ära, et pioneeride ülesanded liiga laiali ei valguks. Praeguse lühikese väljajõppe aja juures on võimata mitmel alal põhjalikult spetsialiseeruda ja kogemusi omada.

Missugused sellised teede korrashoiu üksused arvuliselt koosseisult peaksid olema, on teoreetiliselt raske määrata. Aiuseks ei või siin võtta üksnes teosade pikkust, kuna niivõrd erilaadsed on meie teed oma ehituse poolest, samuti ka maapäralt. Erilaadseks kujuneb meil ka iga eri paigas liiklemise

suurus ja viis. Arvulise koosseisu määramisel aluseks võiks võtta mingisuguse väiksema kaadriüksuse, kes normaalsoludes tegelelikudel katsetel suudab korras hoida teatava pikkuse keskmist tüüpi teosa. Seal olud seda nõuavad, võime kaadriüksust vastavalt tarvidusele täiendada. Sel juhul kaadriüksuste koosseisu määramisel peab arvesse võtma, et siin leiduks juuretulevale täiendusmeeskonnale tööjuhte.

Nii oleks iga staabi käsutuses, kel oma iseseisev transport ja oma teedevõrk, teede korrashoiu alal teatav orgaaniline üksus, põhimoodustelm, milline tarbekorral täiendus sellel alal väljaõpetatud meeste tagavarast.

Korrashoiutööde organiseerimine.

Nüüdisaegne vilgas autoliiklemine on ilmselt mõjunud kaasa, et endisaegsed teeparanduseviisid on heidetud kolikambri. On mindud üle masinatele, milliste abil teeparandusetöid võimalik sooritada põhjalikumalt. Masinate abil on hõlpus säilitada eeskätt tee kallakus, mis teede korrashoiu juures esimesist nõudeist. Talvel lumestadude algades tehöövlite ja lumeregede abil takistatakse paksu lume- ja jääkorra moodustumist, mis edaspidistel töödel palju vaeva vähendab.

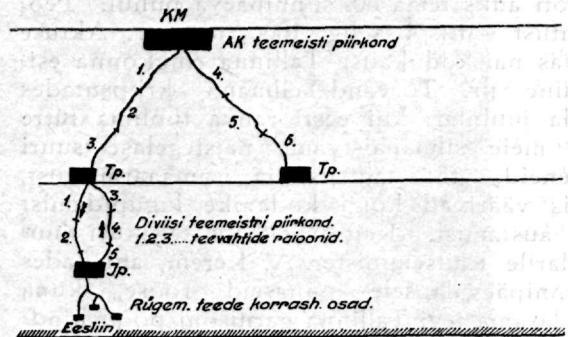
Soomes on kõigil teede- ja vesiehituste valitsuse alla kuuluvatel teedel pidev järelevalve teostatud. See järelevalve süsteem meil on omandatud Rootsist.

Teedevõrk üle maa on jagatud ringkondadesse. Igas ringkonnas teostab järelevalvet teemeister, kes asub ringkonna keskusel ja kel kasutada tehöövlid, rullid, traktorid, lumesahad, veoautod j.n.e. Järelevalve hõlbustamiseks on teemeistril kasutada veel sõiduauto, millega oma teesoad 2—3 korda nädalas läbisõidab. Ringkonnad omakorda on jagatud allraioonideks, kus järelevalvet teostab vanem töömees. Viimase hoolitsemisel on teid tavaliselt 20—30 km, olenedes liiklemise rohkusest. Vanemtöeline on kohustatud ise töödest osavõtma ja oma algatusel läbiviima kõik pisemad parandusetööd. Suurematest töödest on tema kohustatud teatama teemeistrile, kes juba otsustab mil viisil, kui laias ulatuses ja milliste vahenditega parandusetööle asuda. Tarbekorral sooritab ta enne seda isikliku järelevalvuse.

Kogemuste põhjal mainitud järelevalve moodus on osutunud parimaks nii majanduslikult, kui ka teede korrashoiu suhtes.

Sõjaajal on selline korrastis samuti mõeldav. AK ja diviiside tegevusepiirkonnad

moodustaksid igaüks omaette ringkonna, kus liiklemisteede järelevalve kuuluks AK ja diviisistaapide teemeistritele. Suuremad ringkonnad oleksid jaotatud allraioonidesse, kus teede korrashoiu järelevalvet teostaksid teevahid. Raioonide arv sõltuks teede kvaliteedist, liiklemise suuruselt ja viisist ning teesoad raioonidele määraks kindlaks oma isikliku luure põhjal teemeister.

Joonis 1.

Joonis nr. 1 on kvaliline joonis sõjategevuse piirkonnas teede järgunemisest teemeistririte ringkondadesse ja allraioonidesse.

Teemeistrile alluksid vahetult AK ja diviisile orgaaniliselt kuuluv teedekorrashoiu kaadriüksus. Kui, oludest tingitult, kaadriüksuste tööjõust ei piisa, määratakse teemeistri ettepanekul abijõude. Teemeistrile, nagu muudelegi ülematele, peale puht ametialaliste kohustuste kuuluks ka meeskonna majandusliku külje eest hoolitsemine, täiendusmeeskonna väljaõpetamine j.n.e.

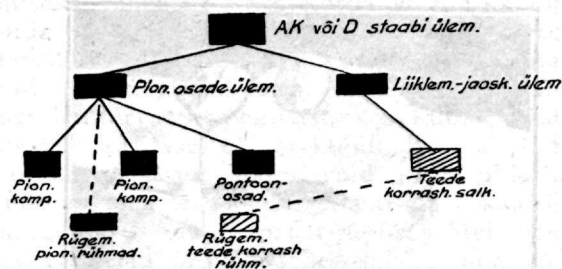
On veel lahendatav küsimus, kellele alluksid teemeistrid. Siin võib küsimusse tulla vaid kaks moodust — nende alistamine staabi liiklemisjaoskonna*) ülemale või pionerosade ülemale. Liiklemisjaosk. ülemale sellepärast, et viimane kannab vastutust vedude ja nende korraliku sooritamise eest. Ühtlasi on tema kõige paremini informeeritud, milliseid teid kaudu liiklemine ühel või teisel juhul organiseeritakse ja millal. Selline alistusesuhe on maksev Rootsis. Kuid teisest küljest väidetakse, et liiklemisjaosk. ülem ei ole võimeline juhatama ja järelevalvet teostama ametialal, milles tema ei ole saanud vastavat tehnilist ettevalmistust. Ka see asjaolu väidab vastu, et pionerihvitseril, kes ise on seadnud teed korra, on üksikasjaliselt teada, millised teesoad vajavad erilist järelevalvet ning selle

*) Meil (Soomes) diviisi staabis IV jaosk. ülem (huoltopäällikkö), kelle ülesandeks üldse tagalateenistuse korraldamine.

kohaselt edulisemalt jaotada töövahendeid. Samuti on pioneriosade ülem täpsalt informeeritud pioneriüksuste kasutamisest ja võib vajaduse korral tekkivastahoiu üksustele loovutada pioneridest lisa-tööjõudu ja tehnilisi vahendeid.

Neid põhjuseid lähemalt vaadeldes peab mõnema, et asjaolud on tõesti nii, kui tegemist oleks mingisuguste tehniliste üksustega, millede ülesandeks on uute teede ehitamine või vanade teede põhjalik parandamine. Nende tööde kavade kokkuseadjal ja tegelikul läbiviijal kindlasti peab olema pionertehnilisi eelteadmisi ja oskusi tööde juhatamisel. Liiklemisjaoskonna ülemal neid teadmisi vaja ei lähe, kuna tööde tegelekkudeks juhtideks on tehnilise oskusega isikud sellel alal — teemeistrid. Kui staabis valitseb koostöö, siis on loomulik, et pionerihvitser parima teede seisukorra tundjana informeerib teemeistreid teede üldisest seisukorrast, juhtides tähelepanu mõnesu-

gustele iseäraldustele. Viimastele teemeistrid luurekäikudel kinnitavad suuremat tähelepanu. Lisaks peab jällegi konstaterima, et pionerihvitseri töökoormat ei tohi kõrvaliste ülesannetega suurendada, kuna nüüdisajal otsesed ülesanded nõuavad temalt täielist tööjõudu, iseäranis mis puutub positsiooniosaja ajajärku. Alluvusesuhted kujuneksid siis järgmiselt:

Joon. 2.

(Järgneb.)

Rahvusvahelised lennuvõistlused (Challenge) 1932. a.

21.—27. augustini peeti Rahvusvahelise Lennuturismi võistlusi (Challenge 1932). See oli Euroopa ringlend liinil Berliin — Varssav — Krakov — Praha — Viin — Zagreb — Rooma — Pariis — Deauville — Rotterdam — Dortmund — Hamburg — Kopenhaagen — Göteborg — Kopenhaagen — Hamburg — Berliin — 7500 km 6 päeva jooksul.

Enne lendu prooviti lennukeid igakülselt, ja nimelt: 1) nende masinate montaaži ja demontaaži; 2) tehniliste seadeldiste võime; 3) lühemat startimise ja maandumise võimalust; 4) minimaalset ja maksimaalset kiirust ja 5) kütte tarvitust. Proovide tulemused arvati üldhinnangule juurde.

Lühema maandumise katsel maandus võistlustest itaalia lipu all esinev inglise naislendur miss Spooner 92,4 meetril, kõige halvem maandumine oli saksa lenduril Mariefeldtil — 259 meetril.

Lühema startimise katsel saavutas parima tulemuse sakslane Wolf Hirth, kes maast tõusmiseks vaevalt 91,6 m tarvitas, itaallane Colombo aga — 100 m.

Kütte tarvitamisel loeti parimaks tulemuseks I järgu masinatele — 7,5 kg 100 km

pealt ja II järgu masinatele 5 kg 100 km pealt. Esimeseks olid siin itaallane Colombo ja poolakas Zwirko.

Maksimaalse kiiruse proovil arvati võistlajaile juure üks punkt iga 3 km-lt, mis üle 201,5 km ja II järgu masinatele — 1 punkt iga 3 km-lt, mis üle 176,3 km/tunni.

Need proovid olid raskeiks katseiks lennukite tehnilisele võimele. Uuriti täpsalt igat üksikasja; kõik tähendati üles.

21. juulil kell 7 homm. startis Berliini aerodroomil (Staaken) kuue rahvuse: itaalia, poola, prantsuse, tšehhi ja šveitsi 41 lennukit. Kahe itaalia lenduriga juhtus õnnetus ja selle tõttu lennuminister, kindral Balbo, andis käsu itaalia equipe'ile (7 masinaga) edaspidisest võistlusest loobuda. Teel eemaldus pea igast equipe'ist mõni lennuk, kas masina puudulikkuse või muude takistuste tõttu. Nii siis jäi lennu viimase etapi sooritamiseks Pariisis 24 aparati: 12 saksa, 4 poola, 4 prantsuse, 3 tšehhi ja 1 šveitsi. Algas võistlus, milles arvati välja iga käimapanek ja võeti arvesse iga üksikasja võistlejail ja Challenge'i juhatusele, õhurüütli vahvus ühines sportlase järelandmatu ettevaatusega.

Algusest peale oli poolakate, itaallaste ja sakslaste esinemine parim. Itaalia EQUIPE'i eemaldumisest saadik kõikus võit Poola ja Saksamaa vahel. — Võitis Vilnost pärit poolakas leitnant Franciszek Zwirko (456 punkti), jõudes kahest saksa lennustuustast Possemist (451 punkti) ja Hirthist (450 punkti) ette.

Leitnant F. Zwirko

Euroopa ringlennu võitja, kes hukkus 11. sept. s. a. koos kaaslasega Wiguraga lennuõnnetusel. Lendur Zwirko ei ole Eestis tundmatu. Ta käis möödunud aastal, märtsi kuul Varssavi aeroklubi lennukiga Tallinnas. Oli 35-aastat vana. Oma lendurikarjääri alustas 1917. a. Poola kaitseväes. Lendurit jäi leinama naine kaheaastase pojaga.

Leitnant Zwirko võit kutsus Poolas ja euroopa ajakirjanduses enneolematu vaismustuse esile. Poola President ja marssal Pilsudski avaldasid oma tänu poola vahvale lendurile. Leitnant Zwirkole ja aparaadi konstruktor ins. Wigurale annetati Kuld Teenete Rist.

„Berliner Zeitung am Mittag“ kirjutab: „Peab ütleva, et lendur Zwirko saavutas

ausalt teenitud võidu. Ta näitas end võimsal 7500-km kauguslennul ümber Euroopa kui kogenud lendur. Oma aparaadilt saavutas ta ainult nii palju, kui palju tingimata tarvis ja kui palju aparaat ainult vastu panna suutis. Tema saavutuse juures ei tohi keerutada ega teda teisiti mõista. Ta võistles gentleman-sportlasena ja sooritas kogu võistluse suurepäraselt, ja meil jääb üle teda heameelega ja otsekoheselt õnnitleda.“

„Deutsche Allgemeine Zeitung“ kinnitab: „Me oleme vabad šovinismi väiklusest ja soovime õnne poola lendurile Zwirkole ja aparaadi konstruktorile, kes teda lennul saatis.“

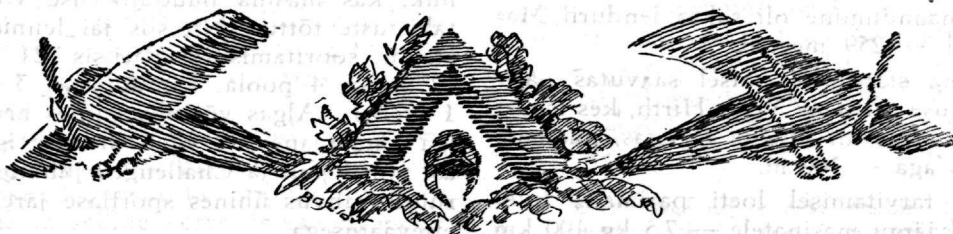
„Intransigeant“ artiklis „Meie õpilased — meie meistriteks“ kirjutab: „Poola, kel polnud lennutööstust, on end meie hoole alt vabastanud ja tänapäev ületab kolmeistmeline R.W.D. 6 „Genetmajor“ mootoriga prantsuse aparaate, mis ehitatud maal, mille nimi on seotud lennuasjanduse kogu aja looga.“

Tuntud prantsuse lendur René Lefevre, kes vallutas Atlandi ookeani Assolante'i ja Lottiga, kirjeldades Berliini „Chalange'i“, ütleb poola masinate kohta järgmist: „Meil on poola aparaadid P.Z.L. ja R.W.D. 6 uueks leiutiseks. Need on väga ilusad aparaadid; P.Z.L. langetatud tiibadega arendab kiirust 225 km/tundi; kuid R.W.D. 6 erineb erilise kandepinna ja tiibvaga, laius 30 sentimeetrit. Mõlemad teevad poola tööstusele au.“

Järgmise võistluse organiseerib Poola Aeroklubi 1934. a. Tuleb loota, et võistlajate hulgas siis eesti lendurid ei puudu, et Balti õhulaevastik ka häält Euroopas omaks.

Sic transit gloria mundi... Need read ei jõudnud veel ladujani, kui neid tuleb täiendada sõdurliku, kuid väga valusa teatega.

Leint. Zwirko suri lenduri-surma 11. septembril poola-tšehhi piiril. Ühes temaga hukkus aparaadi R.W.D. 6 konstruktor ins. Wigura. Kogu Poola leinab neid. G.R.

Märkmeid lennukite koostööst suurtükiväega käesoleval suvel.

Lennuki abil toimetatavad laskeharjutused Jägala polügoonil on käinud tänavu suvel oma normaalset rada.

Läbivõetud koostöö laskeharjutused käsitasid eranditult eellaskmist hiljuti maksuma pandud ajutise juhendi alusel. Harjutuste eesmärgiks oli eellaskmise tehnilise täitmise viimistlemine kiiruse ja täpsuse mõttes. Saavutatud tulemused tõendasid veel kord, et teatud väljaõppe juures suudab lennuki meeskond oma tulevaatusega suurtükiväele olla tähtsaks abiteguriks, nii et näib kätte jõudvat aeg, kus koostöö elementaarsetest ülesannetest peab üle minema laialdasematele ja taktikalise olukorraga seotud ülesannetele.

Kõik läbivõetud koostöö ülesanded olid seotud märgi kättejuhatamisega lennukilt patareidele või maa pealt lennukitele; see sündis peamiselt märkidega, mis koostöö alul olid ühele poolele osavõtjatest veel teadmata. Sarnase laskeobjektide kättejuhatamise viisiga tuleb koostöös teha tegevust peamiselt õhuluure täitmisel, milline tegevus üldiselt on lendavale koosseisule olukorra poolest märksa komplitseeritum kui väejuhatuse poolt enne koostööle välja lendamist patareidele üleandmiseks määratud kindlate märkide fikseerimine. Viimaste märkide kättejuhatamist on arvatavasti kõige otstarbekam toimetada numbrdamisega, mis lihtsam, kiirem ja täpsam. Õhuluure ülesanded lendurvaatlejaile peaks tingimata siduma mingisuguse maa- ja õhulolukorraga, seejuures võimalust mööda organiseerides maastikul seesugused märgid, millede ülesotsimisega lendurvaatleja võiks näidata ka teatud oskust ja algatust (patareid, tankid, kaevikud j.n.e.). Selles mõttes on lendurvaatlejale kasulikamad need märgid, mida patarei temale lennu ja luure ajal maa pealt kätte juhatab, — kuigi taktikaliselt võib see ette tulla arvatavasti vaid erijuhtudel.

Koostöö ülesande tehnilise täitmise algust võiks lugeda sellest momendist, kui algab märgi kättejuhatamise šifrogrammi üleandmine lennukilt signaalplatsile (või ümberpöördukt). Selge on, et arusaamatuste ärahoidmiseks peab märgi kättejuhatamise protseduuri läbi tegema isegi siis, kui märkide kohta on aegsasti kokku lepitud.

Siinkohal tuleks veel kord rõhutada,

et lendurvaatlejatele tarvilise kiiruse ja täpsuse saavutamiseks on morsevõtme käsitamisoskus *conditio sine qua non*. Õige ja täpsa šifrogrammi koostamiseks ja üleandmiseks vähemalt kaks korda ei tohiks kuluda üle 2 minuti. Seejuures pole sugugi tarvilik, et šifrogramm oleks üleskirjutatud — see viidab aega. Enam-vähem kindel lendurvaatleja-morsist, kes küllalt hästi tunneb käsitusel olevat koodi, koostab šifrogrammi peast, tehes vaid paar pliitsimärget omale meelespidamiseks kaardinurgale või muule paberitükile. Meie lendurvaatlejad peavad selles suhtes oma võimed võtma tõsisele revideerimisele ja energiliselt ning kestvalt endid harjutama.

Teiselt poolt peab ka signaalplatside telegrafistidelt nõudma oskust koodi järgi koostatud šifrogramme õieti ja kiirelt vastu võtma. Kunagi ei tohi lasta lendurvaatlejal asjata korrata šifrogrammi, mille sisu on selge, kuigi selles šifrogrammis esinevad mõned tehnilised puudused ja isegi vead. Šifrogrammide teksti kordamist põhjustavad sageli (eriti suvel) igasugused segajad, nagu õhulahendused, naaberjaamad j.n.e. Sellest seisukohast vaadates ei peaks suurtükivägi liig kitsi olema parimate ja selektiivsemate vastuvõtjate soetamisega.

Väga tähtis osa koostöö ülesannete kiire ja täpsa läbiviimise juures on täita lenduril. Vilumata ja koostöö nõudeid mitetundev lendur keerab alati oma lennuki tiiva või saba märgi või linamärgi peale nagu kiuste just nendel momentidel, kus nimetatud objektide vaatlemine lendurvaatlejale kõige tarvilikum. Objektide otstarbekohane näitamine lenduri poolt ja õige ning kiire manööverdamine säästab aega väga tunduvalt. Seejuures pole kartat, et lina signaalid või lõhkemised jäävad lendurvaatlejale nägematuks. Keskmise nähtavuse juures võib lina signaale vabalt lugeda, olles nendest näiteks 1500 m kõrgusel 2—3 km eemal. Signaalplatsi meeskond peab linu hoolikalt kombineerima ja asetama signaalina õige vigurina parajal kaugusel üksteisest ja tunnuslinast (vähemalt 1—1,5 m); vastasel korral sulavad lina lendurvaatleja silmis kokku. Mürskude lõhkemiste grupi vaatlus 4—5 km kauguselt (1500 m kõrgusel) ei tee samuti vaeva isegi tulistamisel kergete kaliibritega ja seepärast ei pruugi

kunagi lennukit viia liig märgi peale, mis oleks ka taktikaliselt ebaõige.

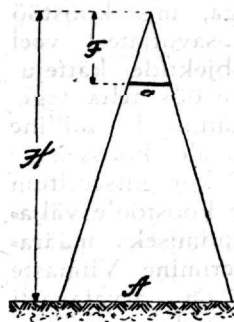
Lõhkemiste vaatlemisel kaugematelt distantsidelt võib tekitada raskusi kese asukoha määramine ja kõrvalekaldumise koordinaatide hindamine, eriti kui on tege mist esemete poolest vaese või kaardrile mitte vastava maastikuga. Teiste sõnadega, tulehindamise täpsus on seda suurem, mida vaatlemine ligem; seega on koostöö täitmise kiiruse ja täpsuse nõuded üksteisele vastukäivad ja nende nõuetele vastavate kesk miste lahenduste ja võtete leidmine oleneb väga suuresti lenduri manööverduseoskusest. Muu seas, laskmistel lähematel distantsidel ei pruugi lendur üldse eemalduda signaalplatsi ligemast ümbrusest, mille tõttu sidi pidamine muutub väga kiireks. Muidugi on koostöö kaugematel distantsidel taktikaliselt tõenäolisem ja tuleks selletõttu harjutamisele tulevikus intensiivsemalt, eriti otsarbeka manööverdumise sisseharjutamise eesmärgiga.

Hinnates ära lõhkemiste kese asukoha, peab algaja lendurvaatleja selle kohe ülesmännkima kaardile ja hindama ühtlasi ka kese kõrvalekaldumise koordinaadid märgi suhtes, võttes aluseks kokkulepitud telgjooned. Juhul, kui telgjooni pole enne väljalendu kantud kaardile (näit. teadmata märkide juures), võib seda teha õhus, tõmmates pliiaatsiga üle märgi ristjooned, mille harud vastaksid umbes 1 km (möötkava järgi). Seejuures pakub lendurvaatlejale suurt abi tselluloid kolmnurk, mille täisnurka külgedele on märgitud kümnen dikvõrk kaasavõetava kaardi möötkavas. Kaart peab olema kleebitud papile või lauale.

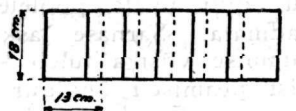
Alles pikema praktika järele võib lendurvaatleja minna üle silmamöödulisele kese hindamisele, orienteerides keset üle märgi otse maastikul (mitte kaardil) ettekujutatud koordinaattelgedele (patareimärk või perpendikulaar või NS ja OW) suhtes. Tuleb püüda kõrvalekaldumise koordinaadid hinnata täpsusega kuni 10 m, eriti kui nad ei ületa 100 m. Lõhkemiste katangulise grupi juures tuleb tingimata anda ka lõhkemiste märgid laskemärgi suhtes, s. t. palju eel- ja tagalangeid ja palju häid. Kese koordinaatide hindamine, siffrogrammi koostamine ja üleandmine morsevõtmel vähemalt 2 korda ei tohi kesta üle 2 minuti. Koostöö normaalse käigu juures üks tulekorrekatuur (tulendudmine, vaatlus, siffrogrammi koostamine ja saatmine vähemalt 2 korda) ei tohiks kesta üle 3 min; ülejäänud aeg läheks suurtükiväe toimetuste ar

vele (seadete arvestamine, parandused, käskluste üleandmine signaalplatsile, linasignaalide väljapanemine, tuleavamine).

Lõhkemiste kese hindamise täpsustamiseks on väga otstarbekohane soetada laske raioni plaaniülesvõte (mattkoopja), mõõdus umbes 1:10.000—1:8000. Võttes kaamera näit. $F=25$ sm, leiame, et vastav pildimõõt $a/A = F/H$ on $\frac{0,25}{H} = \frac{1}{4H}$, kus H on lennukõrgus meetrites (joonis nr. 1). Seega $F=25$ sm kaamera juures leidub pildimõõt, kui lennukõrgus meetrites korrutame 4-ga. Tähen dab 1:10.000 mõõdu saamiseks on vaja pildistada 2500 m kõrguselt. Pildiformaat 13×18 sm võtab selle mõõdu juures oma alla maalapi 1040×1440 m. Matkülesvõtte juures peab arvestama veel $\frac{1}{3}$ katmist (joonis nr. 2). Kaamera $F=50$ sm juures on mõõt pildistamisel samalt kõrguselt (2500 m) muidugi 2 korda suurem; samal ajal on 13×18 sm pildiformaadi katmine vastavalt 2 korda väiksem (520×720 m).

Joon. nr. 1.

Joon. nr. 2.

Hanjutuste tulemused näitavad, et lendurvaatlejale ei tee suuremat raskust korraga vaadelda 2—3 patarei tuld, kui need tulistavad ühist märki või isesuguseid, kuid mitte üle 2—3 km kaugusel üksteisest asuvad märke.

Raskendavaks asjaoluks seejuures on, et siffrogramm korrektuuri jaoks on võrdlemisi pikk, näiteks laskmistel 2 patareiga:

— 03 län 232 põh 099 05 ida 044 lõu 022 e 2 ü 8 ms 2, s. t. „kolmas patarei — kese lääne pool 230 m, põhja pool 90 m; viies patarei — kese ida pool 40 m, lõuna pool 20 m, eellangeid 2, tagalangeid 8, märgis 2“.

Enamvähem vilunud lendurvaatleja juures läheb niisuguse korrektuuri koostamine ja üleandmine hõlpsasti. Teine küsimus on, kuidas saaks sellega toime lendur üksinda

Veltveebel R. Kesküll.

10 aastat üleajateenijana ja parema sportlasena kaitseväes.

15. septembril pühitses veltveebel Reinhold Kesküll pioneri pataljonist oma kümneaastast teenistusejuubelit. Ühtlasi oli käesolev aasta veltv. Kesküll'ile tema kümneaastase sportlase tegevuse juubeliaastaks.

Veltv. Kesküll on väheseid allohvitsere, keda tuntakse üle vabariigi. Sellise populaarsuse on ta saavutanud oma hiilgavate sportliste saavutiste tõttu.

Et tõusta kaitseväe paremaks sportlaseks, see nõuab äärmist jõupingutust ja püsivat treeningut. Kuid tahet selleks veltv. Kesküll'il on olnud. Loodame, et seda jätkub ka algavaks aastakümneks. Selleks soovime juubilarile tema kümneaastasel tähtpäeval parimat edu ja õnne.

A. R.

lendurvaatleja abita, näiteks juhul, kui tegemist üheistmelise lennukiga või kaheistmelise lennukiga laskuriga teises istmes. Kindel on, et suurema manööverdamise vabaduse juures on üksiku lenduri võimed teiselt poolt ikkagi piiratud võrreldes lendurvaatlejaga, kellel ainult tegemist vaatlemisega ja korrektuuride koostamisega ning saatmisega ja kellel pole põrmugi muret masina ja mootori pärast. Lenduri võimalusi kahe isesuguse ala täitmiseks oleks tarvis veel katsetada ja kui käesolev suvi selle küsimuse pole veel lahendanud, siis eelseisv talveperiood pakub siin laialdasi töövõimalusi. See aitaks lahendada probleemi, kui võrt on võimalik lendurvaatleja ülesandeid peale panna lendurile, jättes kaaslendajale peamiselt kaitsefunktsioonid.

Harjutamata jäid käesoleval suvel tulekontrollid mitmele patarele korraga, mida soovitab maksmapandud juhend. Sisuli-

selt on tulekontrolli ülesannete täitmine võrreldes eellaskmisega lihtsam, kuna siin tegemist vaid üksikute korrektuuridega. Siiski oleks kasulik olnud lennuväelasi tutvustada ka selle koostöö kujuga, et praktiliselt näidata vahet eellaskmise ja tulekontrolli vahel.

Eespoolnimetatud elementaarsete ülesannete kõrval oleks aeg hakata harjutama ka keerukamaid koostöö ülesandeid, nagu laskmine liikuvatele märkidele, tule ülekanndmisel ühelt märgilt teisele j.n.e. Kõik see koostöö ala pakub lõpmata palju igasuguseid variante, millede tagajärjekas läbiviimine eeldab aga head ettevalmistust ja vilumust tehnilisest ja meetodilisest küljest. Lendavale koosseisule pakub koostöö ühtlasi rikkaliku tegevusekava eelseisvaks talveperioodiks, mida ärge jätku kasutamata ükski õhukaitse (soovitav ka suurtükiväe) üksus.

H. J.

Mõnda ratsasõidu uuest koolist.

I.

Maailmasõda tõi ratsaväe organisatsiooni ja tegevusse palju muudatusi, eriti on evolutsioneerunud ratsasõit — tema tehniline külg, põhimõtted, alused ja õpetamise meetodid. Peaaegu kõiges riiges on loobutud vanast koolist, mida tõendavad uued eeskirjad ja sõjakirjandus.

Meie oleme, vähemalt oma vanade ametlikude eeskirjade järel, jäänud maha uuest koo-

list. Vana harjumus ja vaade on visa andma teed uuele. Tahaksin tuua aluseid ja võrdlusi uue ja vana kooli vahel, ning põhjendada uue vajadust ja paremust.

Hobuse ratsastamise aluseks on hobuse õige tasakaalustamine ratsaniku raskuse all. Ratsaniku enda tegevuse aluseks on tema raskuse ja liikumise ühtlustamine hobuse liikumisega — liituvus hobusega. Mõlemate õpetamiseks kasu-

tame loomulikke teid, seega kergendades hobuse liikumist, ja ratsanikule kergema vaeva ja lühema ajaga ratsasõidul oskuse omamist. Neid annab vaid uus kool oma istaku ja väljaõppe meetodiga.

II.

Hobuse tasakaalust ja ta asetuse tähtsusest.

Ratsanikuta hobuse loomuliku tasakaalu juures, lasub suurem raskus esiosal, loomulikult peab ta samasse jääma ka ratsaniku all. Ratsaniku kohus on tulla vastu hobusele, luues lisaraskuste tekkimise asemel temale kergendusi. Suureks teguriks siin on ratsaniku keharaskuse keskpunkti ettepoole andmine. Seda küsimust on analüüsitud „Sõduri“ nr. 13/14 — 1931. a. artiklis: Hobuse loomulik tasakaal ja tasakaal ratsaniku all.

Vaatleme selle selgituseks lühidalt kolmesugust tasakaalu hobuse juures. Tasakaalu esiosal saame, kui hobusele anname täielise võimaluse sirutada välja kaela ja pea ja asetame ratsaniku esiosle võimalikult lähemale.

Niisugune tasakaal kergendab hobusel suure kiiruse omamist, nagu seda näeme kiirvõidusõitude, kus hobuselt nõutakse maksimum kiirust.

Kõrgele asetatud rõngas kaelaga, püstloodis alla lastud peaga ja kaugele keha alla asetatud tagajalgadega hobusel asub tasakaal tagaosale. See on vajalik nendele hobustele, kellele nõutakse maksimum pöördeid, paenduvust külje suunas ja ilusaid kõrgeid lühikesi käike (samm). Siin toetub hobune tervelt tagaosale, ning on kergelt pöörlev ja juhitav igasse suunda. See tasakaalustus on õigustatud vaid maneežis ja kõrgemas ratsutamiskoolis, leides kasutamist käesoleval ajal vaid tsirkuse hobuste juures. Säärane hobune ei oma lahtisi allüüre, kiirust ega vastupidavust — ta on saamatu maastikul. Üleliigne tagaosale koormatus ja mitte proportsionaalne loomuvastane raskuse jaotus rikub tagajalgu. Nõrkade tagajalgade hüpelehtedega noored hobused haigestuvad säärase sõiduviisi juures lühikese aja jooksul špatiga.

Veo, eriti raskeveo hobustel asub tasakaal esiosal. See tasakaalu asetuse kergendab neile tööd, kus hobune just kui surub end rangidesse ja kogu keha raskusega kaldub esiosale. On selge, et ülalmainitud ükski tasakaalustuse viis kaitsevää ratsahobuse nõuetele ei sobi. Seame üles kaitsevää ratsahobuse töö ja ülesannete eesmärgi, siis selgub ka tema nõutavad omadused ja õpetamise alused.

Kaitsevää ratsahobune peab vastama ülesannetele, millised tulevad temaga täita sõjas, kus tegevus sünnib väljal, maastikul. Sinna peame suunama ka tema väljaõpetamise ja omaduste arendamise. Maneeži sõitu nõuame vaid niipalju, kui palju seda vajab ratsanik hobuse üle valitsemiseks, juhtimiseks ja väliteenistusele ettevalmistamiseks.

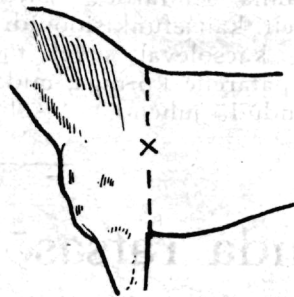
Teotsemiseks väljal vajame hobuselt kiirust, lahtisi käike, oskust ja julgust iga loomuliku ettetuleva takistuse võitmiseks ja oskust enese päästmiseks igas olukorras ning suurt vastupidavust kestvas töös. Neid omadusi arendame hobuses õpetamise ja harjutamise teel loomulikkude viisidega. Keerukad ja kunstlikud võt-

ted tulevad jätta ära, asendades neid lihtsate, hobusele kergesti mõistetavate võtetega. Sellega võidame palju aega, mis on meie lühikese teenistuseaja juures erilise tähtsusega. Pealegi säästame seejuures ratsaniku energiat ja vaeva. Selgituseks vaatleme vana ja uue kooli põhimõtteid. Vana kool nõudis hobust, kes pidi olema asetatud koondatud tagajalgale. Maneež oli esikohal, maneeži ja platsparaadi sõit olid esijärgu hindamise mõõdupuuks. Koondatud, äärmiselt kokku tõmmatud oma rõngas kaelaga, lühikese kõrgel käiguga, kus ratsanik tagasi surutud seljaga pikkadel jalgraudadel püstistakuga istus ja „keksis“, andis silmadele ilusa pildi. Väljal, maastikul olid aga maneežikooli ratsanikud saamatud ja otse abitud oma hobusega, eriti takistuste võitmisel, kus ei mõistetud hobusele kaela etteanilmist vajalikuks tööks. Hobune kaotas väljasirutamise võime, ta väsis ruttu. Hobuse loomulikke omadusi ei arendatud, vaid pidurdati.

Uus kool on rajatud sootu teisele alusele. Siin väljaõpe on suunatud kitsast maneežist laiale maastikule, kus nõutakse hobuselt kõigi tema omaduste ja võimete kasutamist ja väljapanekut loomulikkude võtetega ja lihtsate viisidega.

Hobuse ratsastamise juures tarvitame nüüd n.n. loomulikku tasakaalu, mis oleks keskmine maneeži ja kiirsõidu kooli vahel. Seega võimaldame vaba tegevuse hobuse üksikutele kehaosadele, millised ta ise asetab nii, et ratsaniku raskus teda vähem takistab ja koormab, s.o. ta otsib ise vastava mõnusa positsiooni. Kindlustame temale ühe kui teise lihaste grupi tarvitamise vabaduse, jälgides ainult, et iga ta samm oleks paenduv meie tahtele ja et iga abistamise (juhtimise) abinõu oleks õiget kasutamist.

Selle tasakaalu juures on hobuse kael mõeldukalt tõstetud üles, kergesti püstloodile lähedale allalastud peaga, mis tingib pehme sujuva reaktsiooni paenduva kuklaga; tagab küllaldase vabaduse kaelale ja jätkule ning annab elastiilise vabaduse normaalselt koondatud tagaosale.

Joon. nr. 1.

Nii tasakaalustatud hobune on küllalt alistuv, juhitav ja kiire; omab lihaste töö normaalse koordineerimise võimaluse, mis tagab omakorda suurema jõu kokkuhoiu. Tema esija tagajalad on koormatud proportsionaalselt, nagu seda nõuab looduslik asend. Hobust on kerge

viia tasakaalu nii hästi esikui tagaosale, mida on nii sageli vaja. Poola 1928. a. „Ratsastamise õpetuse“ järele määratakse kaitsevää hobuse raskuse keskpunkt ratsaniku all umbes joone keskkohal, mis turja eelosa ühendab küünarnukiga (joon. nr. 1).

Raskuse keskkpunkti asetuse pole igal hobusel ühtlane, vaid ripub hobuse individuaalsest kehaehitusest ja jalgade vastupidavusest, mille tõttu seda ei saa määrata ühtlase mõõdupuuga. Otsustajaks jääb silm ja praktika.

III.

Vaatame, palju läheb lahku meie maksev „Ratsasõidu õpetus“ uuest ratsasõidu koolist. Toon ruumipuudusel vaid üksikud näited ja võrdlusi mõnes põhiküsimuses.

Istak. Meie RÕ järele ühtub ratsaniku selg püstloodi joonega, isegi kaldub temast veidi tahapoole, mis on loomulikult „sügava“ istaku püüdmise tagajärg. Niisugune istak on mõeldud peaaegu kõigis allüürides. Suurem pahe on siin see, et ratsaniku keha liikumisel jääb maha hobusest. Hobusel tuleb raisata osa jõudu sellest tingitud lisaraskusele; ratsanik ei suuda anda oma keha ette vajalisel määral, mis eriti tarvilik kiirel allüüril ja ettetulevate takistuste võtmisel. Keha etteandmine on võimata ning surub selja küüru paendumata ristluude, liig vähe etteantud reite ja peaaegu loodis kaugele allarippuvate säärtte asendite tõttu. Sellest tulebki, et hüppel ratsaniku keha jääb etteandmise asemel iseenesest tahapoole lükatuks ja sääred oma asukohast abitult ettepoole sirutatuks, kaotades hobusega liituvuse ja kontakti. Ratsanik jääb hobusest maha: raskusepunkt on loomulikust asukohast asetatud taha. Kõik need olud raskendavad hobuse loomuliku tasakaalu teostamist.

Uue kooli istaku juures on ratsanik asetatud ettepoole. Istekondid on liidetud sügavamalt sadula keskkohaga: seda võimaldavad lühemad jalgraudad, reite kõrgemale ja ettepoole suunamine ning põlve ja säärtte kõrgem asend. Viimane asjaolu võimaldab säärtte mõjuvama tegevuse ja alaliselt kindla kontakti hobusega. Nad on püstloodist rohkem tagasi asetatud kui vana istaku juures ja kõigil neil põhjustel on ratsaniku liituvus hobusega suurenenud.

Sirge ristluudest paindub keha on püstloodist veidi ettepoole, mis loomulik ja soodustab kiiret otstarbekohast keha etteandmist igal hetkel vajaduse piirides ja on kergenduseks hobusele igasugusel liikumisel, sest liikumist algab hobune alati tagajalgadega.

Pihk. Pihkude hoidmise kohta ütleb meie RÕ § 13: „Pihk hoidub vähe allapoole rusikas, sadula eelkaare keskkohal.“ Küsimine, mis sünnib pihu asukohaga siis, kui hobune tõstab üles ehk laseb alla pea? Uus kool nõuab, et küünarnukist kõverdatud käsi — käeranne — pihk ja ratsmed alati moodustaksid sirgjoone suuraudadest kuni küünarnukini. Pihud pingutuseta poolristi nii, et põidlad oleksid endale ligemal kui väikesed sõrmed. Säärane pihu hoid on mõnusam ning annab kõige lühema käeühenduse hobuse peaga ja võimaldab ratsmeid tarvitada mõjuvamalt kui ühegi teise viisi juures. Tõstab hobune pea üles, tõuseb ka käsi, laseb ta pea alla, laskub ka käsi ning sirgjoon jääb alati endiseks. Nende

võtetega sunnime hobust ise pead õigesse asendisse panema, sest viimane on ta loomulik asend, mida ta ise otsib. Hobune loobib ainult sellepärast peaga, et ta püüab saada lahti suuraudadest; nähes, et ta neist ei vabane, asetab ta ise pea normaalasendisse, kus teda ratsmed (suuraudad) tülitavad kõige vähem.

Pea üles ja alla kiskumisega paneme ise hobuse ratsaniku vastu võitlema.

Meie RÕ ei võimalda eelnimetatud sirgjoone moodustamist, vaid § 14 isegi nõuab: „lastagu käed alamale kui hobune pea kõrgemale hoiab ja ümberpöördukt“. Sellega nõutakse just seda, mida mitte ei pea tegema. Kõrgema vana kooli tuus — Fillis, püüab väita oma teoorias, et mida lähemal käsi hobuse peale, seda parem ta on. See vaade on ekslik. Teame, et liig lühikeste ratsmete juures hobune ei saa anda kaela ette ega alla, sest käed on juba sirgunud küünarnukkidest õigeks ning neid ei saa rohkem sirutada välja, kuna ajal ratsanik ei lase käest ratsmeid ära. Takistuste võtmisel, kartes kaela peale kukkumist, tirib ratsanik ratsmeid veel rohkem, tsukeerides seega hobust. Oleme küllalt näinud, kui hobune läheb takistuste peale üleskistud peaga. Selle tõttu hobune ei näe takistust ja lendab otsa. Hüppe kordamisel takistust nähes, hakkab hobune juba eemalt tormama, tahtes pääseda tuntud valust, tormata mööda, või saada kiiremini sellest üle.

Jalgraudad. Jalgraudade pikkuse kohta ütleb meie RÕ § 17: „Oieti seatud jalgraudad õige istaku juures asuvad oma alumise äärega kannast kahe sõrme võrra kõrgemal.“ Seega nad on natuke pikad. Jalgraudade pikkus ja asetuse mõjub istaku, tasakaalu asetuse ja abistamise abinõude peale tähtsa tegurina. Seepärast tuleb nende pikkust nii reguleerida, et nad aitaksid kaasa ratsanikule, et ratsanik nende peal leiaks täielise toe ning võimaldaksid mõjuvamalt sääre kasutamist ja ratsaniku liitumist hobusega.

Jalgraudad peavad olema passitud nii, et nad:

- võimaldaksid ratsanikule sadulas vaba ja mõnusa keha ettepoole andmise, moodustades tema ees põlvedele kindla toetuspunkti;
- ei oleks ka nii lühikesed, mis sunniks ratsaniku istuma tagumisele sadulakaarele, tehes istaku nõrgaks;
- võimaldaksid säärtte vaba ja mõjuvama tarvituse ja suurema liituvuse hobusega;
- võimaldaksid sügava istumise istekontidaga sadula kõige madalamas keskkohas.

Jalgraudade pikkus ripub ju iga üksiku ratsaniku, hobuse keha ja sadula ehitusest, kuid põhialused jäävad samadeks.

Poola RM näeb, et jalast vabastatud jalgraua juures peab viimase alumine äär olema umbes kahe sõrme võrra allpool pahklust, seega on nad veidi lühemad, kui seda näeb ette meie RÕ.

tame loomulikke teid, seega kergendades hobuse liikumist, ja ratsanikule kergema vaeva ja lühema ajaga ratsasõidul oskuse omamist. Neid annab vaid uus kool oma istaku ja väljaõppe meetodiga.

II.

Hobuse tasakaalust ja ta asetuse tähtsusest.

Ratsanikuta hobuse loomuliku tasakaalu juures, lasub suurem raskus esiosal, loomulikult peab ta samasse jääma ka ratsaniku all. Ratsaniku kohus on tulla vastu hobusele, luues lisaraskuste tekkimise asemel temale kergendusi. Suureks teguriks siin on ratsaniku keharaskuse keskpunkti ettepoole andmine. Seda küsimust on analüüsitud „Sõduri“ nr. 13/14 — 1931. a. artiklis: Hobuse loomulik tasakaal ja tasakaal ratsaniku all.

Vaatleme selle selgituseks lühidalt kolmesugust tasakaalu hobuse juures. Tasakaalu esiosal saame, kui hobusele anname täielise võimaluse sirutada välja kaela ja pea ja asetame ratsaniku esiosale võimalikult lähemale.

Niisugune tasakaal kergendab hobusel suure kiiruse omamist, nagu seda näeme kiirvõidusõitudel, kus hobuselt nõutakse maksimum kiirust.

Kõrgele asetatud rõngas kaelaga, püstloodis alla lastud peaga ja kaugele keha alla asetatud tagajalgadega hobusel asub tasakaal tagaosale. See on vajalik nendele hobustele, kellele nõutakse maksimum pöördeid, paenduvust külje suunas ja ilusaid kõrgeid lühikesi käike (samm). Siin toetub hobune tervelt tagaosale, ning on kergelt pöörlev ja juhitav igasse suunda. See tasakaalustus on õigustatud vaid maneežis ja kõrgemas ratsutamiskoolis, leides kasutamist käesoleval ajal vaid tsirkuse hobuste juures. Säärane hobune ei oma lahtisi allüüre, kiirust ega vastupidavust — ta on saamatu maastikul. Üleliigne tagaosale koormatus ja mitteproportsionaalne loomuvastane raskuse jaotus rikub tagajalgu. Nõrkade tagajalgade hüppeilgenditega noored hobused haigestuvad säärase sõiduvõime juures lühikesi aja jooksul špatiga.

Veo, eriti raskeveo hobustel asub tasakaal esiosal. See tasakaalu asetus kergendab neile tööd, kus hobune just kui surub end rangidesse ja kogu keha raskusega kaldub esiosale. On selge, et ülalmainitud ükski tasakaalustus viis kaitsevää ratsahobuse nõuetele ei sobi. Seame üles kaitsevää ratsahobuse töö ja ülesannete eesmärgi, siis selgub ka tema nõutavad omadused ja õpetamise alused.

Kaitsevää ratsahobune peab vastama ülesannetele, millised tulevad temaga täita sõjas, kus tegevus sünnib väljal, maastikul. Sinna peame suunama ka tema väljaõpetamise ja omaduste arendamise. Maneeži sõitu nõuame vaid niipalju, kui palju seda vajab ratsanik hobuse üle valitsemiseks, juhtimiseks ja väliteenistusele ettevalmistamiseks.

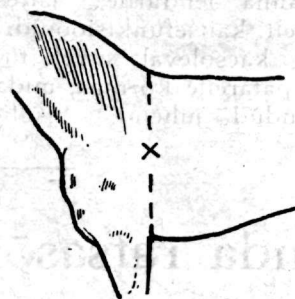
Teotsemiseks väljal vajame hobuselt kiirust, lahtisi käike, oskust ja julgust iga loomuliku ettetuleva takistuse võitmiseks ja oskust enese päästmiseks igas olukorras ning suurt vastupidavust kestvas töös. Neid omadusi arendame hobuses õpetamise ja harjutamise teel loomulikkude viisidega. Keerukad ja kunstlikud võt-

ted tulevad jätta ära, asendades neid lihtsate, hobusele kergesti mõistetavate võtetega. Sellega võidame palju aega, mis on meie lühikeses teenistuseaja juures erilise tähtsusega. Pealegi säästame seejuures ratsaniku energiat ja vaeva. Selgituseks vaatleme vana ja uue kooli põhimõtteid. Vana kool nõudis hobust, kes pidi olema asetatud koondatud tagajalgale. Maneež oli esikohal, maneeži ja platsparaadi sõit olid esijärgu hindamise moodsuupuuks. Koondatud, äärmiselt kokku tõmmatud oma rõngas kaelaga, lühikesi kõrge käiguga, kus ratsanik tagasi surutud seljaga pikkadel jalgraudadel püstistakuga istus ja „keksis“, andis silmadele ilusa pildi. Väljal, maastikul olid aga maneežikooli ratsanikud saamatud ja otse abitud oma hobustega, eriti takistuste võitmisel, kusei mõistetud hobusele kaela etteandmist vajalikuks tööks. Hobune kaotas väljasirutamise võime, ta väsis ruttu. Hobuse loomulikke omadusi ei arendatud, vaid pidurdati.

Uus kool on rajatud sootu teisele alusele. Siin väljaõpe on suunatud kitsast maneežist laiale maastikule, kus nõutakse hobuselt kõigiti tema omaduste ja võimete kasutamist ja väljapanekut loomulikkude võtetega ja lihtsate viisidega.

Hobuse ratsastamise juures tarvitame nüüd n.n. loomulikku tasakaalu, mis oleks keskmine maneeži ja kiirsõidu kooli vahel. See võimaldame vaba tegevuse hobuse üksikutele kehaosadele, millised ta ise asetab nii, et ratsaniku raskus teda vähem takistab ja koormab, s.o. ta otsib ise vastava mõnusa positsiooni. Kindlustame temale ühe kui teise lihaste grupi tarvitamise vabaduse, jälgides ainult, et iga ta samm oleks paenduv meie tahtele ja et iga abistamise (juhtimise) abinõu leiaks õiget kasutamist.

Selle tasakaalu juures on hobuse kael mõõdukalt tõstetud üles, kergesti püstloodile lähedale allalastud peaga, mis tingib pehme sujuva reaktiooni paenduva kuklaga; tagab küllaldase vabaduse kaelale ja jätkule ning annab elastilise vabaduse normaalselt koondatud tagaosale.

Joon. nr. 1.

viia tasakaalu nii hästi esikui tagaosale, mida on nii sageli vaja. Poola 1928. a. „Ratsastamise õpetuse“ järele määratakse kaitsevää hobuse raskuse keskpunkt ratsaniku all umbes joone keskkohal, mis turja celosa ühendab küllarnukiga (joon. nr. 1).

Nii tasakaalustatud hobune on küllalt alistuv, juhitav ja kiire; omab lihaste töö normaalse koordineerimise võimaluse, mis tagab omakorda suurema jõu kokkuvõtte. Tema esija tagajalad on koormatud proportsionaalselt, nagu seda nõuab looduslik asend. Hobust on kerge

Raskuse keskkpunkti asetus pole igal hobusel ühtlane, vaid ripub hobuse individuaalsest kehahitusest ja jalgade vastupidavusest, mille tõttu seda ei saa määrata ühtlase mõõdupuuga. Otsustajaks jääb silm ja praktika.

III.

Vaatame, palju läheb lahku meie maksev „Ratsasõidu õpetus“ uuest ratsasõidu koolist. Toon ruumipuudusel vaid üksikud näited ja võrdlusi mõnes põhiküsimuses.

Istak. Meie RÕ järele ühtub ratsaniku selg püstloodi joonega, isegi kaldub temast veidi tahapoole, mis on loomulikult „sügava“ istaku püüdmise tagajärg. Niisugune istak on mõeldud peaaegu kõigis allüürides. Suurem pahe on siin see, et ratsaniku keha liikumisel jääb maha hobusest. Hobusel tuleb raisata osa jõudu sellest tingitud lisaraskusele; ratsanik ei suuda anda oma keha ette vajalisel määral, mis eriti tarvilik kiirel allüüril ja ettetulevate takistuste võtmisel. Keha etteandmine on võimata ning surub selja küüru paendumata ristluude, liig vähe etteantud reite ja peaaegu loodis kaugele allarippuvate säärite asendite tõttu. Sellest tulebki, et hüppel ratsaniku keha jääb etteandmise asemel iseenesest tahapoole lükatuks ja sääred oma asukohast abitult ettepoole sirutatuks, kaotades hobusega liituvuse ja kontakti. Ratsanik jääb hobusest maha: raskusepunkt on loomulikult asukohast asetatud taha. Kõik need olud raskendavad hobuse loomuliku tasakaalu teostamist.

Uue kooli istaku juures on ratsanik asetatud ettepoole. Istekondid on liidetud sügavamalt sadula keskkohaga: seda võimaldavad lühemad jalgrauad, reite kõrgemale ja ettepoole suunamine ning põlve ja säärite kõrgem asend. Viimane asjaolu võimaldab säärite mõjuvama tegevuse ja alaliselt kindla kontakti hobusega. Nad on püstloodist rohkem tagasi asetatud kui vana istaku juures ja kõigil neil põhjustel on ratsaniku liituvus hobusega suurenenud.

Sirge ristluudest painduv keha on püstloodist veidi ettepoole, mis loomulik ja soodustab kiiret otstarbekohast keha etteandmist igal hetkel vajaduse piirides ja on kergenduseks hobusele igasugusel liikumisel, sest liikumist algab hobune alati tagajalgadega.

Pihk. Pihkude hoidmise kohta ütleb meie RÕ § 13: „Pihk hoidub vähe allapoole rusikas, sadula eelkaare keskkohal.“ Küsimine, mis sünnib pihu asukohaga siis, kui hobune tõstab üles ehk laseb alla pea? Uus kool nõuab, et küünarnukist kõverdatud käsi vars — käeranne — pihk ja ratsmed alati moodustaksid sirgjoone suuraudadest kuni küünarnukini. Pihud pingutuseta poolristi nii, et põidlad oleksid endale ligemal kui väikesed sõrmed. Säärane pihu hoid on mõnusa ning annab kõige lühema käeühenduse hobuse peaga ja võimaldab ratsmeid tarvitada mõjuvamalt kui ühegi teise viisi juures. Tõstab hobune pea üles, tõuseb ka käsi, laseb ta pea alla, laskub ka käsi ning sirgjoon jääb alati endiseks. Nende

võtetega sunnime hobust ise pead õigesse asendisse panema, sest viimane on ta loomulik asend, mida ta ise otsib. Hobune loobib ainult sellepärast peaga, et ta püüab saada lahti suuraudadest; nähes, et ta neist ei vabane, asetab ta ise pea normaalasendisse, kus teda ratsmed (suuraudad) tülitavad kõige vähem.

Pea üles ja alla kiskumisega paneme ise hobuse ratsaniku vastu võitlema.

Meie RÕ ei võimalda eelnimetatud sirgjoone moodustamist, vaid § 14 isegi nõuab: „lastagu käed alamale kui hobune pea kõrgemale hoiab ja ümberpöördukt“. Sellega nõutakse just seda, mida mitte ei pea tegema. Kõrgema vana kooli tuus — Fillis, püüab väita oma teoorias, et mida lähemal käsi hobuse peale, seda parem ta on. See vaade on ekslik. Teame, et liig lühikeste ratsmete juures hobune ei saa anda kaela ette ega alla, sest käed on juba sirgunud küünarnukkidest õigeks ning neid ei saa rohkem sirutada välja, kuna ajal ratsanik ei lase käest ratsmeid ära. Takistuste võtmisel, kartes kaela peale kukkumist, tirib ratsanik ratsmeid veel rohkem, tsukeerides seega hobust. Oleme küllalt näinud, kui hobune läheb takistuste peale üleskistud peaga. Selle tõttu hobune ei näe takistust ja lendab otsa. Hüppe kordamisel takistust nähes, hakkab hobune juba eemalt tormama, tahtes pääseda tuntu valust, tormata mööda, või saada kiiremini sellest üle.

Jalgrauad. Jalgraudade pikkuse kohta ütleb meie RÕ § 17: „Oieti seatud jalgrauad õige istaku juures asuvad oma alumise äärega kannast kahe sõrme võrra kõrgemal.“ Seega nad on natuke pikad. Jalgraudade pikkus ja asetus mõjub istaku, tasakaalu asetuse ja abistamise abinõude peale tähtsa tegurina. Seepärast tuleb nende pikkust nii reguleerida, et nad aitaksid kaasa ratsanikule, et ratsanik nende peal leiaks täielise toe ning võimaldaksid mõjuvamalt sääre kasutamist ja ratsaniku liitumist hobusega.

Jalgrauad peavad olema passitud nii, et nad:

- võimaldaksid ratsanikule sadulas vaba ja mõnusa keha ettepoole andmise, moodustades tema ees põlvedele kindla toetuspunkti;

- ei oleks ka nii lühikesed, mis sunniks ratsaniku istuma tagumisele sadulakäärtele, tehes istaku nõrgaks;

- võimaldaksid säärite vaba ja mõjuvama tarvituse ja suurema liituvuse hobusega;

- võimaldaksid sügava istumise istekontidega sadula kõige madalamas keskkohas.

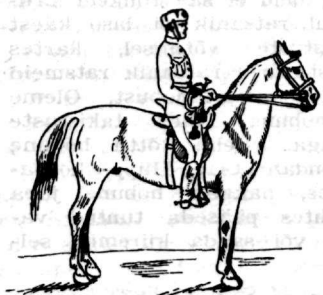
Jalgraudade pikkus ripub ju iga üksiku ratsaniku, hobuse keha ja sadula ehitusest, kuid põhialused jäävad samadeks.

Poola RM näeb, et jalast vabastatud jalgraua juures peab viimase alumine äär olema umbes kahe sõrme võrra allpool pahklust, seega on nad veidi lühemad, kui seda näeb ette meie RÕ.

Liituvus. Meie RÕ šlütši all mõistetakse küll ratsaniku liituvust sadulaga, kuid selle saavutamise maksvate võtetega on küsitav. Ligidalt püstloodile asetatud reis sõidul allarippuva loksuva säärega ei võimalda küllaldasi liitumispunkte hobusega ning liitumine jääb peasjalikult põlvedele, mida kõvasti pigistatakse sadulasse. Unustatakse ära, et hea liituvus ei ripu üksi põlvede surumisest, vaid otstarbekast reite ja säärite asetu- sest, kusjuures põlv jääb iseenest sissepoole pööratuks, sundides reied täies ulatuses ja sääred siseküljega liituma sadulaga ja hobusega. Liitumispunktide arvu suurenemisel sadulaga, suudab ratsanik ennast väsitamata põlved hoida kinni sadulas, milleks aga vana istaku juures ratsanikul oli vaja suurt pingutust, ja seda oma ti alles õige pika teenistuse vältel sõiduga. Et sääritähtsamaid abistamise abinõusid on, seda ei tuntud. Uue kooli istak nõuab sääre tagasihoidmist ja nurk põlvest reie ja sääre vahel on teravam. (Võrdluseks joon. 2, 3, 4.)

Joon. nr. 2.
Uue kooli istak.

Joon. nr. 3.
Vana kooli istak.

Joon. nr. 4.
Vana kooli istak.

Uue kooli istak võimaldab ratsanikule tugeva toetuse, soodsama reie, istekontide ja pikema ulatusega sääre kokkupuutumise sadulaga, suurendades ratsaniku kokkuliituvust hobusega; seda ei soodustanud endine istak, sest seal oli püstistaku tõttu reis ja säärit puudulikult liidetud ja istekontide toetuse asemel kerksid sadulast üles, sest püstistak sundis ratsaniku istuma harkjalana sadulas.

Muidugi on vajalik spordi-sadula ja rivi-sadula istaku vahel vahetegemine, samuti ka rivi-sadula tüüpide vahel. Üldiselt nõuab uus kool sadulal tiiva ja jalgraua ettepoole asetamist, kui see oli vene sadulal.

IV.

Juhtimise abinõusid ja teisi tegureid.

Ratsmed on hobuse peatamiseks ja suunaandmiseks. See definitsoon on meie RÕ ja uuel koolil ühtlane, kuid kasutamisel on reis suured lahkuminekud.

Pööretel, liikumisel ja ringide (voltide) tegemisel hoitakse uue kooli järgi sisemine ratse otsejoones tagasi, väline jääb aga endise pingega paigale. See on sama lihtne ja arusaadav, kui juhiks talumees oma vankri ees ohjadest hobust.

Meie RÕ §§ 32, 36, 67, 68 nõuavad koguni teist. Viimane § ütleb: „Pööretel hobune sääretesse võtta, ratse uueks suunaks pehmelt tagasi hoida, väline ratse kaela vastu suruda, seesmist säärit samal ajal hobuse külje vastu hoides, välisega hobune pööretele sundida, kehaga sissepoole kalduda.”

Selles näeme mitmesuguseid segaseid toiminguid, eriti aga kaht üksiteisele risti vastu-tegevust jõudu. Kuidas pöörab hobune pea sissepoole, kui samal ajal väline ratse surutakse vastu kaela? Viimane ju tirib hobuse pea tagasi väljaspoole sama jõuga. Kui hobune siiski pea pööras, siis tegi ta seda vist küll selle tõttu, et sisemine sääre surve lükkas tema tagaosa väljapoole, mille tõttu hobuse esimene pool kaldus sissepoole ilma kehast paindumata, ning nõue, et hobuse tagajalad liiguksid esijalge teed mööda, jäi täitmata. Ekslik on arvamine, et sisemise sääre surve painutaks hobuse keha sissepoole kõverasse, siis loogiliselt peaks ka väline säärit samuti hobuse keha väljapoole kõverasse painutama. Sealsamas aga nõuti hobuse pöördele sundimist välise säärega, seega isesugust kolmandat arusaamatut tegevust. Tõsiasi on aga see, et säärit lükkab ainult hobuse tagaosa vastaspoole külge. Niisugune säärite tegevus on asjale rohkem kahjuks kui kasuks. Sisemine lükkab hobuse tagaosa väljapoole, kuna väline selle jälle tagasi sissepoole — mõlemad jõud paraliseeruvad. Tagajärg on see, et kõigi nende keerukate ja arusaamatute võtete juures pidurdatakse liikumist isegi endises otsejoones. Kui hobune pöörde tegi, siis küll endale kui ka ratsanikule arusaamatul põhjustel pika harjumise või juhuse tõttu.

Seda teeb aga uus kool lihtsalt: mõlemate säärite surve jääb endiselt ühtlaseks, ilma ratsaniku keha sissepoole kallutamiseteta, pöörde annab sisemine ratse. Kui hobune vähendab pöördel allüüri, suurendatakse mõlema sääre survet. Kõik see on lihtne, loomulik ja arusaadav hobusele kui ka ratsanikule endale.

Sääred. Uus kool nõuab palju intensiivsemat säärite tegevust ja nende alalist eritavust hobusega, kuid ta ei tunne üldse neid tegevusi, mida nõuavad meie RÕ §§ 25, 32, 57 ja 62.

Uus kool näeb sääritele ainult 2 ülesannet: hobuse edasiliikumisele sundimine ja ta tagaosa kõrvale lükkamine, ja see on kõik. Meie RÕ nõutavaid poolpeatusi ühest allüürist teise üleminekul ja peatustel ei

tunta üldse, samuti peatusel ratsaniku keha tagasihoidmist. See kõik on hobuse loomulikule tasakaalule takistuseks.

Takistuste võtmine. Siin uue kooli ja meie RÕ nõuete vahel on vana kooli kahjuks nii suur vahe, et selle üksikasju kirjeldada ei saa ruumi puudusel. Uus kool põhjeneb neile tegevustele, milledega kergendame hobusele loomuliku tasakaalu saavutamist — hobuse kaelale täieliku vabaduse, ja ratsaniku kehakallaku etteandmised ja alalise lakkamata säärite surve.

Pöörded ja küljeandmised. Meie RÕ nõutavatest mitmesugustest pööretest kohapeal ja küljeandmistest tunneb uus kool ainult pöörded esiosal. Kõik muu on jäänud ära, kui üleliigne ajaraiskamine kaitsevää ratsahobusele.

Kallakutest allaminek. Uue kooli järgi ratsanik annab keha ettepoole, andes hobuse kaelale vabaduse. Väga järskudel kallakutel toetab kätega hobuse kaelale, seejuures juhtides ratsmetega hobust.

Meie RÕ § 113 nõuab vastupidist keha tagasihoidmist, seega vajaliku hobuse tagaosa kergendamise asemel raskendab seda, ühtlasi kaotades ratsmetega vajaliku hobuse juhtimise võimaluse. Sellepärast ratsanik ei saanud neist järskudest, suurtest kallakutest allamineku peale mõeldagi.

Kangide tarvitamine on nähtud ette ainult reameestele. Arvan, et meie olukorras on nad üleliigsed.

Sääraselt organiseeritud ja läbiviidud töö annab tagajärgi, ja need, kes tegelikult õpetavad noori, tunnevad kõige rohkem seda kasu, mis annab uus kool oma aluste ja meetodiga.

See on ainuke ratsionaalne ratsasõidu õpetamise võimalus meie lühikese kaitsevää teenistuse ja olukorra juures — eriti noorte kuruse lüheduse tõttu.

Tegelikult uus kool on juba leidnud meie ratsaväe õpetamisel aset, ja on annud häid tagajärgi. Paistab, et talle tuleks igapidi tulla vastu ning anda ruumi uues ratsavää määrustikus. **J. A-a.**

Allikaid: Regulamin Kavalerji 1926. a. II osa. Instrukeja ujezdania koni 1928. a. Zasady i metody vsyrkolenia. — Ratsavää kesköppetsentrumi väljaanne. Teorja jazdy — Major Chojecki. Nauka o konin — Runge. Ujezdanie Rtm. Kon. Grundsätze der Dressur und Reitkunst — Fillis. Der Kavallerist — Major Benary. Böstrota i vonoslivot kavalerji — Boni. Bojevoi ustav S.S.S.R. Kniga o loshadi — Urusov. O shtuce konnei jazdy. Kol. Breza.

Rägavere lahing 15. detsembril 1918. a. ja Rakvere langemine.

K. Tuvikene.

Rägavere lahing, vaatamata sellele, et ta meile ebaõnnestus ja et tema tulemuseks oli Rakvere langemine, omab terve rea õpetlikke näiteid, millised ka tulevikus meie oludes võivad kergesti korduda.

Alljärgnev kirjutus on pühendatud lahingu tõeliku olukorra, lahingu käigu ja tulemuste vaatlemisele. Urimisel on kasutatud ära kõik ametlik dokumentaalne materjal ja paljude asjaosaliste isikute kirjalikud ja suusõnalised mälestised.

Taandumine Narvast Kabalani.

1918. a. 28. novembri hommikul kell 0530 langesid Narva linna esimesed piiritagusest saadetud vaenlase mürsud. Nende lõhkemised kuulutasid kokkunud elanikele, et raske heitus — Vabadusesõda — oli alanud.

Narva linna kaitset pidi teostama vormeerimisel olev 4. jalaväe polk, mille koosseisu kuulus 112 ohvitseri, 208 vabatahtlikku ja 131 mobiliseeritud sõdurit, 61 kaitseliitlast ja 81 Tallinna kooliõpilast. Narva ja ümbruskonna kaitseliidust kuulus 4. polgu juure veel 4 ohvitseri, 108 kaitseliitlast ja 80 Narva kooliõpilast. Kogu kaitsejõud — 785 meest. Nende relvastuseks olid vanad Jaapani püssid ja 3 kuulipildujat. Kogu see koondis kandis täielikku improvisatsiooni ilmet: seesmiselt väärtuselt,

välimuselt, relvastuselt ja varustuselt ei saanud teda kuidagi võtta korraliku sõjaväena.

Vaenlase jõud Virurindel koosnesid umbes 3500 kuni 4000 mehest, kelle käsutuses oli umbes 40 kuulipildujat, 12 suurtükki ja 2 soomusautot. Peale selle oli terve Soome laht tema sõjalaevastiku võimuses. Relvastuselt ja varustuselt oli ta meist paremas seisukorras. Ka moraalselt väärtuselt olid mõned vabatahtlikkudest koosnevad väeosad õige silmapaistvad, millistena olgu mainitud 2. Viljandi ja 3. Tartu eesti komm. kütipolgud, kummagis umbes 400 meest 6—8 kuulipildujaga, Baltimaade madruste dessantsalk — 700 madrust 8 kuulipildujaga ja kahe patarei eestlastest koosnevad meeskonnad.

Loomulik ja mõistetav, et viiekordselt arvu- lise ja osalt ka moraalselt üleoleva vaenlase vastu, meie kaitsetegevus ei võinud kanda edu: koos taganevate Saksa sõjavägede järelkaitseosadega olime sunnitud Narvast lahkuma veel sama päeva õhtul.

Kell 1430 saabus sõjaministrilt kindral Larkalt Narvas viibivale I diviisi ülemale kindral Tõnissonile telegramm: „Kui taganeda tuleb, taganege järk-järgult raudteed mööda, sillad kõik ära lõhkuda. Abi saadame nii palju kui võimalik.“ Selle telegrammiga oli taandumise võimalus ette nähtud, kuid ühtlasi oli temas

ka kindlaks määratud taandumise viis — järkjärgult: igal võimalikul juhul ja kohal pidi avaldatama vaenlasele visamat vastupanu, et selle läbi võita aega mobilisatsiooni läbiviimiseks ja rahvaväe loomiseks. See nõue läbib punase ja rahvaväe loomiseks. See nõue läbib punase ja rahvaväe loomiseks. See nõue läbib punase ja rahvaväe loomiseks.

Rakveres vormeeriti 5. jalaväe polku. Vaevalt oli 1. roodu suudetud koondada 70—80 meest, kui ta juba 29. 11. 18. saadeti 4. jal. polgu täienduseks sõjaliinile. Valmissaamise järjekorras järgnesid 1. roodule 5. 12. — 2. rood, 8. 12. — 3. rood ja 10. 12. — 4. rood. Iga rooduga oli kaasas ka 1—2 kuulipildujat. Nii oli 5. polk terve oma I pataljoni roodude valmissaamise järjekorras saanud sõjaliinile 4. jal. polgu täienduseks. 1. detsembril oli rindele abiks jõudnud ka meie esimene soomusrong Nr. 1, kuid vaatamata sellele, olime Virurindel sunnitud üleolevate vaenlase jõudude ees jätkama taandumist.

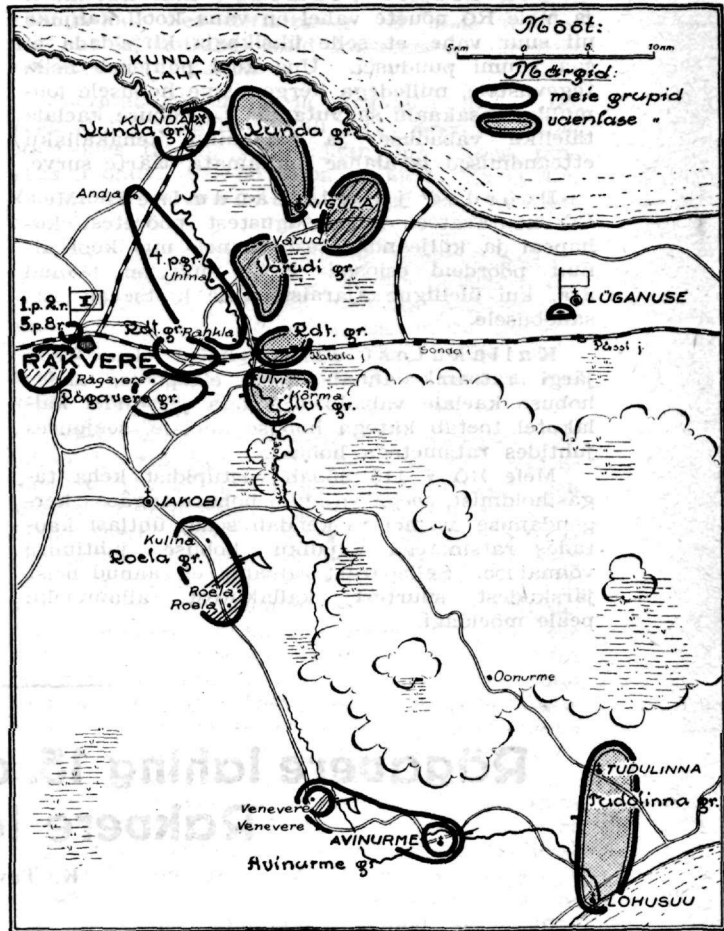
Taandumisel liitusid 4. polgu osadega ka kohalike kaitseliitide riismed, kuid sellegipärast polgus alalolejate arvuline koosseis kunagi ei suurenenud, vaid pigemini vähehaaval koguni väheneski. Nähe oli tingitud sellest, et polgust jooksis umbes sama palju sõdureid ära, kui neid täienduseks suudeti saata. Narva lahingu eel 28. 11. 18. oli 4. jal. polgus alal 785 meest, lahingu ajal ja samal õhtul väeosa taandumisel oli neid ära jooksnud 418 meest. Järgmisel päeval, 29. 11. 18., on diviisiülema ettekandest sõjaministrile näha, et 4. polgu alalolevate meeste arv on rindel 200 ümber. Samasugune nähe — jooks — ilmnes ka 4. polgu käsutusse saadetud 5. polgu I pataljoni roodudes: esimesel kokkupõrkel vaenlasega jooksis harilikult laiali kuni pool alalolevat koosseisu. Alalejäänud osa kahanes järgnevatel kokkupõrgetel veelgi igakord järjekindlalt. Tõsisemate kokkupõrgete ajal jooksid mõnikord tervete allüksuste sõdurkonnad pea viimase meheni laiali. Sagedasti alles järgmisel päeval taanduvad ohvitserid ja allohvitserid kordasid seljatagustest küladest kokku trobikonna eile ärajooksunud sõdureid, kellega nüüd jälle uuesti asuti sõdimas.

Selgema pildi saamiseks alljärgnev tabel näitab raudtee- ja merevahelises ribas teotsetud väeosade arvilist meeskonna koosseisu sõjategevusele asumisest kuni 1918. a. 14. detsembrini.

Tabel nr. 1.

	Sõjategevuse astumisel		Koo- seis 14. 12. 18.	Umbkaudne jooksikute arv
	Kuupäev	Koo- seis		
4. jal. polk	28. 11. 18.	785	160	580
5. p. I pataljon				
1. rood	29. 11. 18.	45	56	115
2. „	5. 12. 18.	65		
3. „	3. 12. 18.	70		
4. „	10. 12. 18.	70		
Kokku 5. p. I pataljonis		250	101	140
Soomusrong Nr. 1	1. 12. 18.	135	130	—
1. Ratsapolk 1. eskadr.	10. 12. 18.	111	47	55
Kokku		1281	308	896

Suurem Nl.
Poolte asetus Virurindel 15.12.18. 2.0300

Kaotused haavatutena ja langenutena kuni 14. 12. 18. liinilviibinud väeosades on olnud võrdlemisi väikesed — üheski väeosas nad ei ületa 5—6% sõjategevusse astunud koosseisust.

Peale Soomusrong Nr. 1. on kõigis väeosades jooksikute arv väga suur — seda suurem, mida kauemat aega väeosa on viibinud sõjaliinil.

Et Soomusrong Nr. 1. jooksikuid ei ole, siis on see seletatav järgmiste asjaoludega:

- 1) suur ohvitseride arv — 135 mehe hulka kuulus 35 ohvitseri-vabatahtlikku;
- 2) 100-meheline sõdurkond koosnes eranditult vabatahtlikest, kelledest umbes poole moodustasid intelligents, üliõpilased ja kooliõpilased;
- 3) teenistus oli mugavam ja kergem — ööseti asus rong seljataga kuskil raudteejaaamas, meeskonnal ei tulnud kanda rasket valve-ega luureteenistust.

Taganemine oli juba kestnud 17 päeva — 28. 11. kuni 14. 12. 18. Meie Virurinde kaitsejõud olid 13. 12. 18. õhtuks surutud Avi ja Kunda jõgede joonele. Rakvere vallutamiseks võis vaenlaselt peatselt oodata otsustavat pealetungi Meie poolt aga taheti seda kaitseks soodsat jõgede joont (ühes sellega ka Rakvere linna) viimase võimaluseni kaitsta, mis nähtub edaspidi toodavatest diviisiülema korraldustest. Rakvere kaotamine ähvardas tuua ras-

keid moraalseid tagajärgi rahva ja rahvaväe meeleolule.

Pooled valmistusid lahinguks, milline lei-diski aset 15. 12. 18. ja on seni rahvasuus tuntud „Rägavere lahingu“ nime all.

Olukord Rägavere lahinguks 15. 12. 18.

Poolte jõud.

Jaotame poolte jõud nende paigunemise ja tegevuse suundade järgi gruppidesse. Viimaste asetus on näidatud skeemil Nr. 1. Üksikute gruppide võrdlevat ja vastastikust lahingujõude koosseisu näitab alljärgnev tabel.

Tabelist nähtub, et:

- 1) püsside arvus oli vaenlane 2½-kordses ülekaalus,
- 2) kuulipildujate arvus olime meie ¼ võrt (12 kuulip.) tugevamad,

- 3) suurtükide arvus oli vaenlane ligi 1/3 võrt (4 suurt.) meist tugevam,
- 4) igas grupis on vaenlane meist püssitule poolest vähemalt kahekordses ülekaalus, välja arvatud meie Roela grupp, mille vastas ega ligiduses üldse ei ole mingi-suguseid vaenlase jõude (Vt. skeem nr. 1),
- 5) Roela grupp asus niivõrt kaugel ja ope-ratiivsuundadest kõrval, et teda ei saa kiirelt ära kasutada ei Rägavere ega Avi-nurme grupi abistamiseks; paremalt tiivalt aga vaenlase ilmumist ei või oodata enne 1—2 päeva.

Tegelikult oli vaenlane kuulipilduja- ja suur-tükitule võimsuse arendamises meist palju pa-remas seisukorras, sest meie Roela grupi 10 kuulipildujat ei saanud oma asukoha tõttu eel-olevast lahingust üldse osa võtta, kuna kahe!

MEIE JÕUD					VAENLASE JÕUD				
Grupi nimetus ja väeosad	Asukoht	Püsse	Kuulipild.	Suurtükke	Grupi nimetus ja väeosad	Asukoht	Püsse	Kuulipild.	Suurtükke
Avinurme grupp	Avinurme	36	2		Tudolinna grupp	Tudolinna	200	2	
Iisaku k.-liit	Venevere	25			51. Küti polgu osad	Lohusuu	250	4	
Balti pat. rühm	Kokku	51	2		„	Kokku	450	6	
Roela grupp	Roela—				Ulvi grupp	Polli—Ulvi	850	8	
Balti pat. ratsakuuli-	Kulina	160	10		3. Tartu k. E. p.				
pildujate k-do 1)					46. Küti polk	Kabala	500	6	
Rägavere grupp	Rägavere—				2 kerget patareid	Kokku	1350	14	8
II/5. (5 roodu)	Moidaku—	675	13		Raudtee grupp	Aarla—			
Rakvere k.-liit	Mõdriku	78		4	Baltimaade madruste	Nõmmiste	600	10	
1. suurt. p. 2. ptr. 2)	Rägavere			2	dessantsalk	Kokku	600	10	
Kaevik ptr. 3)	„				Varudi grupp	Aarla—			
	Kokku	753	13	6	Üks jalaväe polk	Varudi	500	6	
Raudtee grupp	Vaeküla	70	21	2	(2. Viljandi või 47. Küti)	Kokku	500	6	8
Soomusrong Nr. 1	„	86			Kaks kerget patareid				2
4. p. läbik. k-do	Kokku	156	21	2	Üks raske patareid	Kokku	500	6	10
4. polgu grupp	Rahkla—				Kunda grupp	Malla—			
I/5 (4 roodu)	Silla	120	6		Tallinna k. E. polk	Vasta	400	9	
I/4 (5 roodu)	Uhtna				„	Kokku	400	9	
1. suurt. p. 3 ptr.	Andja	125	2		Rinde varu	Nigula—			
	Kahala			4	Üks jalaväe polk	Pada	500	6	
	Kokku	245	8	4	(2. Viljandi või 47. Küti)	„	250	3	
Kunda grupp	Kunda	30	10	2	3 eskadroni	Kokku	750	9	
Soomusrong Nr. 2	„	58				Kokku rindel	4050	48	18
Kaitseliit	Kokku	88	10	2					
Rinde varu	Rakvere	63							
1. jal. polgu 2. rood	„	30							
Rakvere k.-liit	Kokku	95							
	Kokku rindel	1548	64	14					

1) 160 püssimehe hulka kuulus 60 hästirelvastatud ratsanikku.

2) Suurtükkidest olid kolm 1895. a. 3,425" ja üks 3" kiirlaskja.

3) 57 mm saatesuurtükid.

soomusrongil asuvad 31 kuulipildujat ulatasid tulistama ainult 1—1½ km raudtee lähedast lahtist maastikku. Soomusrongide 4 kiirlaskjast 3" suurtükist võisid vaenlase vastu korraga tarvitavad olla vaid 2, kas esimestelt või viimastelt platvormidelt, ja sedagi ainult 15° laskenurgaga kummagile poole teed, sest suurtükide ümberpööramine või külgedele tulistamine oli puuduliku tehnilise seadeldise tõttu võimatu. Arvestades neid puudusi, võime ütelda, et ka kuulipilduja- ja suurtükitule arendamise võimalustes oli vaenlasel kahekordne ülekaal.

Mis puutub vaenlase moraalsesse väärtusse, siis oli ta ka selles mõttes meist mitte halvemaks seisukorras. Oma rahuldava moraalse väärtusega olid meile senisest tegevusest eriti tuntud 1. Tallinna, 2. Viljandi ja 3. Tartu kom. eesti polgud, kolm eesti patareid ja Baltimaade madruste dessantsalk. Viimane oli rinde varust Aarla ja Nõmmiste küladesse toodud alles 13. 12. õhtul. Kõik need väeosad koosnesid suuremalt osalt vabatahtlikest, kelle sihiks oli Eestitama vallutamine ja siin kommunistilise valitsemiskorra maksmapanemine. Järjekindel edasi-

tungimine oli vaenlase sisendanud võidulootuse ja loonud hea meeleolu, kuna meile see oli mõjunud ümberpöörult.

Meie vägedest olid Avinurme, raudtee ja 4. polgu grupid juba üle kahe nädala kestnud sõdimisest väga väsinud: meeste vähesuse tõttu tuli igal mehel peaaegu alati olla kas luurevõi valveteenistuses. Vaatamata sellele oli neis gruppides meeleolu veel siiski võrdlemisi rahulik, sest neisse järeljäänud element oli sõdimisega juba harjunud ja tal oli veel koguni tahetki sõdimiseks.

Rägavere grupp, Kunda grupi kaitseliit ja rinde varu ei olnud veel sõjategevusest osa võtnud. Võis oletada, et juba esimeses lahingus nad samuti demoraliseeruvad, jooksevad laiali ja ligi ½—¾ meestest võib jäädavalt väeosast omavoliliselt lahkuda.

Neid asjaolusid arvestades selgub, et meie elavajõu lahingväärtuse mõttes rinde nõrgem ja ühtlasi Rägavere vallutamiseks hädaohlikum koht oli just Rägavere grupp, mille vastas vaenlasel olid arvuliselt ja moraalselt kahekordselt üleolevad jõud.

(Järgneb.)

Kaitseväe elu.

1. diviisi juhatus asus Rakveresse.

Suurejooneline ärasaatmine Narvas ja vastuvõtt Rakveres.

Diviisi juhatus ühes staabi ja orkestriga paigutati ümber 15. septembril Narvast Rakveresse, vabanenud seminari hoonetesse. Ümberpaigutusega tehti algust juba käesoleva kuu alul.

Kuna diviisi juhatus asus Narvas juba sõjapäevil, siis loomulikult olid lahkuvad kodunenud Narvas ning oma inimesena tuli ühel kui teisel jätta maha sõpru ja sugulasi. Liiategi võttis diviisi juhatuses nii ohvitser- kui ka allohvitserkond aktiivselt osa seltskonnatööst ning tihedalt läbikäimine ja hea vahekord seltskonnaga oli põhjuseks, et diviisi staabi lahkumisest oli haaratud kogu Narva linn.

10. septembril korraldas diviisiülema kindral A. Tõnisson ja staabi ülem kolonel P. Triik kasiinos Narva garnisoni juhtkonnale ja seltskonnategelastele lahkumise kohviõhtu, kus diviisiülema lühidalt märkis ära seda sõbralikku vahekorda diviisi staabi ja Narva seltskonna vahel, mis on kestnud diviisi staabi kogu asumise ajal Narvas — Kreenholmis, ja tänas omavalitsuse ja Kreenholmi vabrikuga valitsuse esindajaid lahke vastutuleku eest, mis kestnud 13 aastat.

Narva seltskonnategelased koos linnavalitsusega omalt poolt korraldasid 14. sep-

tembril jumalagajatu aktuse raekojas, kus linnapea härra Luts andis kindralmajor Tõnissonile Narva seltskonna poolt üle väärtusliku mälestusekingi, samuti anti üle kingitused staabiülema kolonel P. Triigile ja diviisi orkestrijuhile härra Knuudele. Aktusel avaldati kahetsust diviisi staabi lahkumise puhul, sest peale tüsedate töömeeste kaotas Narva kogukese arvu perekondi ja seni linna meelelahutuse eest hoolitsenud 1. diviisi orkestri, kes parimaid kodumaal.

Üleajateenijaskond saatis oma kaasvõitlejaid vääriliselt. 1. suurtükiväe grupi üleajateenijate kogu, kuhu kuulusid diviisi staabi üleajateenijad, korraldas lahkumiseõhtu garnisoni kasiinos 3. septembril, kuhu koguneti arvukalt ühes perekondadega. Vastavalt nemele lahkujatele anti kogu poolt üle mälestuseks ilusad kingitused. Tujuküllane lahkumispidu kestis hilja ööni. Garnisoni kogu korraldasid lahkumiseõhtu 14. septembril, kuhu ilmus ka diviisiülema kindralmajor Tõnisson, kes soovis Narva jääjatele innukalt jätkata senist tööd.

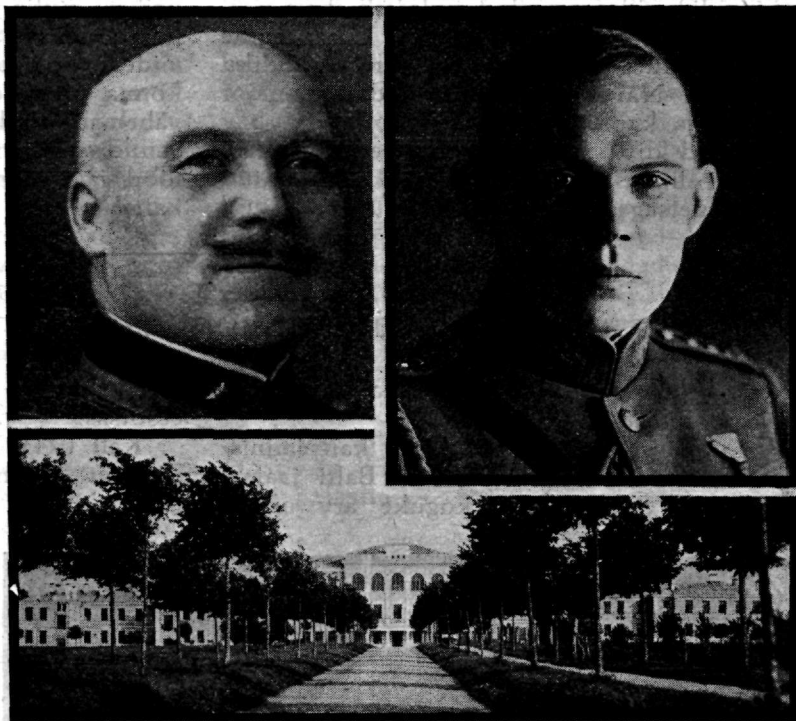
Väljasõit Narvast sündis 15. septembril kell 1930 1. soomusrongi rügemendi koosseadega. Ärasõitjaid kogus jaama saatma seninägematu rahvamurd — 4000—5000 inimest. Tuletõrje rivistus spaleeridena, käes

lõõmavad tunglad. Jaama olid ilmunud Vabadusesõjalaste Narva liit terves koosseisus oma esimest au liiget kindralmajor Tõnissoni väärilt saatma, kaitse liit, naiskodukaitse, V. V. Ühenduse Narva osak., kus kindral esimeheks, piirivalve, teenistusest vabad ohvitserid ja üleajateenijad ning seltskonnategelased, eesotsas linnapea härra Lutsuga. Lahkujate saabumisel perroonil, esines linnavolikogu juhataja härra J. Hansing kõnega, kes avaldas kahetsust kindralile ja diviisi staabile lahkumise puhul. Vastates tähendas kindral, et ka temale on lahkumine Narvast raske, kuid ta püüab alati kannatanud Narvale olla abiks nõu ja jõuga. Daamidelt annetati lahkujale rohkesti lilli. 300 liikmeline laulukoor kandis ette võimsalt kolm laulu. Pöörates rahva poole, avaldas kindral samuti kahetsust lahkumise puhul ning toonitas, et ei unusta kunagi paljukannatanud linna ja selle kodanikke. Järgnes tormiline massi aplaus.

Jättes jumalaga garnisoni ohvitseri ja üleajateenijaskonnaga tähendas kindral, et garnisonile on saabunud ammuoodatud rõõmupäev, kuid kahjuks poolik, sest ärgu unustatagu, et ühe jalaga on diviisi juhatuse siiski Narvas.

Veel viimased käepigistused ja ešelon liigub vähehaaval jaamaesiselt. Saabunud hämaruses lõõmavad tunglad ja helgivad tuletõrje vaskkiivrid. Saatjaskond ja rahvamurd lehvitab rätikuid, mütse. Mürisev „elagu“ saadab rongi kuni kaovad rahvamass ja helkivad tunglad, ja elaguhüüete kaigas veereb rong lahkujatega õhtusse pimedusse — uue kodu poole.

Vastuvõtt Rakveres 16. septembri hommikul sündis pidulikult. Garnisoni väeosad rivistusid kella 8-ks jaamaesisele, eesotsas garnisoniülema kolonel Paavjaaniga. Rakvere linnavalitsus linnapea hra Aviksoniga oli kohal, et võtta vastu uusi linna kodanikke. Viru maavalitsust esitas esimees Pajos. Kohal oli kaitse liit, tuletõrje, naiskodukaitse j.n.e. Üleajateenijate ja ohvitseride abikaasad lilledega. Vaatamata

Ülal: Diviisi kindral A. Tõnisson ja tema staabi kolonel Triik.
All: Diviisi juhatuse uus asupaik Rakveres.

vihmasele varahommikule kogunes jaama ka palju rahvast.

Vagunist väljudes tervitas kindral ülesrivistunud diviisi staabi koosseisu, tähendades, et nüüdsest peale kuulume Rakvere linna kodanikkude hulka, mis on meie kaitseväge häll, sest Rakveres moodustati esimene Eesti rahvusväeosa 1. Eesti polk, kes sai aluseks meie kaitsevägele. Peale selle tervitas diviisiülema Rakvere garnisoni ülem. Järgnesid vastastikused tervitused Rakvere linnapeaga, Viru maavalitsuse esindajaga ja teistega. Daamid kinnitasid saabujatele rinda lilli. Paraadimarsiga möödusid kindralist staabi koosseisu ja Rakvere garnisoni väeosad.

Sama päeva õhtul korraldas Rakvere linna ja Viru maavalitsus saabunud diviisi juhatuse ja staabi ohvitseridele vastuvõtu tuletõrje seltsi saalis. Garnisoni ohvitseride ja üleajateenijate kogud omakorda korraldasid saabujatele kella viie teed, millest võtsid osa diviisiülema, staabiülema, garnisoniülema ja rida teisi kõrgemaid kaitseväelasi koos perekondadega. Hästi korraldatud teelauale järgnes tants ja vastastikune tutvumine ja sõbrustamine.

Sõbraliku koostöö mälestuseks annetasid Narva garnisoni väeosad diviisi staabile väärtusliku eseme — mustast tammest pos-

tamendi, millesse mahutatud kell, baromeeter, termo- ja hügromeeter. Üleandmine toimus uutest ruumides Rakveres piduliku aktusega Narva garnisoni esindajate major Meltsi ja kapten Ruubachi poolt.

Uued diviisi juhatuse hooned Rakveres asuvad linnast eemal kõrgendikul, piiratud männimetsaga, jätavad suursuguse kuid

vaikse mulje. Ruumid on avarad diviisi juhatuse äramahutamiseks. Samadesse ruumidesse paigutati ka Viru kaitsevääringkonna ülem, diviisi suurtükiväe juhatuse ja vähemad allüksused. Ning endises maha jäetud seminaris keeb jällegi elu, tehakse tööd ja ollakse valvel meie kalli kodumaa kaitseks!
O. R.

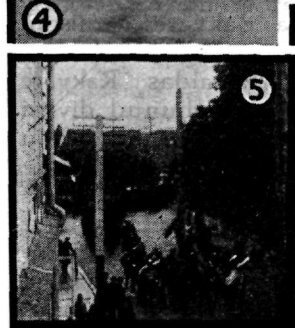
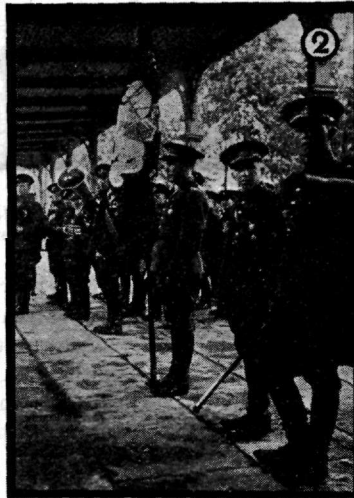
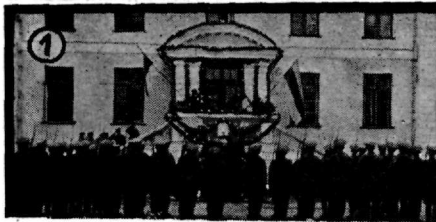
Scouts üksik jalaväepataljon asus oma uude asukohta.

3. september oli Scouts pataljonile suureks kolimise päevaks.

Laupäeva hommikul liiguti kaitseministeeriumi orkestri helide saatel Balti jaama. Lahkujaid oli saatmas koguke arv ohvit-

sere, Tallinna garnisoni väeosade ülematega eesotsas.

Kell 0745 kõlas rongijahi ametlik käsk „ärasõit“ — ning scouidid lahkusid Tallinnast...

Kell 1120 jõudis rong scoutidega Haapsalu jaama. Jaama olid ilmunud scoute vastu võtma ja esimesi tervitusi ütleva Haapsalu ametiasutuste ja seltskondliikude organisatsioonide juhtivaid tegelasi, eesotsas garnisoni ülema major Baumann ja linnapea dr. Alveriga. Lääne naiskodukaitse juhtivaid liikmeid oli jaamas suurte lillekimpu

pudega. Esimesena vagunist väljunud pataljoni ülemale kolonelleitn. Pajussonile ütlesid tervitusi ametiasutuste ja seltskondliikude organisatsioonide juhid. Lääne naiskodukaitse abiesinaine pr. Tõnso tervitas naiskodukaitse nimel ja kinnitas pataljoni ülema rinnale kimbu lilli, samuti ehtisid kiiresti naiskodukaitse liikmete nobedad sõrmed lilledega terve pataljoni meeskonna.

Pärast pataljoni lipu vagunist väljatoomist liiguti kaasatunud kaitseministeeriumi orkestri saatel läbi linna turuplatsile Läänemaa Vabadusesõjas langenud kangelaste mälestusesamba tervitamiseks. Siit liiguti oma uude asukohta — Uuemõisa, mille peasissekäik oli dekoreeritud pargadega.

1) Pataljoni lipu uude asukohta viimine Uuemõisas. 2) Pataljoni lipp Haapsalu jaamas. 3) Haapsalu ametiasutuste ja seltskondlike organisatsioonide juhte jaamas. Vasakult major Baumann, major Tõnso, linnapea dr. Alver, pol. kom. Kask. 4) Vaade Uuemõisale Haapsalust Afrika kaldalt. 5) Pataljon läbi linna Uuemõisa liikumisel. 6) Naiskodukaitse juhtivaid liikmeid Haapsalu jaamas vastuvõttas kodukaitsejaid lilledega.

Tavalise tseremoniaga viidi pataljoni lipp uude asukohta. Pärast seda viidi meeskond määratud ruumidesse, kus algas uue elu sisseseadmine.

Scouts pataljon on olnud vaeselapse osas. 1928. a. saadik on see nüüd kolmas asukoha vahetamine. Kui vanasõna ütleb, et „veerev kivi ei sammelda“, siis ei saa ka teisiti võtta Scouts pataljoni tegevust. Igas asukohas loodi paremaid eluvõimalusi, ehitati lasketiire ja spordi- ning õppeplatse, ilustati kasarmu ümbrust j.n.e., kuid ei jõutudki tööd lõpetada — tuli jätta kõik pooleli ja asuda uude asukohta. Aastaid kestis vaid töö ja töö, kuid enestele sellest ei olnud midagi kasu.

Ka nüüd on pataljonil jälle väga palju tööd — luua, korraldada ja ehitada. On ju selge, et koolimaja ei ole mitte veel kasarm,

kui sinna taretada kaitseväge osa, ja koolimaja ümbrus ei paku kaugeltki kaitseväge laste õpetamiseks vajalikke õppevälju, lasketiire ega spordiplatse. Need kõik tulevad ehitada rööbiti intensiivse õppetööga. Võib olla saame seekord näha ja maitsta oma töö vilja.

Haapsalu seltskond suhtus pataljoni saabumisele väga heatahtlikult, soojalt — võeti vastu kui oodatud külalisi. Jaamas, linnatänavail ja majade aknatel oli näha lõbusanäolisi uudishimulikke tervitamas saabuvaid scoute. Ja need ilusad lilled iga pataljoni kaitseväelase rinnal — need juba tähendasid palju!..

Loodetavasti osutuvad Läänemaa ja Haapsalu linn scoutidele heaks ja hoolitsevaks patrooniks. A. —ing.

Lennuvõistlused 1932. a.

Viimase kolme aasta vältel traditsiooniks kujunenud lennuvõistlused meie lennுவေး üksuste vahel teostusid käesoleval aastal 1. septembril. Samal kuupäeval pühitsesid ka Tallinnas asuvad lennுவေးüksused aastapäeva, mille tõttu ka lennuvõistlusega ühenduses ametlik osa omandas seekord pidulikum ilme.

Lennuvõistluste eesmärkideks seati, analoogiliselt möödunud kahe aasta lennuvõistlustele, ergutada võitlustahet lennுவေးüksuste vahel ja kontrollida üksuste väljaõppe taset aeronavigeerimise, visketeade määratud kohale toimetamise, mootorite ökonoomse kasutamise oskuse ja lennuki juhtimise kindluse aladel.

Siin tuleks eriti alla kriipsutada õhukaitse juhataste tahet saada ülevaadet lennுவေးüksuse isikliku koosseisu väljaõppest ülalnimetatud aladel. Seepärast nähti ette võistlustest osavõtjateks üks meeskond, koosseisus 1 lendur ja 1 aviomotorist, igast lennusalgast, kusjuures lennுவေးosade ülevalt igast algast esitatud kahest meeskonnast valis välja õhukaitse ülem ühe meeskonna. Seega kõrvaldati võimalus võistluste saata väeosadest ainult enam silmapaistvaid ning vilunumaid lendureid, vaid valikuga taheti saada keskmist taset vastavate üksuste omavaheliseks jõupingutuseks.

Võistluste tehniliste tingimuste ülesseadmiseks ja tulemuste hindamiseks oli määratud õhukaitse ülevalt vahekohtukomisjon. Silmas pidades, et võisteldi erinevate len-

nukitüüpidega, tuli komisjonil hoolega arvestada iga tüübi lennuomadusi ja möödunud võistlustel omandatud kogemusi. Raskemaks kujunes tehniliste normide ülesseadmine nende lennukitüüpide kohta, millised võistlesid käesoleval aastal esmakordselt. Tuli kaaluda üksikasjaliselt kõiki tingimusi, sest lennukile esitatud nõuetest olenesid tunduvalt ka võidu võimalused.

Võidu punkte arvestati kiiruse, bensiini kokkuhoiu, maandumise täpsuse ja visketeate pihtamise täpsuse eest. Igale võistlusest osavõtvale lennukitüübile fikseeris vahekohtukomisjoni keskmised tunnikiirused ja normaalse punktide arvu lennumatka pikkuse kohaselt. Iga minut, mille võrra lend lähenes, andis vastavale lennukitüübile kindlaksmääratud arvu punkte. Lennu pikenedes andis aga kaotuse punktide arvus samasugusel arvestusel. Samuti määrati kindlaks normaalse bensiini kulu lennutunnis igale lennukitüübile. Bensiini kokkuhoiul saavutati punkte vastavalt kokkuhoitud bensiini kilogrammide arvu korrutusel kindlaksmääratud koefitsiendiga. Selle koefitsiendi arvutamisel võeti aluseks võrdset bensiini kokkuhoitu iga HP pealt, vastavalt mootori nominaalsele võimsusele, korrutades lennukile määratud kiirusega.

Maandumise täpsust hinnati matka lõpul sooritatud maandumisel 100 m raadiusega kaarele ja pärast bensiini kaalumist teostatud kahel järjestikkul maandumisel 50 m raadiusega ringi.

Viskteate pihtamise täpsust hinnati igas kontrollpunktis, milliseid oli arvult 7. Selleks tuli igas kontrollpunktis ja Lasnamäel lõpupunktis väljapandud valgele ristile viskateate alla visata, vabal lennukõrgusel. Maksimaalse punktide arvu andsid pihtamised 50 m raadiusega ringi, kusjuures tulemuste hindamiseks mõõdeti ka pihtamise kaugus

järgnenud ei saaks eelmiste järele orienteerida. Üldse startisid Lasnamäe aerodromilt 12 lennukit.

Esimesed lennukid startinud, siirdus härra Riigivanem ühes Kaitseministri, Riigikontrolöri, arvurikka teiste külalistega ja kõrgemate kaitseväelastega angaaride juure, et lähemalt tutvuneda lennukitega. Härra

Lennumatka lõpul sooritatud võistlus maandumise täpsusele andis täiesti rahuldavaid tulemusi.

Mis puutub viskteadete pihtamise täpsusesse, siis saavutasid siin 9 lennukit ettenähtud maksimumse punkte arvu. Paremusel hindamiseks arvestati minimaalset kaugust risti keskpunktist. Tulemused olid sel alal üldiselt ootamata head.

Võistlustest osavõtjad meeskonnad, kes saavutasid suurimaid punkte nii üksikutel aladel kui ka punktide kogusummas, omandasid rändja idnividuaal auhinde. Rändauhindadest võitsid:

väedivisjon nr. 3 (lt. Pitsi), suhteliselt lühema ajaga läbistanud lennumatka ja suurima punktide arvu eest viskteadete pihtamise täpsuses.

- 5) Briti K. O. major A. C. Collieri auhinna — Lennukool teist korda järjestikku ja seega jäädavalt, suurima punktide arvu eest viskteadete pihtamise täpsuses.
- 6) Ohukaitse juhatause auhinna — hõbekarika — Lennukooli salk nr. 2, suurima punktide arvu saavutanud õppelennukite salgale.
- 7) Ohukaitse juhatause auhinna — hõbedane eesti kapp — Üksik Lennuväedivisjon

Järjek. nr.	Lennuki meeskond	Väeosa	Saavutatud punktide arv				
			Kiiruses	Bensiini kokku hoius	Maandumises	Viskteadete pihtamise täpsuses	Kokku
1	Kv. lendur lt. H. Anilinne . Aviomotor. v. a. o. J. Mats .	Lennukool . . .	267	1164,674	206	240	1877,674
2	Kv. lendur kpt. A. Braun . Aviomot. n. a. o. R. Männik .						
3	Kv. lendur veltv. P. Kubits Aviomot. n. a. o. J. Madisson .	Üksik lennuväe divisjon nr. 2	290	610,920	164	240	1304,92
4	Kv. lendur kpt. E. Läte . . . Aviomot. n. a. o. A. Jansar . .						
5	Kv. lendur lt. A. Pitsi . . . Aviomot. kprl. H. Karlson . .	Üksik lennuväe divisjon nr. 3	306	405,300	235	240	1186,3
6	Kv. lendur veltv. E. Karo . . . Aviomot. n. a. o. A. Kotkas . .						
7	Kv. lendur lt. A. Asu . . . Aviomot. v. a. o. H. Press . .	Lennubaas . . .	260	317,520	153	240	970,520
8	Kv. lendur veltv. A. Grauen . Aviomot. n. a. o. E. Saik . . .						
9	Kv. lendur kpt. H. Kirsipuu . Aviomot. n. a. o. H. Johanson .	Üksik lennuväe divisjon nr. 3	257	134,640	199	240	830,640
10	Kv. lendur lt. O. Soots . . . Aviomot. veltv. K. Turo . . .						
11	Kv. lendur kpt. E. Döring*) . Aviomot. v. a. o. V. Reek . . .	Üksik lennuväe divisjon nr. 3	—	279,026	169	230	—
12	Kv. lendur kapt. R. Kuul**) . Aviomot. veltv. J. Torokoff . .						

1) Riigivanema auhinna — suure hõbekarika kotkal — Lennukool (lt. Anilinne) vaheldumisi teist korda, suurima punktide arvu eest.

2) Kaitseministri auhinna — hõbekarika — Üksik Lennuväedivisjon nr. 3 (lt. Pitsi) vaheldumisi teist korda, suurima punktide arvu eest kiiruses.

3) Kaitseväge staabi ülema auhinna — kristallkannu — Üksik Lennuväedivisjon nr. 3 (lt. Pitsi), suurima punktide arvu eest maandumises.

4) Ohukaitse ülema auhinna — suure hõbekarika kötkaga kaanel — Üksik Lennu-

nr. 2 salk nr. 2, suurima punktide arvu saavutanud luurelennukite salgale.

8) Ohukaitse juhatause auhinna — kullane karikas kotkal — Üksik Lennuväedivisjon nr. 1 salk nr. 1, suurima punktide arvu saavutanud hävituslennukite salgale.

Lennuvõistluste tulemused tehti teatavaks võistluspäeva õhtul. Härra Kaitseminister jagas välja auhinnad, kriipsutades alla võistlustel näidatud edusamme lennuväljaõppes. Pärast auhindade väljajagamist järgnes Tallinna lennuväeosade aastapäeva puhul korraldatud ühine õhtusöök palutud külaliste osavõtul.

Üldiselt ilmses käesoleva aasta lennuvõistlustel, et osavõtjad esinesid väärikalt omal alal ning tõendasid seega nii aeronavigeerimise kui ka mootori ökonoomse kasutamise oskust ja lennuki juhtimise kindlust.

A. I.

*) Oli sunnitud mootori ülekuumenemise tõttu võtma ette vahemaandumise, mille tagajärjel langes välja võistlustist.

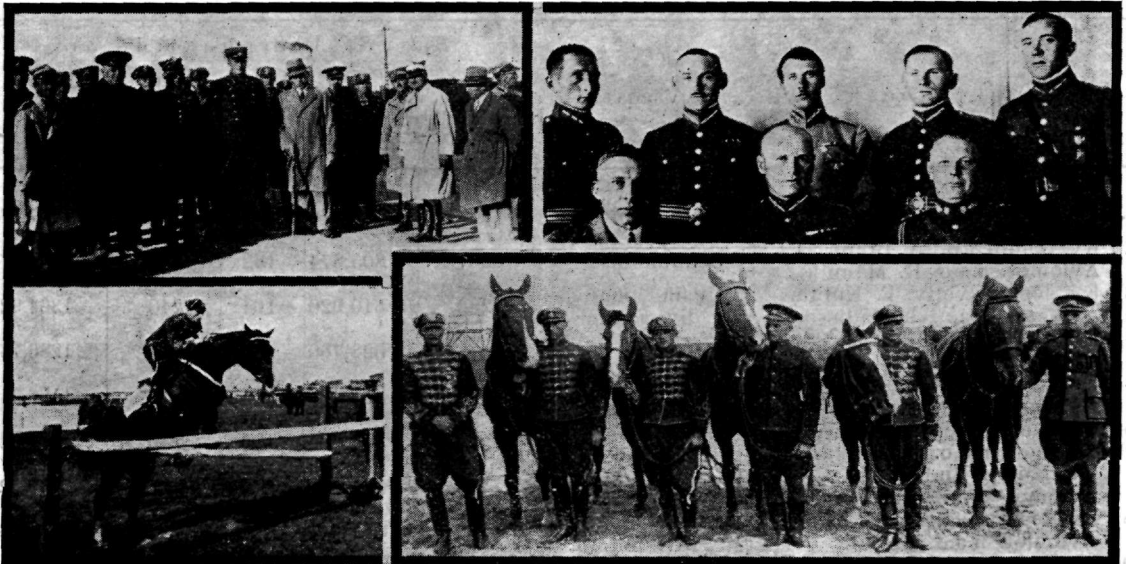
**) Oli sunnitud mootori ülekuumenemise tõttu esimeselt etapilt aerodroomile tagasi pöörduma, mille tagajärjel langes välja võistlustist.

Ratsavõistlused 1932. a.

Traditsioonilised igaaastased kaitseväge ratsavõistlused peeti tänavu 16.—20. septembril, kandes nimetust „V üleriiklikud kaitseväge ratsavõistlused Tallinnas“. Need jagunesid kahte ossa — rahvusvahelised ja sisemaa. Rahvusvahelistest võistlustest võttis osa peale Eesti Läti ja Poola kaitsevägi, kumbki 5 võistlejaga 12 hobusel.

šanaga“ haruldase ratsatehnikaga köitis kõigi tähelepanu, võites üldise lugupidamise.

Väga hästi esines ka läti equipe, kuigi ka nende hobused on, nagu meie omadki, segaverelised. Lätlastel ei õnnestunud millegi pärast vaid kombineeritud takistuste ületamine, kuna lihtsamad võtted sooritati väga hästi ja edukalt. Paistis silma lätlaste

Ülal vasakul: Läti ja Poola võistlejate ohvitseride vastuvõtt jaamas. Ülal paremal: Võistlustest osavõtjad Läti ohvitserid: istuvad kol. ltn. Streipa (kv. esindaja Eestis), kol. ltn. Sults (equipe'i vanem), kpt. Reinhold (side ohvitser). Seisavad: vasakult: van. leitnant Ozols, van. leitnant Karklinš, kapt. Upits, v.-ltn. Broks, v.-ltn. Insbergs. All vasakul: ltn. Reinman ületab „Ilusal“ takistuse. All paremal: Eesti ratsanike equipe Riias. Vasakult: kpt. Andree (equipe'i vanem), ltn. Reinman, ltn. Sutt, ltn. Tomp, ltn. Pärilin, ltn. Soots.

Ratsavõistlused üldse, ja eriti rahvusvahelised, on väga tähtis tegur mitte ainult ratsaspordi, vaid ka üldse ratsanduse arengu alal. Siin näeme teiste riikide paremaid, puhttõulisemaid hobuseid ja nende osavaid ratsanikke, näeme nii oma kui ka välisriikide saavutisi, kui ka puudusi ning võime seada üles uusi eesmärgi oma ratsakunsti alal.

Silmatorikavalt head vormi näitasid üles Euroopas ratsaasjanduse alal kõrgel kohal esinevad poola ratsanikud oma hobustega. Kuigi kõik võistlustest osavõtjad hobused ei olnud puhttõulised, ületasid poola ohvitserid nendel ka kõige keerukamad takistused puhtalt ja stiilselt. On näha, et poola ohvitserid hoiduvad „ratsamehe vormis“ veel majori ja kapteni aukraadiski, säilitades külmaverdsust isegi ratsu kukkumistel. Leitnant Rucinski oma „Rekša“ ja „Rok-

hea koostöö ratsuga ja võrdlemisi kiire sõidutempo, mis oligi neile suureks trumbiks „Eesti Kapa“ võistlustel, tõstes neid esimesele kohale.

Kuigi meie jäime „Eesti Kapa“ võistlustel viimasele kohale ja tuues üldse vähe esimesi võite rahvusvahelistel võistlustel, näitasid viimased võistlused siiski, et see töö, mida on teinud meie sõjaväelased-ratsanikud, on kõrgesti hinnatav. Meie nooril ratsanikel on olnud tõesti palju töötahet, saavutades ka kasutada oleva hobuste materjaliga väga ilusaid tagajärgi; see on vaid raske ja ennatsalgava töö vilj. Ka meie meeskond eesotsas ltn. Reinmaniga ületasid poolakate puhtuse ja osavusega ka kõige keerukamad takistused. Leitnant Reinman oma „Ilusaga“ osutus isegi publikumi paljuseks ja omandates Poola saatkonna auhinna.

Ülal vasakul: Võistlustest osavõtjad Poola ohvitserid; vasakult: ltn. Rojcevicz, kapten Šosland, major Trenkvald (equipe'i vanem), kapten Salega ja ltn. Rucinski. All vasakul: Läti equipe'i vanem kol. ltn. Šults võidetud „Eesti kapaga“. All keskel: Riigivanem, Kaitseminister ja Poola saadik abikaasaga võistlusi jälgimas. Keskel: pr. Ungern-Sternberg härdel-võistlustel, edasi meie ohvitseri võitmas takistusi.

Ilusat kooli näitasid ka leitnandid Sutt, Pärilin j.t. Tahame loota, et meie noored ratsamehed jäävad „ratsamehe vormi“ ka siis, kui nad on jõudnud kapteni ja isegi majori auastmesse, omades tugeva ratsameheliku külmaveresuse.

Viimastel võistlustel oli neile suureks komistuskiviks just närvilikkusest mitte vaba olek, mis tõttu tihti unustati vajalik koostöö ratsuga ning jäädigi „stoppama“ päris lihtsate takistuste võitmisel.

Puht omamaa võistlused õnnestusid üldiselt hästi. Eriti hästi õnnestus 25 kilomeetriline ratsalahingurännaku võistlused marsruudil: Hipodroom, Saku, Kohila, Hageri, Saku, hipodroom. Siin selgus, et kõik hobused ja ratsanikud jõudsid päralt täiesti lahingu võimelistena, mida tulebki lugeda modernratsanduses tähtsana elemendina. Tuleviku sõjas hobune (massiliselt tegevusel) esineb ikkagi kiire edasilükkumise abinõuna seal, kus maastik ja ilmastik

ei võimalda kasutada teisi tehnilisi sõjapidamise ja transporditeerimise vahendeid.

Esimestele kohtadele tulid siin leitnant Pärilin (rarüg) hobusel „Britt“ ja leitnant Tomp (5. srt. gr.) hobusel „Albatross“.

Kuidagi ei vedanud niihästi lauakui ka pühapäeval jahivõidusõidu võistlustel, mida ratsamehed ise nimetavad ratsarünnakuks tõkestatud maastikul ning puhtratsaväliseks alaks. Mõlemal korral oli kuni 50% kaotusi, kuna kaks ohvitseri lamab õige raskete vigastustega haiglas.

Kuigi võistlejate kogu ei olnud küll veel suur, kuid see koguke, mis peamiselt koosnes äsja lõpetanud hästikornaldatud ratsutamise instruktorete kursustel, võib esineda väeosades heade õpetajatena ratsutamise alal.

Ratsaväelastega võistles edukalt härdeli ja galopivõidusõidus pr. Ungern-Sternberg, tulles viimases isegi esimesele kohale, mida tuleb kirjutada proua heale ratsastaažile ja tema kõrgeväärtuslikule ratsule.

Muidu nii hästi kordaläinud võistlustel oli ka puudusi, mis esinesid selles, et nad venisid ülearu pikale (eriti laupäeval) ning väsitasid vaatajaid. Meile kaitseväelastele peaks olema omane korraldada niisuguseid suuri võistlusi, ja eriti rahvusvahelisi, kiiresti ja eeskujulikult. Ei saa lugeda otstarbekohaseks ka seda, et puhtkaitseväelistel võistlustel lubati mängida totalisaatoril.

Ratsavõistlused sündisid suure pidulikkusega ja suure rahvahulga osavõtul. Võistlused algasid riigivanema K. Einbundi ja kaitseminister A. Keremi hipodroomile jõudmisega. Riigivanemat võttis vastu ratsapordiga võistluste juht kindralmajor G. Jonson. Võistluste avamise protseduur algas osavõtjate esitamisega. Järgimööda ilmusid väljale Eesti, Läti ja Poola ratsanikud. Nende auks mängiti vastava riigi hümni ning masti tõmmati sama riigi lipp. Sellele järgnes üldine paraadimarss. Sama tseremoniiga teostati ka „Eesti Kapa“ võistlused, milles esines igalt maalt ratsanikuline equipe. See võistlus kujunes ka põnevaks maks alaks, kus hinge kinnipidamisega jäl-

giti igat kui liigutust: oma meeste vääratused langesid üldise ohke alla, kuna edude puhul pääses lahti üldine tormiline aplaus — oli ju rahvuslik võit kaalul! „Eesti Kapa“ võitis Läti meeskond.

Võistlusi jälgisid kindralid, P. Lill, J. Tõrvand, G. Jonson, J. Roska, Reimann, Lossmann, Kurvits, Poola saadik Libicki, Läti saatkonna esindaja j. t.

Kokkuvõttes peab tähendama, et huvi ratsaspordi vastu on kõigis meie rahvaklassides suur ja arvestades meie ratsaväe tähtsust riigi julgeolekul, jääb vaid soovida, et ratsandus võtaks üleriiklisema ikuju, nii et igas suuremas külas leiduks „ratsaklubi“, mis arendaks juba eesti ajaloost tuntud ratsandust, kusjuures jõudu mööda püüaksime leida ka ratsahobuse tõu parandamise küsimuse väärilist lahendust. Siin peaks esirinnas, nagu see on sündinud laskeasjanduse alalgi, esinema kaitseliit. Selleks on meil materjali niihästi meeste kui ka hobuste näol olemas. On vaja vaid asjale tõuget ja õiget suunda. A.

Maarahvas tasub oma auvõlga.

Sel kuul avati Vabadusesõja mälestusesambad Ardu, Kohtla-Järvel, Märjamaal ja Pankjavitšas; Võnnuspandi mälestusemärgi nurgakivi.

Kuigi ka maal valitseb majanduslik kitsikus ja kohati isegi tunduvamalt kui linnades, kerkivad siinseal, eriti suuremais rahva keskuis ja Vabadusesõja lahinguväljadel mälestusesambad tänutäheks neile kangelasile, kes andsid oma elu eesti rahva vabaduse ja iseseisvuse eest. See näitab kuivõrt maarahvas oskab hinnata eriti oma kangelasi ja Vabadusesõja tulemust tähtsust üldse. See veel kord kinnitab maarahva isamaameelsust ja riigivaimu. Viimane aeg oleks tõesti asuda juba ka pealinnal oma auvõla tasumisele ja mõelda üldriikliku Vabadusesõja mälestusesamba püstitamisele Tallinnas, mis kehastaks kogu eesti rahva püüet vabadusele ja iseseisvusele.

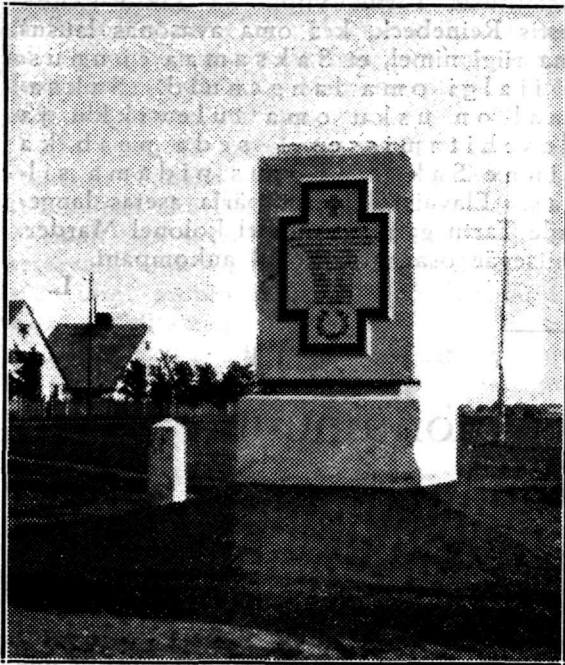
Viimasel ajal avati maal järgmised mälestusemärgid:

Pühapäeval, 4. septembril, sündis mälestusesamba avamine Ardu, Harjumaal, piirjoonel, kus algas Vabadusesõjas punaste taganemine. Sammas kujutab endast kahe

meetri kõrgust obeliski, millele on kinnitatud tahvel pealkinjaga: „Ole julge Eesti, vaenlaste ees! Sinu vabadust kaitseb eesti mees.“ ja „Siit löödi tagasi vaenlane 6. I 1919.“ Obeliski ümbritsevad kivasambad, mis on ühendatud ahelatega. Päevakohase kõnega esines kaitseliidu ülem kindral J. Roska. Mälestusemärgi patrooni kohused võttis enda peale Triigi kaitseliidu kompani.

Suurema pidulikkusega avati 11. septembril mälestusesammas Kohtla-Järvel 16. jaanuaril 1919. a. langenud kalevlastele. See raudkivist raiutud sammas on muretsetud Kohtla seltskondlike organisatsioonide kulul ja läks maksma 1200 krooni. Kohtlased tasusid seega oma auvõla kalevlastele, kes vabastasid Kohtla-Järve 40-päevasest enamlaste valitsusest, võimaldades jätkata katseid põlevkiviga ja ühtlasi võrsuda vägeval tööstusel seal, kus enne olid vaid kehvad külaonnid.

Mälestusesamba avas ja asetaski parja Vabariigi Valitsuse nimel Kaitseminister A. Kerem. Tema avakõnest: „... Mis ütleb meie ees asuv mälestusesammas... Ta tuletab meelde esi-

Mälestusesammas Kohla-Järvel.

joones neid kangelasi, kes langesid neljateistkümne aasta eest. Kuid veel enam — ta paneb meid järele mõtlema praegusele ajale, kus öeldakse, et on raske minna edasi. Kuid kas meie peame siis nüüd laskma pead norgu. Kas meie ei võrdle seda aega, kui 14 aastat tagasi suudeti leida teid ja saada üle raskusist palju raskemas olukorras. Tähendatud mälestusemärk olgu meile jõu ja tahte õhutajaks kõigil aegadel!..“

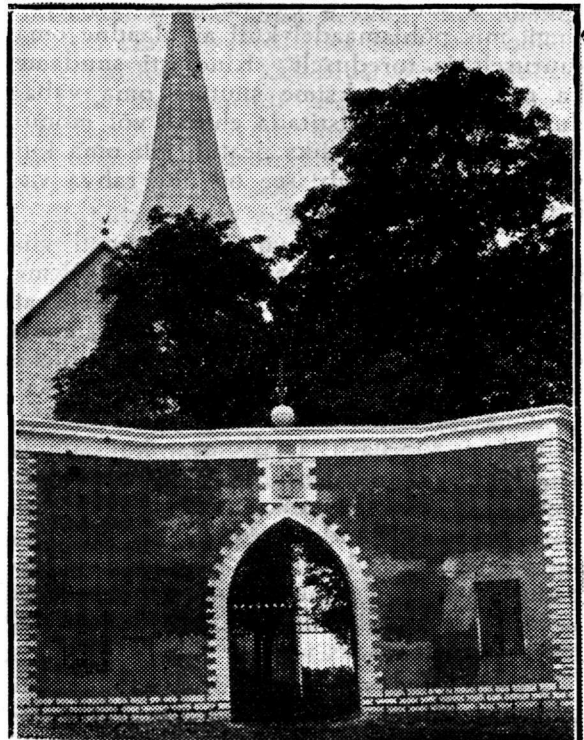
Sama hooga ja sütitava kõnega esines 1. diviisi ülem kindral A. Tõnisson, nimetades kalevlaste väljaastumist Vabadusesõja algpäevadel esimeste eesti haritlaste rindele ilmumiseks, tõstes väerinde meeleolu: sellest hetkest ei taganenud eesti sõdur enam sammugi. Kalevlaste sõjaaegne pealik kapten Tõnson tähendas oma isamaalikus kõnes: „... Rüütel ja munk ei tule meile enam kunagi valitsema...“ Pärgi aetasid ja ütlesid veel järelehüüdeid Kalevi üksiku jalaväepataljoni ülem kolonel Vende, Kalevi Maleva nimel adv. Kuuskmann, vabadusesõjalaste esindaja ja palju teisi.

Samal päeval avati langenud kangelastele mälestusemärk — kirikuvärv — Märjamaal valitsuse, kaitseväe ja omavalitsuse esindajate juuresolekul. Mälestusemärk on püs-

titatud kiriku väravana Märjamaa langenud sõdurite mälestuse jäädvustamise komitee algatusel. Annetustena saadi seltsidelt ja organisatsioonidelt kokku üle 1000 krooni. Mälestusemärk — kirikuvärv on valmistatud Orgita paest ja on 10 m pikk ja 6 m kõrge. Sissekäigu mõlemale poolele on asetatud graniittahvlid 122 Vabaduse ja Maa ilmasõjas langenu nimega. Ülalt ilustab sissekäiku Vasalemma marmorist 75 × 60 sm suurune Vabaduserist. Kogu ehitus läks maksma 2000 kr. ümber.

Pühapäeval, 25. septembril avati Petserimaal esimene mälestusemärk Vabadusesõja lahingute mälestuseks. Sammas püstitati kaitseväe Petseri Maleva eesvõttel Pankjavitšas, sealse hariduseseltsi maja ette. Mälestusesamba avas Kaitseminister A. Kerem. Avamisel viibis ka II diviisi ülem kindral N. Reek, Petseri Maleva pealik, Petseri linnapea ja maavalitsuse esindajad, rivistatud rühm kaitseväelasi ja kompani kaitseväelasi. Pankjavitšas hariduseseltsi laulukoor kandis ette isamaalikke laule. Rahvast oli rohkesti.

Pankjavitšas mälestusemärk valmistati Petseri seltskondlike organisatsioonide rahalisel toetusel. Märk kujutab endast lihtsat graniidisammast, millele on raiutud peal kirik: „Kodanik, pea meeles, siin

Mälestusemärk — kirikuvärv Märjamaal.

langes kangelasi, kes võitlesid ja võitsid meile vabaduse!"

11. septembril pandi Vabadusesõjas langenute mälestusesamba nurgakivi ka Võnnus, milline valmib 1933. a. juulikuuks.

Peale selle avati Tartus mälestusemärk Saksa sõdureile, kes langesid okupatsiooni ajal Eesti pinnal. Mälestusemärk püstitati Tartu Jaani koguduse kalmistule Braun-schweigi tehnikaülikooli üliõpiliastelt. Ava-

mistalitusel Tartus viibis ka Saksa saadik Eestis Reinebeck, kes oma avasõnas lausub oma riigi nimel, et Saksamaa ei unusta iialgi oma langenuid. Saksamaal on usku oma tulevikku ja ülesehitamisse — seda peab ka siinne Saksa noorus pidama silmas. Elavaist lilledest pärja asetatakse langevatele Tartu garnisoni nimel kolonel Marder. Kaitseväge osana oli kohal aukompani.

L.

Tallinna Vabadusemonument.

Probleeme, lahendusevõimalusi ja kavandeid.

J. Pert.

Üle maa on püstitatud ja kogu aeg püstitatakse Vabadusesõjas langenute mälestuse jäädvustamiseks monumente. Rahvas on võimeline olnud ka kaugemais maanurges vääriliselt hindama meie Vabadusesõja ja iseseisvuse ning vabaduse tähtsust. Ainult pealinn, Tallinn, ei ole seni siin jõudnud tegelikkude sammudeni. Lätlased hiljuti püstitasid Riiga imposantse ja uhke vabadusemonumendi, soomlased ehitasid oma vabaduse sümbolina parlamendihoonet Helsingi, mis põhjamaadel küll ainulaadne oma suuruselt ja toreduselt. Kindlasti suudame ka meie, või peaksime suutma oma vabaduse sümbolina püstitada ehitise või monumendi, mille ees igaüks peatub, nii oma kui võõras, ja meeletub: see on ühe rahva vabadusemonument.

See küsimus tuleb võtta üles ometi viimaks lõplikuks äraotsustamiseks. Oleme küllalt lasknud aastaid mööduda, ilma et oma vabadusemonumendi küsimust täie tõsiduse ning vajalise süvenemisega oleks võtnud.

Oma vabadusemonumendi püstitamiseks võimalusi kindlasti leiaksime, kui ainult asja tõsidust hindame. Maa on annud oma teguviisiga kauneid eeskujusid. Nüüd pealinna kätte on jõudnud kord. Ja pealinna süda kindlasti tuikab sama soojalt meie vabadusele ning ei pane paljaks ohvreid, mis vabaduse ja Vabadusesõja sümboolse mälestise püstitamiseks vaja.

Meie vabadusemonumendi küsimus kuni viimase ajani seisab otsustamata. Ka põhimõtteliselt pole lepitud kokku selle kujus: ühed propageerivad vabadusemonumendina

kultuurihoonet, teised mõnd muud luksulikkude ehitust, kas või koolimaja näol, kuid kolmandad pooldavad monumenti, mis kunstiteosena ei teeniks mingisuguseid utilitaarseid ülesandeid.

Kultuurihoonet vabadusemonumendi näol — see kava on kaunis tume. Kuna meil paigast ei nihku kunstihoonet ehitus, mida kavatakse ligi kümme aastat, oleks vist liigne optimism püstitama hakata teist küsimust võrdset ehitust. Koolimaja meil küll on. Oleks pealegi liialt mannetu oma vabadust ja Vabadusesõda mälestada mingi säärase utilitaarse ehituse näol.

Kõige selgem, mõistetavam ja ka pooldatavam on küll vabadusemonument kunstiteose näol. Kuna asjaomastes ringkondades enam pooldab viimast moodust, oleks siis ilmaaegne asuda selle paremusi võrreldes teistega pikemalt põhjendama.

Tekib küsimus, kuhu püstitada vabadusemonument? (Tallinnas on palju platse, kuhu võib asetada igasuguseid mälestusesambaid: Kadriorg, Lasnamägi, Viru ja Narva tänavate otsas omnibuse seisukoha ees roheline, lai muru; Vabaduseplats, Harju värava mägi, Raatuse esine plats ja veel rida teisi platse ning mägesid.)

Esijoones on peatatud vabadusemonumendile platsi otsides Vabaduseplatsil ning selle lähemas ümbruses — ja täie õigusega. Vabaduseplats oma lähema ümbrusega asub linna liiklemisentsentris; peatavad, trammi liinid jooksevad siia kokku; siin oleme pidanud omi esimesi paraade, siin neid korraldatakse praegugi ja edaspidi; plats on seotud Komendandi teega Toompeaga, valit-

semiskeskusega. Teise sõnaga, rida väga kaaluvaid motiive ja põhjendusi kõnelevad selle poolt, et me peaksime asetama vabadusemonumendi kas Vabaduseplatsile või selle lähemasse ümbrusse.

On kavu ja seisukohti, et vabadusemonumendi peaksime asetama Vabaduseplatsile, kus selleks alus juba olemas. Selle platsiga lähemalt aga tutvudes, kerkib üles rida tõkestavaid raskusi, mis teeb küsitavaks sellele ühe monumentaalse vabadusemonumendi püstitamise.

1) Vabaduseplatsi lõplik ettenähtud kuju on teine, kui ta on seda praegu. Esialgne vähem muudatus seisab selles, et Jaani kiriku puistest Harjutänavaga poolne osa läheb õgvendamisele. Seega saame pika rombikujulise platsi. Kuna Tallinna arendamise hilisem kava näeb ette Jaani kiriku kadumist, mille järele saaksime suure neljakanalilise monumentaalse platsi. Kuidas aga asetada vabadusemonument sellele nii, et see oleks rahuldav praegusel Vabaduseplatsil, selle teisel arenguastmel ja viimasel, lõpliku kuju saanud platsi puhul?

Kui me tektooniliselt monumendi asetuse valime kooskõlas platsi praegustele dimensioonidele — siis tulevikus, mil platsi suurus muutunud, peaksime ka monumendi omalt kohalt ümber paigutama.

2) Tallinna ilu ja omapära on tema kõrge Toompea selle ajaloolises väärtuses. Tekib paratamatult tahe siduda vabadusemonumendi kõrge Toompeaga. Sel korral — ja üldsegi — ei tohiks me asetada monumenti alla madalale platsile, jõulise Toompea varju, ja pealegi veel selle külje alla. Sel puhul parem oleks siis juba mõni kaugem plats, kuhu Toompea mõju ei ulatu nii palju monumenti halvama.

3) Vabaduseplatsile võib püstitada monumendi, kuid platsi dimensioone arvestades ei saa see olla eriti imposantne. See mõjuks siin tavalise bulvarimonumendina, kuisuguseid vähema tähtsusega leidub väga paljusid kõikjal. Sääraste mõju ei ulatu kaugemale, kõige rohkem üle selle platsi, kus ta asub. Kuid ühe rahva v a b a d u s e monumendilt peaksime nõudma rohkem omapära, jõudu ja võimsust. Vabaduseplatsil monumendi mõju ja väärilisust aitab hävitada veel Harju kantsi omas suures massis.

4) Vabadusemonument Vabaduseplatsil aitab vähendada platsi dimensioone — just mulje mõttes.

5) Vabaduseplats ei võimalda endale projekteerida monumenti, mis pääseks linna

siluetti, milline asjaolu iseenesest peaks olema tähtis.

Eeltoodud kaalutlused tohiks ja peaksid küllaldaselt kõigutama ja tühistama vabadusemonumendi püstitamise kava Vabaduseplatsile.

Vabaduseplatsi lähemasse ümbrusse kuulub Harju mägi, millest samuti on kõnelatud kui vabadusemonumendi asukohast. Mulle tundub, et sel on paremusi Vabaduseplatsi ees, ja järgmistel kaalutlustel:

1) Harju kantsil vabadusemonument ei takista Vabaduseplatsi edaspidist arendamist, vast oleks seda ainult mõnel erilisel mitteotstarbekohasel monumendi lahendusel. Õige, otstarbekohase lahenduse korral Vabaduseplatsi suurendamine peaks suurendama ka monumendi mõju Harju mäel.

2) Monument Harju kantsil pääseb Toompea mõjutuse alt, sest ta asub ka ise kõrgel. Ühtlasi ta oleks siin seotud ümber Toompea jooksva müürikantsi kaudu Toompea enesega.

3) Harjumäele võib püstitada imposantse, suurejoonelise monumendi, ilma et mäe iseloomu ja ilu sealjuures rikutaks.

4) Monument Harju kantsil pääseb linna siluetti, nähtavaks kaugelt merelt või siis maa poolt.

Vabadusemonument peab olema võimalikult enam nähtavam, võimalikult üle linna valitsevam — ja, minu arvates, monument, asetatud Harju kantsile, ka võib seda olla.

Eel sai loetletud kaalutlusi võrreldes nende kahe monumendi asetusepaiga suhtes. Vabaduseplatsile võib asetada monumendi praegusele, olemasolevale alusele, või ka mujale. Aga see saab olla mõni kuju või siis kujude grupp, mis nähtavad ainult Vabaduseplatsi piirideni. Me saame siia tavalise bulvarimonumendi. Kuid täiesti sobimatu, mulle tundub, oleks sel imposantsem monument obeliski näol, mida püstitada siia on kavatsatud. Selleks see plats on liialt väike.

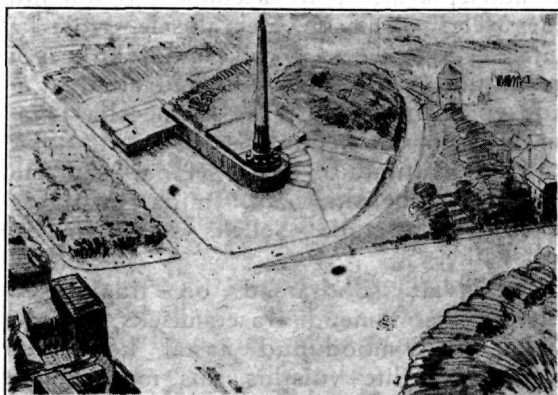
Tunduvalt soodsamad on tingimused suurema monumendi asetamiseks Harju mäele. Kui möödunud aastal korraldati vastav kavandite võistlus, siis monumendi asukohaks oli ka nähtud maaala, mis on piiratud Komendandi tee, Kaarli puistee ja Kaarli tänavaga — teise sõnaga Harju kants. Kui see võistlus ei annud soovitud tagajärge, siis see ei tähenda veel seda, et me ka kohe tähendatud monumendi asukohast loobuksime. Lätlased kuuldavasti korraldasid seitse aastat järgimööda vabadusemonumendi võistlusi, enne kui saavutasid selle,

mille hiljuti püstitasid. Teist teed on vaevalt võimalik leida: tuleb ikka ja jälle soetada uusi monumendi lahendusi.

Kui aga leitakse, et ka Harju kants vababadusemonumendi asukohana ei luba küllaldaselt rahuldavat lahendust, siis tuleks vist küll loobuda Vabaduseplatsi ümbrusest üldse.

Tutvume lähemalt ühe vabadusemonumendi kavaga, mis oleks mas ning mis annab ka teatava ülevaate võimalustest, kuisuguse monumendi me võiksime püstitada Harjumäele.

Arhitekt Karl Lüüs, lõpetades sel kevadel Tallinna tehnikumi, oma lõputööna kaitses vabadusemonumendi kavandit, mille asukohaks Harju kants ning mille juures ta võtnud ette kogu aeg hiljem üksikuid põhjalikke parandusi. See on grandioossem ja monumentaalsem vabadusemonumendi kavand, mida meil seni koostatud. Lüüsi vabadusemonumendi idee ja kavand on pealegi eriti sisukad. Vabadusesõja kõigekülgne mälestus isegi leiaks selles jäädvustamise. Selle kavandi järele vabadusemonument, kõrge ja massiivse samba näol, asetatud Rootsi kantsile, Vabaduseplatsi ette, mitte ükski ei osutu kui esteetiline lahendus, vaid monumendi alus oleks tühi ruum, milles eritahvlitesse nimede sissegraveerimise näol oleks võimalik jäädvustada meie avalikuelu tegelasi, või siis isegi paigutada viimaste büstide read erinišidesse. Harjuvärava mäe kõrvale alla tagumisele tennisplatsile aga, siduvuses vabadusemonumendiga ja et tasakaalustada

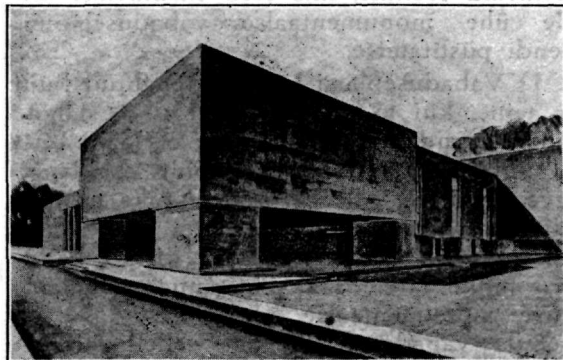
Üldvaade.

kompositsiooniliselt viimast, on ette nähtud massiivne sõjamuuseumi ehitus, selle ees „tundmatu sõduri haud“, sest viimane peaks asuma samuti linna südames.

Selle monumendikavandi detaile peab nägema pildis ja plaanis, misjärele alles sel-

gub esimese viimistlus, sisurikkus ja ka monumentaalsus.

Peatume veel Lüüsi vabadusemonumendi-kava projektsioonil, kuna siin põhjalikult on läbi kaalutud kõik võimalused, ja kes soovib omalt poolt esineda uue kavandiga, mis näeb monumendi asukohaks Harju kantsi, peaks omaks võtma nimetatud kaalutluste tulemused.

Vaade sõjamuuseumile.

Omaks võtnud seisukoha, et vabadusemonument püstitatakse Harjumäele, tekib siin nüüd küsimus: kuidas projekteerida monument, kas otsekohe kuuluvana Vabaduseplatsile, miskorral selle peafassaad, telg, oleks vastu Vabaduseplatsi; või siis monument komponeerida täiesti sümmeetriliselt Vabaduseplatsi suhtes?

Arutleme lähemalt. Harjumäel monumendi lahendusel võib olla kolm teljelist lahendust. 1) Monumendi telg on suunatud ülalt üle Komendandi tee, üle Vabaduseplatsi kitsam osa Tütarlaste kommertskooli peale. 2) Tsentraaltelg on vaatega vastu Kaarli puisteed, kusjuures vana kants on perpendikkel teljele. 3) Telg suunduks Harjumäelt keskele üle Vabaduseplatsi, end. Peetri ausamba kohalt.

Esimese telje korral — pahemale poole jääksid raskused: mägi, kants; parem pool oleks aga madal; üks monumendi külg oleks raske, teine kerge.

Sääraselt ei saa ega tohi lahendada monumendi kompositsiooni. See variant — fassaad Kommertskooli peale — langeb ära. Teine variant — telg vastu Kaarli puisteed. Sel korral peaksime maha võtma osa Kaarli puisteed; ka jääks kandma monument vaid ühele küljele ja jääks Vabaduseplatsi ühele servale. Ka see variant ei sobi.

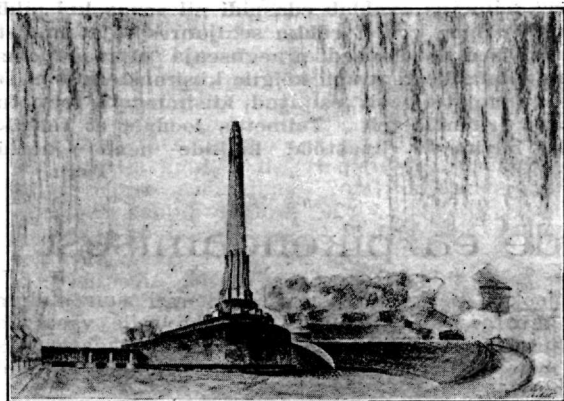
Kolmanda telje korral, mis diagonaalis läbib Vabaduseplatsi, peaksime lammutama Komendandi tee. Ka see ei sobi.

Seega vabadusemonumenti, mis asetatud Harjumäele, ei saa siduda selle ümbrusega, s.t. Vabaduseplatsiga horisontaalsete telgede kaudu. Jäeb üle — asümmeetriline lahendus monumendi ümbrusega vertikaalse teljega, s.t. monument suunduvana üles, n.ö. gootika vaimus, kooskõlas Vana Tallinna ilmega.

Siin sai teljelisi lahendusi puudutatud vaid lühidalt, kuid loodetavasti on tähelepanu neile juhitud ja eksimusi nende vastu enam ei tohiks juhtuda (on esitatud kavandeid, kus kõneldud teljeliste lahenduste puudusi pole küllaldaselt arvestatud).

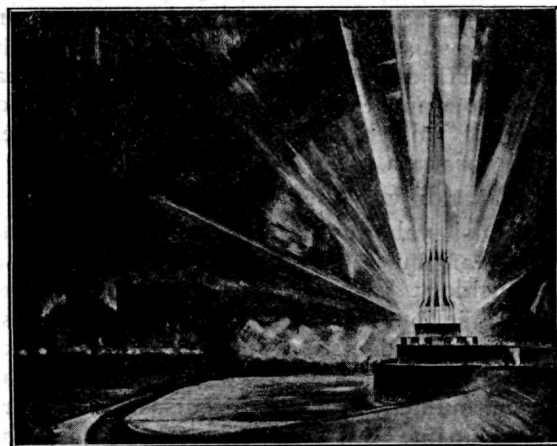
Lüüsi vabadusemonumendi kava näeb selle püstitamise Harjukantsile. Suur, kõrge sammas baseeruks 11 blokile, kuna meil on 11 maakonda. Iga bloki sisemisel, südamepoolsel küljel ees asetuksid eesti muinaskangelaste kujutused ühes iga maakonna vapiga. Blokkide avatud külgedel aga tahvlid, millele võiks sisse graveerida avalike tegelaste nimesid, või siin nišidesse asetada nende büste. Sammast keskelt kannab süda-blokk. Selle esiküljel tahvile on ettenähtud sissegraveeritult iseseisvuse manifest ühes Eesti vapiga, edasi külgede tahvritel Vabadusesõja käik. Samba esiküljelt paremalt alt tõuseb ringtrepp üles. Sammas ise ülal lõpeb kolme üles sirutanud kätega inimgrupiga, kes hoiavad kõrgel võidupärga, ringi, ühenduse sümboli.

Vaade Vabaduseplatsilt.

On ette nähtud, et ööseti vabadusemonumenti valgustatakse alt prožektoritega, nii et see näiks valgustatud tulesambana (kas või pidupäevadel). Ka võiks ööseti valgustatud saada ainult samba tipus võidupärg.

Puiestee on nähtud ringlevana ümber kantsi ja samba, millelt avaneks kõndijaile vaba vaade alla. Ringleva puiestee mäepoolsel küljel oleksid suured reljeefid, mille

Öine vaade Komandandi teelt.

sisu võetud Vabadusesõjast. Harjumäe ise loom seejuures jääb täiesti alale (sellel hiie oma j.n.e.). Kõrvaldada tuleks ainult Harjumäe rebenenud algus ühes puudega ees. Endastmõistetavalt lammutama peab mäe kõrvalt tennisplatsid, kusjuures neid tuleb tõsta, et avanev sõjamuuseumi esine tõuseks kõrgemale Vabaduseplatsist ning ühtlasi pääseks valitsema viimase üle.

Sõjamuuseum on projekteeritud Vabadusesõja-muuseumi arendusekava alusel. Siseruum — ringkäiguna, eriruumes välja panekud alates kõige vanemaist vabadusesvõitlusist, siis 1905. ja 1917. a. revolutsioonide toad — ja neist kõik viib keskele suure saali, milles Vabadusesõja mälestised. Sellesse saali pääseb otse sissekäigu-hallist, aga ka ringlevalt eelmärgitud ruumide kaudu. Vabadusesõjasaalis ringi seinte ääres väeüksuste lipud ühes vastavate mälestistega. Saali keskelt läheb trepp alla ruumi, mis määratud langenuile. Siin asuksid Vabadusesõjas kõigi langenute pildid klaasidel diapositiividel. Need oleksid valgustatud tagant kunstliku valgusega, kuna see ruum muide on pime. Ruumi keskel asuks langenuid sümboliseeriv skulptuurigrupp. Siit tõuseme üles vabadusehalli, kus eesti lipu algupärane, vapp, maapäeva avamispildid, manifesti ettelugemise kujutus — suurte pannoodena. Vabadusehallist jõuame — sõjakotta ja rahukotta. Sõjakoja ruumis oleksid meie väejuhtide pildid-büstitid, eesotsas kindral Laidoneri omaga, ka viimase sõja aegne kabinett. Rahukojas hoitaks rahusse puutuvad mälestised: rahulepingud, nende sõlmijate kujutused J. Poskaga eesotsas j.n.e.

Väljast erisisekäiguga oleks kahuritevarjend, kus aset leiaksid suured relvad. Sellest varjendist oleks avatud kõik Harjumäe alla maaluustesse käikudesse turistidele.

Kogu see monumentaalne kompositsioon väljaarvestusel läheks maksma 35 miljonit senti. Hiljem või varem me peame ehitama uued sõjamuuseumi ruumid. Seetõttu antud kavandi väljaehitust võib võtta tõsiselt. Sel tuleb peatuda.

Kavandi voorused oleksid järgmised:

Lüüsi vabadusemonumendi kava lahendus Harjumäel ei halva ega riiku viimase looduslikku ilu ja omapära. Ümberpöörduvalt, mäe inetum, ebamäärasem osa ja kantsi rebenenud ots vastu Komendandi teed saaksid monumendi kaudu korraldatud. Vabadusemonument Harjukantsi otsas — sel korral saaksime ilusa, otstarbekohase ja põhjendatud Toompea kantsi lõpetuse.

Lüüsi kava järele monument pääseb linna siluetti, on nähtav merelt, Lasnamäelt ja Kadriorust. Ja võime ettekujutada enesele selle õist pilti (valgustatud tulesammas) eemalt vaadatuna, kui võrd see võib olla oma otstarvet täitev kui vabadusemonument.

Lüüsi vabadusemonumendi lahendamise korral langeks ära avalike tegelaste mälestuseküsitus suures maastabis. Peale selle võiks tulla kõne alla ainult üksikute tähtsa-

mate isikute mälestuse jäädvustamine erimomumentide näol. Sel korral langeb ära massiline mälestiste püstitamine, siis võime arvata, et sellega saavutame ka üldist kokkuvõtet.

Ka sõjamuuseum on monumendi juures — need elemendid täiendavad üksteist. Koos need annavad igatahes soliidsema ja suurejoonelisema mulje, kui seda siis, kui nad asetada lahku.

Monumendi kompositsioon on loogiliselt ja kunstiliselt väärtuslik tervik, ja me saame seejärele nauditava tervikliku pildi eesti rahva võitlusest kõigil aegadel, Vabadusesõjast ja võitlejaist enestest. Mis selle monumendi eriväärtus, ta on täiesti oma parane oma asukoha tõttu kõrgel, vanal keskaegsel kantsil, kuna ka viimane on rakendatud esimese kompositsioonilise ülesehitusse. Säärast monumenti, s.t. säärasel baasil, leidub vaevalt kuskil mujal. Kas pole see ka oma asetusest otse sümbolne? All vana kants, vabadusemonument selle üle uueaja võidukujuna tõusmas kõrgusse, mille tipus kolme-grupp hoiab kõrgel üle linna võidupärga.

Sõjatehnika alalt.

Selle üldise pealkirja all „Sõduri“ toimetus avaldab edaspidi nii sõnas kui pildis mitmesuguseid küsimusi sõjatehnika alal, pannes erilist rõhku sealjuures sõjatehniliste uuenduste valgustamisele. Kuna sõjatehnilised küsimused praeguse aja sõjaväes omavad aktuaalse tähtsuse, siis toimetus annab lahkesti ruumi kõigile küsimustele, mis sel alal esitatakse lugejate poolt. Vastuseid lugejate poolt esitatud küsimustele toimetus püüab hankida meie kaitseväge parimatelt criteadlastelt. Toimetus loodab, et tehnika nurga jaoks temale saadetakse rohkesti huvitavat kaastööd kõikide nende juhtide poolt, kes sel alal teotsevad.

Toim.

Käsirelvade vintraudade ea pikendamisest.

Praeguse aja lahinguülesanded nõuavad jalaväe relvadelt, eriti aga kuulipildujatelt, kestvat, vahetpidamata tegevust ja suurt täpsust. Nii-sugune vahetpidamatu, kestev tulistamine kutsub loomulikult esile kuulipildujate osade kiire kulumise.

Nagu näitavad kogutud statistilised andmed ja katsed, alluvad kuulipildujate tähtsamatest osadest kulumisele, võrreldes muude osadega, just vintraudade õoned.

Katsetel on selgunud, et teatavast väljalastud padrunitest arvust alates hakkavad kuulipildujate vintraud kuule ebamääraselt laiaili pilduma ja õige lühidatel distantsidel heitma välja isegi lapiti lendavaid kuule. On esinenud juhte, kus kuulid ka kõrgete sihikuseadete juures langevad juba maha ainult 25—50 m distantsil rauasuudmest.

Seega, et kindlustada kuulipilduja pikemaajalist katkestamatut töötamist ja kuuli täpsat

jooksu, peaks sel olema võrdlemisi suur hulk tagavararaudu. See aga kutsuks esile väeosades liig suure koormatuse vintraudade kaasasveetmise tõttu ja nõuaks suuri rahalisi väljaminekuid.

Nii oleks meil selle küsimuse otstarbekohaseks lahenduseks ainus võimalus — otsida abinõusid, kuidas suurendada vintraua iga. Välistamisel tehakse selles suhtes väga palju katseid.

Nagu katsed näitavad, oleneb vintraua suurim kulumine just kuulikesta hõõrdumisest vastu vintraua õone seinu. Seetõttu on katsed suunatud ka sellele: 1) et leida kuulimantli ja kuulisüdamikuga valmistamiseks metalle, mis õone seinte kulumist vähendaksid ja 2) leida abinõusid õone seinte pinna kõvendamiseks kulumise vastu.

Vaatleme esmalt, missuguseid tagajärgi on saavutatud katsetel kuulikesta ja südamikuga metalli otsimisel. Belgia laskeriistade tehas „Fab-

rique Nationale d'Armes de Guerre" on selle küsimuse uurimisel teinud rea katseid. Katsetes on toimunud kal. 7,70 relvadest. Katseteks on valmistatud kolme sorti kuul. Esimene — teraskuul, mis galvaanilisel teel on kaetud punase vasega; teine — melhior-kestaga ja kolmas — tombak-kestaga kuul.

Katsed andsid alljärgnevaid tulemusi:

Väljalastud laske enne vintraua „surma“.

Kergekuulipilduja:

Galvaniseerit. teras — 5000 lasku.

Melhior — 5500—6000 lasku.

Tombak — 9000 lasku.

Mauseri vintpüss:

Galvanis. teras — 10000—11000 lasku.

Melhior — katseid ei tehtud.

Tombak — üle 21000 lasu.

Vintraua „surmaks“ loetakse vintraua seisukorda, kui kuulid annavad põiklaske, või kui tunduvalt on näha ovaliseerunud kuuliauke juba lähedatel kaugustel.

Nagu ülaltähendatud katsed näitavad, suurendab tombak-kuulikest vintraua iga peaaegu poole võrra. Katsetel olnud vintraud olid valmistatud Tšehhi vintraua terasest „Poldi“ CKV keemilise koosseisuga: C — 0,60—0,70; Si — 0,20—0,35; Mn — 0,50—0,80; P — 0,03; S — 0,03; Cr — 0,70—0,90; Wa — 0,20—0,50; ja mehhaaniliste omadustega:

katkenem. p. 90—115 kg mm,
elastsuse piir > 75.

Katsed kuulidega näitasid pealegi, et kui valmistada kõva tinasüdamikuga kuul (tina, mis sisaldab võrdlemisi kõrge % antimoni), siis võib seda laskemoona veel edukalt kasutada ka niisuguse kuluvusega vintrauas, millest pehme tinasüdamikuga kuuliga laskmine võimatu.

Tinasüdamiku kõvaduse katse andis alljärgnevaid tagajärgi:

Kergekuulipilduja:

Kõva tina 10—11% antimoni — 7000 lasku.

Pehme tina 1—2% antimoni — 5000 „

Katse tulemusi võib seletada seega, et kõva südamikuga kuul ei deformeeru gaaside survega, kuna pehme südamikuga kuul deformeerub ja niimoodi kaotab stabiilsuse.

Seega pikendab ka kuulisüdamiku kõvadus teataval määral vintraua iga.

Ülaltoodu põhjal võib aga tekkida arvamus, kas tombak-kuulikest on küllalt vastupidav võrreldes endise melhior-kestaga. (Teras ei saa siin loomulikult kõne alla tulla). Ka sel alal

tehtud katsed tõendavad seda täiel määral. On aga üldiselt pandud tähele, et kõik kuulikestad kärisevad laskmisel vette, väljaarvatud tombak-kestaga torpeedo-kuul, mille kesta paksus = 0,7 mm ja mille tinasüdamik sisaldab 10—11% antimoni.

Järgnevalt vaataksime vintraua ea pikendamise teist meetodi, s. o. vintraua enda õone seinte kõvendamist kulumise vastu. Ses suunas on tehtud mitmesuguseid katseid, et leida mingisugust eriterast või jälle harilikku vint- rauaterase niisugust ümbertöötamisviisi, mis selle iga pikendaks.

Katsetatud eriterased, mis andsid võrdlemisi häid tagajärgi, sisaldavad harilikult kaunis suurel määral mitmesuguseid keemilisi elemente (kroom, volfram, nikkel, vanaadium j.n.e.) ja on seetõttu võrdlemisi kallid.

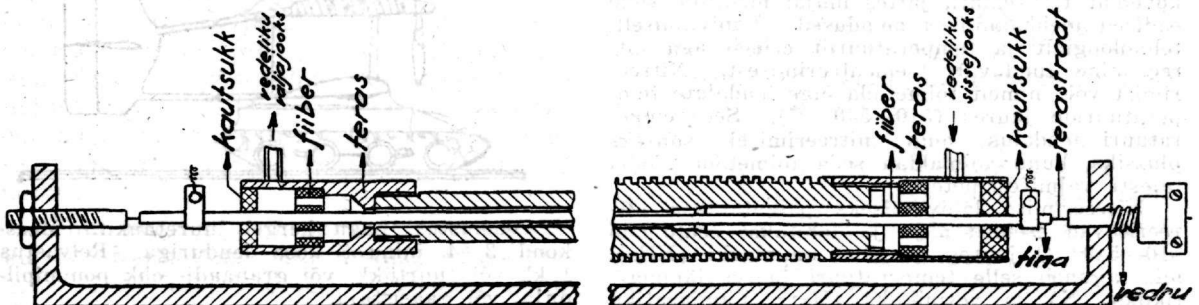
Peale ülaltähendatud elementide on veel muudki elemente, mis samuti andsid terase koosseisus häid tagajärgi (titaan, koobalt, uraan j.n.e.). Need on aga veelgi haruldasemad elementid ja seetõttu lähevad neid sisaldavast terasest vintraud veelgi kallimaks. Ka ei ole kuigi usutatav, et terast tootvad tehased neid sõja ajal küllaldaselt suudaksid anda. Nagu juba varem tähendasin, oleks aga rahu ajal suurte terase tagavarade muretsemine üle jõu käiv ja ka puht-rahvamajandusliselt mõttetu, sest terase alla paigutatud raha oleks surnud kapital.

Samuti nõuavad eriterased täpsamaid tööstusabinõusid ja väljatöötust, mis omakorda tekitab valmistusraskusi mobilisatsiooni korral eratööstuste mobiliseerimisel.

Ülaltoodu tõttu peaksime püüdma selle poole, et suudaksime harilikku vintraua või süsinik-terase paranduse meetode viia nii kaugele, et harilikust terasest valmistatud vintraud kannataksid välja sama arvu laske nagu kallimate erisortidest valmistatud rauad.

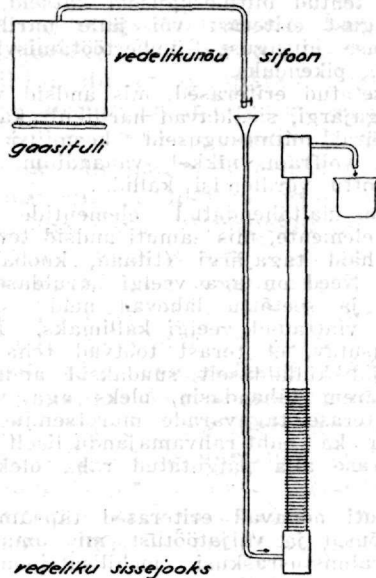
Viimasel ajal väga levinud (eriti U.S.A.) vintraua õone kõvenduse meetode on vintraua õone kroomimine, mis on annud võrdlemisi häid tagajärgi. Ei oleks huvitusetu tutvuda selle meetodiga, nagu seda toimetab Belgia F. N. relvatehas. Suuremalt osalt kroomitakse seal Browningu kergekuulipilduja kal. 7,70 mm vintraua õõsi.

Vintraua õõnde asetatakse 4-mm läbimõõduga silindrikujuline seatinast varb, mis nii täpsalt kui võimalik on tsentreeritud kroomimisele kuuluvas õõnes. Tsentreerimine viiakse läbi kahe kruviga, mis on keeratud vintraua kumbagi otsa ja mis isoleerivad seatinast varba vintrauast bakeliit-isolaatorite abil (joon. 1).

Joon. nr. 1.

Seatinast varb moodustab positiivse, vintraud aga negatiivse elektroodi. Et saada kroomi sadestust õone seinte pinnale, on järgnevalt tarvilik luua seatinast varva ja õone seinte vahelises ruumis vedeliku (elektrolüüdi) aktiivne ringvool. Et seejuures hoida ära vähemgi sadestuse korrapäratus, tuleb elektrolüüt juhutada altpoolt ülespoole (joon. 2).

Joon. nr. 2.

Enne kroomimisele asumist tuleb vintraua õõs hoolikalt puhastada määrdeainest ja rasvadeest acetoonbenseoli seguga. Nüüd asetatakse vintraud aparati, lastakse elektrolüüt voolama ja hoitakse see pidevalt 45°C soe. Kui on saavutatud ringvool kiirusega 0,5 lit. minutis ja vintraud on ülaltähendatud kraadini soenenud, rakendatakse ühe minuti jooksul 50 amp. vool. Seejuures on vintraud positiivseks elektroodiks. Järgnevalt vahetatakse poolused ja korratakse sama 10 minuti jooksul. Lõpuks muudetakse vedeliku läbijooksu suund ja rakendatakse jälle vool 10 minutiks. Selle aja jooksul saadud sadekihi paksus on 0,01 kuni 0,015 mm. Soovides suuremat paksust, võib sama jätkata edasi.

Teine meetod, mida praegu mitmel pool kasutatakse, on n. n. vintraua õõne nitreerimine. Nitreerimine sarnaneb terase tsementeerimisega, s. o. võetakse ette selleks, et saada teatud kohal kõvemat terasekihti, jättes mujal metallile selle endised mehhaanilised omadused. Läbiviimiselt, tehnoloogialt ja temperatuurilt erineb aga nitreerimine tunduvalt tsementeerimisest. Nitreerimist võib nimelt toimetada õige madalate temperatuuride juures ($510\text{--}540^{\circ}\text{C}$). See temperatuuri madalus ongi nitreerimisel suureks plussiks, kuna võimaldab seda toimetada juba täiesti valmisesemel.

Nitreerimise läbiviimiseks paigutatakse nitreeritavad esemed ahju ja juhitakse sealt läbi $510\text{--}540^{\circ}\text{C}$ juures gaasilist ammiakaiki (NH_3), mis laguneb selle temperatuuri juures lämmastikuks (N) ja vesinikuks (H_2). Lämmastiku tekkimise momendil (in statu nascendi), nagu kõik keemilised elemendid, omab suurendatud

aktiivsuse, tungib metalli pealmisse kihti, ja ühinedes terase rauaga (Fe), tekitab keemilisi ühendusi — nitriide (Fe_3N , Fe_2N ja t.). Seega saadakse õhukene kord lämmastikuga küllastatud terast, missugune omab erilise kõvaduse ja kaitseb suurepärastlõõnt kulumise vastu. Parimateks terasteks, mis nitreerimisele väga hästi alluvad, on prantsuse inseneri A. Gine uurimisel („Revue de metallurgie“, No 6, 1931. a.) terased, mis sisaldavad allumiiniumi (kroomallumiinium, kroom-nikkel-allumiinium, kroom-vanaadium-allumiinium j. t.). Vene uurimused aga näitavad, et ka terase sordid, mis allumiiniumi ei sisalda, annavad teatud tingimustes küllaldaselt häid tagajärgi. Isegi hariikkude süsinik-terastega on saadud väga häid tagajärgi.

Kõik nitreeritud terased säilitavad saadud kõvaduse võrdlemisi kõrgete temperatuuride juures (kuni 500°C). See on väga tähtis just niisuguste osade suhtes, mis peavad vastu pidama kulumisele, töötades võrdlemisi kõrges kuumuses, nagu kuulipildujate vintraud. Võib oletada, et nitreeritud kord, ehkki seda veel täpsalt uuritud ei ole, säilitades elastsuse, kaitseb ühtlasi vintraua õõnt püssirohugaasidest väljapõlemise eest. Nagu eelpool öeldud, ei nõua nitreerimine kõrgemaid temperatuure; seega on see protsess läbiviidav juba lõpuliikult väljatöötatud esemetel. Ka see asjaolu näitab, et ta väga hästi kõlbab just vintraua õõntele.

Nitreeritud pind on võrdlemisi vastupidav ka atmosfääri ja vee oksüdeerivale mõjule, mis omakorda näitab selle sobivust vintraua õõntele, sest roosteküsimus osutub seal väga helaks. Ainukeseks halbuseks loetakse liiga pikka protsessiks tarvisminevat aega. Nii näiteks esemed, mis allutatud nitreerimisele 24 tunniks, omavad nitreeritud kõva kihi paksuse ainult 0,2 mm, kusjuures pandi tähele, et iga järgneval 24 tunnil saadetakse selle kihi paksus 0,2 mm võrra.

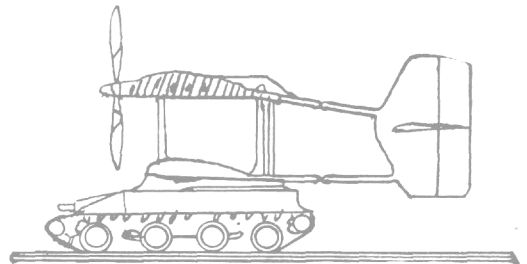
O. K.

Lendav tank.

Insener Christie on konstrueerinud maailmas esimese lendava tanki, millega juba palju õnnestunud katseid tehtud.

Tanki raskus 500 kg. Maa peal liigub lülükutel, mis koosneb 6 paarist ratastest; õhus lendamiseks kokkukäivad terastiivad.

Mootor on 750 HP lennukimootor.

Soomustus, nagu kergel luuretankil. Meeskond 3—4 inimest koos lenduriga. Relvastus 1 kk või suurtükk, või granaadi- ehk pommipilduja, või gaasistaja.

Lennuseadis — kui ühepinnalisel lennukil. Propeller asub tanki lael, mis ühenduses mooto-

riga kardaavõlli abil. Startimine toimub väga kergelt ja võrdlemisi lühikesest kaugusest ja ka künkisel maapinnal. Tanki kiirus 150 km tunnis.

Tankil on kaks eri-kiirusemootjat, milliste abil iga silmapilk võib kiirust kindlaks teha maal ja õhus. Enne maandumist lendur ühendab mootori mehhanismiga, mis paneb lüliseadeldise juba õhusoleku ajal tegevusse. Kui lendur ja tanki juht konstateerivad, et nende kiirusemootjad näitavad võrdset kiirust, võib tank maanduda.

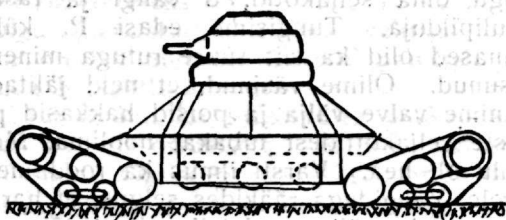
K. U.

Inglise kapteni Butler'i poolt konstrueeritud tank 1931. a. mudel.

See tank omab neli paari lülilikuid. Liikumisel väga elastne, eriti künkisel maastikul.

Raskus 6,75 tonni.

Kiirus 70 km tunnis.

Tegevuseraadius — 8-tunniga 800 kilomeetrit.
Bensiini tagavara 450 ltr.

Sõdur rindelt jutustab.

Luurel.

Mälestus Vabadusesõjast.

See oli aprillikuu lõpupoole 1919. a., kui X. polgu 3. rood seisis liinil Munamäe juures. Punased olid meist meetrit 4—5 sada eemal metsaserval N. küla ja V. järve joonel. Täpsalt nende asukoht teada ei olnud, oli vaid selge, et laskmine tuli eelolevast metsast. Ega nad meid palju ei tülitanudki. Vast sekka mõni harv püssipauk ja kõik oli jälle vaikne nagu poleks sõda olemaski. Meil ka polnud suurt isu neid õrritada, sest olime kauaegselt vahetpidamata eesliinil seismisest väsinud. Nii meie siis püsisimegi igauks oma juures, nautides kenat kevadet ja lindude laulu.

Ühel sellisel päikesepaistelisel hommikul sai rooduülem patulilt käsu edasi tungida ja N. küla vallutada. Vastase kohta täpsamate andmete saamiseks käskis „rooduvana“ võtta mul jao mehi ja selgitada

Ületab 2,4 m laiused kraavid, sügavust ületab kuni 1,5 m.

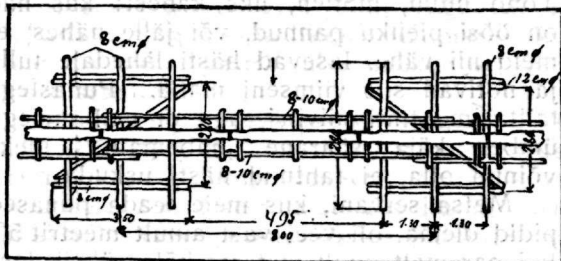
Pööre 0,9 m.

Järsktakistusi võidab kuni 1,0 m.

„Royal Tank Corps Journal“
maikuu numbril andmetel. U.

Lahingpurred.

Lahingpurrete tähtsus seisab nende varakult valmistamises konstruktsiooni järgi ja tarvilikule üleminekukohale ülesseadmises.

Käesolev konstruktsioon võimaldab purre valmistamist jõeale, mille laius 45 m ja voolu kiirus 1,20 m/sek. See purre konstrueeriti Poola ritmeistrilt Hovada'lt 1929. a. ja andis väga häid tagajärgi. Ta on lihtis ja kerge. See võimaldab kiiret ja soodsat transporteerimist vähese inimeste arvuga ja kergemat ülesseadmist, eriti öösi vaenlase tule all.

K. U.

välja punaste paigutus, kuulipildujate asetus, jõud.

Ülesanne oli raskemaid. Kuni punasteni oli lage väli väikeste küngastega, mis aga ei pakkunud suuremaid varjajame võimalusi. Vastasel pidi selgesti nähtav olema iga meie liigutus. Teisi, rohkem varjatuid kõrvalteid lähenemiseks ei olnud. Oli selge, et lagedat välja mööda liikudes vaevalt suudame täita oma ülesannet edukalt. Kaotused aga oleks olnud möödapääsematud. Kandsin olukorra ette rooduülemale, soovitas eotamata ilma igasuguse luureta rünnakule minna, nagu seda Vabadusesõjas tihtigi tegime. Viimane sai vähe pahaseks, tehes mulle etteheidet kästust kõrvale põiklemises.

Polnud siis muud kui tuli minna. Arvasin kõige otstarbekohasemaks lüüa oma mehed ahelikku, või nagu siis öeldi „tseppi“ ja liikuda otsesuunas punaste poole. Sellega meie salgake, pannes end märgiks, kutsuks välja vastase tule, et selle järele otsustada umbkaudseltki nende jõu ja paigutuse üle.

Meeskond koosnes vanematest meestest, mobiliseeritud Võrumaalt, kellele see ettevõtte ei näinud hästi meeldivat. Vormiriideid siis veel ei olnud, igaüks oli rietatud nii kuidas ta ilmus teenistusse. Liikusime kiirel sammul edasi. Punaste pool polnud näha hingegi. Kõik oli vaikne. Üldist vaikust segas vaid lõokeste lõbus lõõritamine ja kuldnokkade vilistamine.

Olime niimoodi liikunud edasi juba meetrit 250—300. Punased ei tee väljagi. Toho hullu, mõtlen, üks kahest: kas nad on öösi plehku pannud, või jälle nähes, et meid nii vähe, lasevad hästi lähedale tulla ja notivad siis viimseni maha. Punastega talitasime tihti niiviisi, aga et neil meiega ümber käia säärane „hübematus“ oleks võinud olla, ei tahtnud hästi uskuda.

Metsa servani, kus meie teada punased pidid olema, oli veel vast ainult meetrit 50, kui paremalt poolt metsast kõlas üksik lask ja kuul vingus meist üle. Nagu imevael kerkisid nüüd maast pöösaste vahelt meie ette habemetesse kasvanud, unised ehmunud näod, papahad kuklas, püssid suunatud meie sihis. Oli selge, et meie ilmumine tuli vastasele ootamata, sest muidu oleks neil olnud aeg juba ammu meid kuulirahega üle külvata, nagu nad seda hari-likult sellistel juhtudel tegid. Vaja oli kiirelt teotseda. Tagasi joosta — tähendas surma. Otsustasin rünnata, seda enam, et mets oli lähedal, kuhu meie salgake pääsedes vastasele nii väike poleks paist-

nudki. Meestele pilku heites näen, et kogu võrukeste „t s e p p“ on trobikonnas mu selja taga, just kui oleks mul seljas mõni ime-tegev prohveti kuub, mis kõik kuulid kinni püüab. Karjusin mis jõudsin hurraa ja tormasin vastase kallale. Mehed tegid minu eeskuju järele. Mõne sekundiga olime metsas. Punased lasksid mõned paugud vastu ja olid nobedad kaduma metsa sügavusse. Meie järele, kogu aeg paugutades ja karjudes just kui oleks meid kes teab kui palju. Rullisime punaste kaevikut pikki metsa serva. See seisis üksikutest laskuripesadest, kuhu puistatud põhku põhja, et mõnusam oleks lebada. Mõnda hiljaks jäänud „sõpra“ tuli kaeviku põhjast välja aidata, nii magus oli uni.

Punased põgenesid jättes meie kätte kogu oma seljakotid, 8 vangi ja raskekuulipilduja. Tungisime edasi P. külla. Punased olid ka siit suure rutuga minema litsunud. Olime väsinud, et neid jälitada. Panime valve välja ja poisid hakkasid punaste seljakottidest tubakat noolima. Meeleolu oli hea. Varsti ilmus ka rood meile järele. Vangidega rääkides selgus, et haruldase sooja päikesepaistelise ilma tõttu on nende roodu mehed igaüks oma koopas rahulikult puhunud. Post olnud neil küll ka väljas, aga seda tabanud nähtavasti sama kiusatus.

Meie väiksel salgal aga oli õnnestunud täita roodule antud ülesanne ilma kaotusteta. A. P.

Juriidilised küsimused.

I.

Veel kaitsevæelaste tulumaksust.

Kaitsevæelaste varustuserahade tulumaksustamine on vahepeal edasi arenenud kahjaks kaitsevæelaste ebasoodsas suunas. Seepärast tundub vajalikuna küsimuse juurde „Sõduri“ veergudel tagasi pöörduda, et tekkinud olukorda valgustada ja mõningaid selgitusi anda edaspidisteks sammudeks.)*

Nagu „Sõduri“ lugejatele juba teada, tegi kaitseminister 12. juulil s. a. vabariigi valitsusele ettepaneku kohustada majandusministrit tühistama oma määruse 2. jaanuarist, s. a. selle osa, mis käib tulumaksu seaduse § 4 p. 1 tõlgitsemise kohta. Selle ettepaneku mõte seisis selles, et vabastada

tulumaksukomisjone mõjutusest ja et neile võimaldada iseseisvalt tulumaksu seadust tõlgitseda. Kuna eelmistel aastatel varustuserahad maksualuse tulu alla ei ole arvatud, siis võis loota, et kaitseministri ettepaneku jaatava otsustamise korral komisjonid oleks vastulased rahuldanud. Kahjuks ei annud kaitseministri ettepanek aga loodetavaid tulemusi. Kuigi valitsuse poolt moodustatud ministritevaheline komisjon (majandusministri esindajate vastuseismisel) otsustas ühineda ettepanekuga, kuid vabariigi valitsus ei otsustanud küsimust oma võimuga, vaid andis asja otsustamise majandusministrile (V.V. res. 10.8.32). Viimane ei ole küsimust seni otsustanud. Igatahes on kõne all olev määrus muutmata. Vahepeal on aga tulumaksu komisjonid asunud vastulauseid läbi vaatama. On ka arusaadav,

*) Vt. „Sõdur“ nr. 27/28 s. a.

et tulumaksu komisjonid, kes seni on jõudnud vastulauseid läbi vaadata, on jätnud need varustuserahade osas rahuldamata.

Nii siis on möödapääsmatuks muutunud edasikaebuse vajadus tulumaksukomisjonide otsuste peale neil, kes ei loe õigeks maksu-määrajate seisukohta ja ei soovi oma õiguse kaitsmisest loobuda.

Kaebus tuleb esitada maksupeakomiteele tulumaksu komisjoni kaudu kahe nädala jooksul, arvates tulumaksu komisjoni otsuse kättesaamise päevast. Kaebuse esitamine ei pane seisma maksustamise otsuse täitmist, kuid maksudevalitsuse direktoril on õigus kaebaja sellekohasel erilisel palvel tulumaksu sissenõudmise seisma panma kuni kaebuse läbivaatamiseni peakomitee poolt (maksustamiskorralduse seadus — RT. 1 — 1932 § 78). See palve tuleks esitada ühel ajal kaebusega. Olgu tähendatud, et maksudevalitsuse direktor on lubanud niisugustele palvetele suhtuda heatahtlikult.

Juhul, kui ka peakomitee peaks kaebused eitavalt otsustama, siis jääb veel järele võimalus õigust otsida Riigikohtult, kuhu võib kaebusega esineda maksustamiskorr. seadl. § 94 korras. Kuna Riigikohtule kaebuse esitamine on seotud kuludega, siis võib paljudele tunduda raskena seda ette võtta. Ka oleks Riigikohtule liiaaks koormav, kui kõik kaitseväelased kaebustega esineksid. Seda silmaspidades on põhjust loota, et maksupeakomitee esialgu läbi arutab ainult mõned üksikud asjad, ning ülejäänud kaebuste arutamise seisma paneb kuna Riigikohus mõnes analoogilises asjas oma otsuse on teinud. Nende riidade kirjutaja esineb palvega, et ka tema kaebus esimeses järjekorras peakomitees arutusele võetaks, et temale võimaldada asja viimist Riigikohtu ette, kus temal, kui küsimusega lähemalt tuttav, võimalus oleks küsimust igakülgselt valgustada ja kõiki väiteid ette tuua. Arusaadav, et juhul, kui Riigikohus kaitseväelaste kaebused peaks rahuldama, maksupeakomitee Riigikohtu seisukoha juhtnõuiks võtab ja ka teiste kaebused, niivõrt kui nad on analoogilised Riigikohtu poolt otsustatud asjadega, rahuldab. Sel juhul kannaks kaebusega ühenduses olevad kulud ainult need üksikud, kelle kaebused peakomitee esimeses järjekorras läbi vaatab ja kes peakomitee otsuste peale Riigikohtule kaebused esitavad.

Õiendusena tuleb tähendada, et tulumaksu komisjoni otsuse peale maksupeakomiteele esitatud kaebused, samuti ka maksudevalitsuse direktorile esitatavad palved tulumaksu sissenõudmise seisma pane-

mise kohta, kuuluvad tempelmaksustamisele tempelmaksu tariif nr. 1 alusel. Riigikohtule esitatavale kaebusele tuleb RT. 17 — 1932. a. art. 127 põhjal peale tempelmaksu juure lisada veel 10 krooni suuruses kohtulõivu, mida võib tasuda kohtumarkides (saadaval Eesti Panga osakondades ja kohtuasutustes). Kaebuse rahuldamise korral maksetakse kohtulõiv tagasi.

II.

1. Küsimus: Kas võib riigiteenijaid lubada tervisparanduslikule puhkusele, kui nad on samal aastal juba ühekuulise puhkuse saanud?

Vastus: Riigiteenistuse seaduse (RT. 149 — 1924) § 25 järgi on riigiteenija õigustatud saama puhkust olenevalt teenistuse aja kestusele 2 nädalast kuni ühe kuuni aasta jooksul. Tervisparanduslikku puhkust seadus riigiteenijatele ette ei näe. Küll võib riigiteenija haiguse pärast ametist puududa, kui asutuse (väeosa) arst ta tunnustab haige (Riigiteen. seadl. § 28).

2. Küsimus: Kas võib reservohvitser tegelikku kaitseväeteenistusse astuda üleajateenijana?

Vastus eitav. Üleajateenijatena kaitseväes rahuajal võivad teenida üksnes allohvitserid ja sõdurid (Üleajateenijate teenistusseadlus — RT. 19 — 1928. § 1). Tagaväe ohvitserid võivad tegelikku kaitseväeteenistusse astuda ainult ohvitseridena (Ohvitseriteenistusk. seadl. § 290 j. t. — RT. 85 — 1931.). —el.

3. Küsimus: Kas on võimalik lipnikuks ülendatud aspirandil teenida tegelikus kaitseväeteenistuses üleajateenijana?

Vastus: Ohvitseride teenistuskäigu seadluse § 27 põhjal sõjakooli aspirantide klassi lõpetanud aspirant, kes on jäetud tegelikku kaitseväeteenistusse üleajateenijana, ülendatakse lipnikuks või nooremleitnandiks alles lahkumisel üleajateenistusest.

4. Küsimus: Kas on võimalik keskkooli haridusega reservlipniku auastet ja kelle poole tuleks nimetatud asjas pöörata?

Vastus: On võimalik — peale vastavate eksamite sooritamist sõjakooli juures eksternina. Palved eksamitele lubamise kohta tulevad saata Kaitseväe Ühendatud Õppeasutiste ülemale.

5. Küsimus: Kas tegelikus teenistuses olevad kaitseväeametnikud alluvad meil üldsüütegude eest kodanlikele kohtutele või sõjakohtutele; nimelt, kas tulevad nende suhtes kohaldamisele Kr. kp. seadl. § 225 ja S. kp. seadl. § 249, arvesse võttes asjaolu,

et Eesti kaitseväes on kaitseväeametnikud ohvitseride teenistuskäigu seadlusega õigus-tes ja kohustes (ka soodustustes ja eesõigus-tes) loetud võrdseteks ohvitseridega ja et nende instituut ei vasta enam veneaegsele sõjaväeametnikkude instituudile?

Vastus: Kr. kp. sead. § 225 ja S. kp. sead. § 249 põhjal alluvad kaitseväeametnikud sõjakohtule ainult ameti ja sõjaväe distsipliini rikkumise alal toimepandud süütegude eest, kuna muude nende poolt toimepandud süütegude arutamine allub kodanlikele kohtutele. Need paragrahvid Eesti ajal muudetud ei ole. Ohvitseride teenistuskäigu seadlus ei puuduta üldse ohvitseride ja kaitseväeametnikkude kohtualluvust. Siin juures tuleb ka tähendada, et alluvust kohtutele, kui seaduse ainet, ei ole võimalik muuta seadlusega.

6. Küsimus: Kas ohvitser, viibides oma väeosaga laagris ja olles läkitatud kestvusega üle kahe kuu teise väeosa juurde, mille asukoht on küll üle 5 kilomeetri laagri asupaigast, kuid lähem kui 5 kilomeetrit nii ohvitseri alalisest teenistusekohast kui ka ohvitseri alalisest elukohast, on õigustatud saama paigutuskulu $\frac{1}{4}$ või $\frac{1}{2}$ kuu palga suuruses?

Vastus eitav. Käesoleval juhul ei saa võtta arvesse väeosa ajutist viibimist laagris, vaid läkituse lähtekohaks tuleb võtta ohvitseri alaline teenistuse asupaik. Kuna selle tõttu üle kahe kuu kestnud läkituse kaugus oli alla 5 kilomeetrit, siis ametisõitute tasu seaduse (RT 30 — 1932) § 20 põhjal puudub alus $\frac{1}{4}$ või $\frac{1}{2}$ kuu palga maksmiseks paigutuskuludena.

7. Küsimus: Kas ohvitser, kes ühes väeosaga oli sunnitud asuma laagrisse, mis alalisest väeosa asukohast on kaugemal kui 5 kilomeetrit, on õigustatud saama paigutuskulu ametisõitute tasu seaduse §§ 22 ja 23 põhjal.

Vastus eitav. Laagris, navigatsioonija manöövrpäevarahade seadluse (RT 30 — 1931) põhjal ohvitseri asumist ühes väeosaga laagrisse ei tule lugeda paigutuseks ametisõitute tasu seaduse §§ 20—24 mõttes, millepärast paigutuskulude saamiseks puudub alus.

8. Küsimus: Kuidas on võimalik tege-liku kaitseväeteenistuse ohvitseril pääseda teenima kaitseliitu?

Vastus: Üleviimise teel vastavate üle-mate nõusolekul.

9. Küsimus: Kas ohvitseride teenistus-käigu seadluse § 152 alusel on võimalik tege-liku kaitseväeteenistuse ohvitseri läkitada teenimiseks kaitseliitu?

Vastus: On võimalik läkitada ohvitseride teenistuskäigu seadluses ettenähtud alustel ja korras.

10. Küsimus: Kas üleajateenijal on võimalik nõuda, et teda saaks üleviidud ühest väeosast teise, kui väeosad kuuluvad ühe diviisi koosseisu, kuid asuvad teine teises garnisonis. Kas perekonna kui ka kinnisvara asumise sihtväeosa või garnisoni piirides võib olla üleviimise põhjuseks?

Vastus: Kaitseministri käsukirja nr. 299 — 1929. a. põhjal tuleb üleajateenijal, kes ise soovib üleviimist ühest väeosast teise, esineda vastava sooviavaldusega allu-vuse korras. Üleviimiseks on tarvilik asja-omaste väeosade ning diviiside ülemate nõusolek. Asjaolu, et väeosad asuvad teine teises diviisis, et takista üleviimist. Perekondlised ja varanduslised põhjused võivad üleviimisel olla mõõduandvad ja neid tuleks üleviimise sooviavalduses äratähenda. Loomulikult on üleviimine võimalik ainult juhul, kui vastavas väeosas on vakant ametikoht.

11. Küsimus: Kas väeosas või kaitse-väe asutuses töötav tööline, kes oli palga-tud lühemaks ajaks juhuslikule tööle ja kes tööjuures sündinud õnnetu juhu tõttu oli saanud vigastada, mille tagajärjel ta kaotas osaliselt oma töövõimet, on õigustatud saa-ma pensioni riigitöölise pensioni seaduse alusel. Kui ei, siis missuguse seaduse põh-jal ja missugust tasu on õigustatud saama?

Vastus: Riigiasutustes ja ettevõtetes töötavate tööliste pensioni seadus (RT 23 — 1926 ja 33 — 1929) on maksev ainult ala-liste riigitöölise kohta. Tasumaksmine juhuslikkude tööde töölistele, kes on kannata-tada saanud õnnetu juhtude või terviserikete tõttu tööde ajal, sünnib tööstusliku töö seaduse (VSK. XI k. II j.) §§ 598—656 ette-nähtud korras. Selle seaduse järgi on töö-lisel, kes töö juures asetleidnud õnnetu juhu tõttu on oma töövõimet kaotanud, õigus saada ajutise töövõime kaotuse puhul toe-tusraha ja jäädava töövõime kaotuse puhul — pensioni. Pensioni suurus on töövõime täielise kaotuse juhul $\frac{2}{3}$ aastateenistusest ja osalise kaotuse juhul vastavalt vähem. Töö-jõu kaotamise määra teeb kindlaks arstlik komisjon.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.**Õhuanõõvrid Prantsusmaal 1932. a. *)**

Manõõvrid ehk „Les manoeuvres aériennes de l'Est“, nagu neid nimetatakse ajakirjanduses, vältasid 22.—26. augustini ja teostusid idapiiri raioonis, nelinurgas: Maringen—Diedenhofen—Berry au Lac—Epernay, kusjuures tegevuse keskkohaks oli Metz. Ulatuselt manõõvrid olid suurimad, mis sel alal siia maani korraldatud Prantsusmaal; nende ülesandeks oli, nagu „L'Agenzia di Roma“ kuuleb Berliinist: a) selgitada, kui palju aega läheb selleks, et organiseerida aktiivset ja passiivset õhukaitset vastase lennuväe kallaletungi puhul ja läbi viia õhujõudude mobilisatsiooni; b) katsetada õhujõudude ja maaväe koostööd, selgitades samal ajal, millised abinõud tuleks võtta tarvitusele maa- ja raudteid mööda liikumisel olevate vägede kaitseks kallaletungi vastu õhust; d) harjutada koostööd sõjavägede ja tsiviilelanikkonna vahel õhukaitse teostamisel, selgitades, kuidas on otstarbekohasem korraldada kodanikkude kaitset vaenlase kallaletungi puhul õhust.

Manõõvrite kaks esimest päeva, 22. ja 23. august, kasutati ära kaitseorganisatsioonide paigutamiseks neile määratud lähtekohadele ja teisteks ettevalmistustöödeks. Tegevus algas ööl 23./24. aug., mil vaenlase luure- ja pommitamislennukid lendasid üle piiri (fiktiivse) ja võtsid kursi Metz'i suunas. Esimene õhuvaatluse positsioon, mis asus Morhange'i piirkonnas, märkas kohe vastase lennukeid ja andis sellest teada järgmistele postidele ja teistele alarmeerimisorganitele; ühes sellega astusid tegevusse aktiivõhukaitse organid niipea kui vastane ilmus nende tegevusepiirkonda.

Vastase lennukite jõudes Metz'i kohale alustasid tegevust selle linna kaitseüsteemi kuuluvad helgiheitjad. Nende valgusel avasid tule õhukaitse patareid ja tõusid õhku kaitsja poole hävitajate salgad, et kõrgel pilvede all astuda võitlusse vaenlasega ja teda tõrjuda tagasi üle piiri. Neis sektorites, kus helgiheitjad ei suutnud anda küllaldaselt valgust, vastase lennukite asukoht tehti kindlaks kuulamisaparaatide abil ja patareid tulistasid neid lennukeid mootorite müra järel. Vaatamata pilvisele ilmale vastase lennukid, pärast Metz'i pommitamist, võtsid suuna Reims'i poole, atakeerides tee peal tähtsamaid elukeskusi; pärast

seda, täitnud manõõvrikava ikohaselt oma ülesande, nad maandusid Nancy's. Kesköö ajal tegevus katkestati ajutiselt, et algada uuesti kell 0500 hommikul 24. augustil.

24. augusti päeva vältusel suur hulk vastase lennukeid, teotsedes iseseisvalt ja hoides ennast mitmesugusel kõrgusel, lendas üle manõõvrite piirkonna, jälitud kaitsja poole suurtükitulest. Neist üks osa, kel oli täita luureülesanded, jälgisid kaitsja väeosade liikumist raud- ja maateedel eriti niisugustes tähtsates liiklemisõlmedes, kui seda on Metz, Verdun, Sainte-Menehould, Saint-Hilaire-au-Temple ja Reims; teised lennukid pommitasid Metz'i, Confians'i ja Bouy'i piirkonnas mitmesuguseid märke, mis neile luurelennukid juhatasid kätte raadioteel.

Kaitsja poole õhuvaatluse- ja alarmipositiid töötasid sama eeskujulikult kui öösi, andes kiiresti ja täpsalt teateid vastase ilmumise ja ülelendamise kohta teadetekogumise keskustesse (centres de renseignements). Selle tagajärjel 75 mm ja 105 mm õhukaitse patareid võisid viibimata astuda tegevusse, ja hävituselennuvägi, kes vastase kallaletungi ootel oli alanmeeritud, pärast käsu kättesaamist kohe õhku tõusta, et astuda vastasega lahingusse, mida oli võimalik hästi jälgida maapealt. Vaatamata kaitse edukale tegevusele, läks vastasel siiski korda päeva vältusel saata ligi 50 aparaati üle piiri (fiktiivse) kaitsja poole territooriumile, kus nad asusid neile antud ülesannete täitmisele.

Ööl 24./25. aug. manõõvritegevus jätkus, tõustes oma haripunkti. Alates kell 2100 Metz'is, Thionville'is, Reims'is, Pont-à-Mousson'is, Briey's ja Verdun'is ja teistes manõõvripiirkonna tähtsamates elukeskustes kustutati kõik uulitsate valgustamise tuled; riiklikkudes ja omavalitsuse asutistes ning eramajades kaeti aknad eesriietega, et valgus ei paistaks välja; samuti kustutati tuled raudteel, kus ainult veduritele jäeti nõrk valgustus. Kõikjal valitses pilkane pimedus, kui kell 2115 Metz'is hakkasid möirgama sireenid, helisema kirikukellad ja kõlama vabrikute vileid. See oli esimene alarm, mida põhjustas õhuvaatluse- ja kuuldepostide teadaanne, kes olid kindlaks teinud vastase aparaatide lendamise üle piiri ja sellest viibimata teatasid vastavatele linna õhukaitse organitele. Mõni minut hiljem

*) Andmeil: „Le Matin“, 26.—28. aug. ja „Corriere della Sera“, 27. aug.

ongi vastane juba linna kohal, visates alla pomme valgustuserakettide näol. Haavatud ja mürgistest gaasidest kannatanud — keda kujutavad garnisoni väeosade koosseisu kuuluvad sõdurid — viiakse boyscoutidelt, samariitlastelt ja sanitaridelt vabatahtlikkudel kanderaamidil erilistesse maalustesse sidumise ja esimese abi andmise punktidesse, mis on korraldatud prantsuse naisorganisaatsioonide („l'Union des femmes de France“, „l'Association des dames françaises“) ja haavatute sõjaväelaste eest hoolitsemise ühingu algatusel ja jõul. Vahepeal kuus võimsat helgiheitjat valgustasid taevast linna kohal, jälgides õhus tiirlevaid vastase lennukeid ja mürtsusid neid tulistavad õhukaitse patareid; aegajalt oli näha, kuidas hiilgava tulejoana sadasid ülevalt alla linna vastase pomme kujutavad raketid; nii kujutab pilti üks pealtvaatajaist-ajakirjanikest. Kell 2230 lõppes esimene alarm, millele järgnes kesköö ajal teine sisult samasuguse tegevusega ja kell 0100 — kolmas ning viimane, mille vältusel astusid tegevusse peamiselt tsiviilelanikkonna omad kaitse- ning abiandmise organisatsioonid ja tuletõrjujate komandod.

Selgus, et õhukaitse organid töötasid kõikjal hästi. Vastase lennukite liikumine üle piiri sündis paiguti kuni 5-minutiliste vaheaegade järgi, kuid vaatamata sellele teated nende ülelennust anti õhukaitsepostide poolt ajaviimata ja täpsalt teadete kogumise keskkoha, kus nad telefonistilt kanti suuremõdulisele kaardile, andes nii viisi selge ja täpsa pildi vastase lennusuuna kohta, mis omakorda lubas õhukaitse vahendite õigeaegse tööerakendamise vastase tagasitõrjumiseks. Samuti hästi õnnestusid moondamise katsed suitsuga (Metz'is).

Ööl 25./26. aug. äratas Metz'i elanikke 105 mm õhukaitse patareide pommitamine, kes tulistasid linna kohale ilmunud vastase lennukeid; sellele järgnes üldine alarm ja tegevus nagu eelmistel öödel. Samal ajal toimetati väeosade laadimist raudteel rongidele: Verdunis — 163 väljasuurtükiväe rügement, Shâlon'i laagris — 106. jalaväerügement, ja 26. aug. päeval: Metz'is — 146. ja 151. jalaväerügemendid, Sainte-Menehould'is — 120. vorieskadron — eesmärgiga maskeerida väeosade liikumist armee tagalas ja anda atakeerivale lennuväele praktikat maavägede tegevuse vaatlemiseks õhust ja nende pommitamiseks. Sama ülesandega suuremad jalaväe, ratsaväe ja suurtükiväe kolonnid — 12-da ja 42-se jalaväediviisi osadest täitsid rännakuid Reims'i, Verdun'i ja Metz'i piirkonnas.

26. augusti päeval vastane teostas kallale tungi eriti tugevate jõududega. Pärast lõunat järgnesid üksteisele mitu massiivset rünnakut, kusjuures igahhest võttis osa umbes 40 aparaati, mis olid eeloneeritud kolme- ja kuuelennukilistesse rühmadesse ja atakeerisid Metz'i k. 1430 ja k. 1630; pommitajate lennusuuna kontrolliti ülesvõtetega, kusjuures selgus, et märkide tabamised tegelikult olukorras oleksid võinud olla väga head. Mis puutub kaitsja poole tegevusse, siis ei olevat ka see jätnud palju soovida, kuna õhukaitse patareid, kuulipildujad, hävituselennuvägi ja helgiheitjad töötasid parimate tagajärgedega. Kordaminekut soodustasid hea ilm manöövrite vältusel.

Manöövrid lõppesid 26. augustil pärast lõunat üldise tegevusest osavõtnud õhujõudude ülevaatusega, millest — ajakirjanduse andmeil — olevat võtnud osa ümmarguselt 400 lennukit.

Manöövritel viibis marssal Pétain, kes prantsuse territooriumi õhukaitse peainspektorina jälgis poolte tegevust.

V. K-ts.

Lühike ülevaade tänapäeva Jaapani relvastatud jõududest.

Jaapani ekspansiooni politika Kauges-Idas köidab — ähvardavalt maailma üldisele rahule — mitte ainult Euroopa, selle vana sõdade tallermaa, vaid ka Kauge-Lääne tähelepanu. See õigustab vajadust saada ülevaate sellest jõust, millele toetudes arendab Jaapan oma kasvu Aasia mandril, jõust, mis on Jaapani võimu reaalseks aluseks Kauges-Idas ja ühtlasi üheks tugevamaks toeks võitluses tema poliitiliste vastastega. Selgust küsimusse taotleb tuua alljärgnev kokkuvõte.

Üldisi andmeid.

Jaapani relvastatud jõud üldiselt jaotuvad maas ja mereväeks, ilma et siin õhuväe eristamine läbi oleks viidud.

Relvastatud jõudude kõrgemaks juhiks konstitutsiooniliselt on keiser. Keisri vahetuteks abilisteks relvastatud jõudude rahuaegsel juhtimisel on sõjaminister, mereminister ja armee peastaabi ülem, kes kõik on üksteisest rippumatud ja otseselt alluvad keisrile. Ka mõlemad ministrid seejuures on sõjaväelased.

Nõuandvate organitena tähtsamate riigikaitseküsimuste otsustamisel esinevad keisri juures: a) kõrgem sõjanõukogu, kus üht-

lustatakse ka maa- ja mereväe koostöö; b) marssalite ja admiralide nõukogu, kelle kompetentsi kuuluvad peamiselt mereväge korraldavad küsimused, d) eriline ministrite vaheline riigikaitsekomisjon, kelle ülesandeks on üldine riigi ja rahva ettevalmistamine sõjaks.

Ühenduses selle üldkorraga, vastutust vägedele operatiivse ja lahingulise ettevalmistuse alal tegelikult kannab peastaap (mereväes — mereväestaap), nende komplekteerimise, relvastamise ja varustamise küsimused aga kuuluvad vastavate ministriumide hoolde.

Sõjakorral kõigi relvastatud jõudude tegevust juhivad keiserlik peakorter, jaotusega maa- ja mereväe osakondadeks. Osakondade ülemateks on rahuaegsed armee peastaabi ja mereväe staabi ülemad, kes siis tegelikult täidavad vastavate väeliikide ülemjuhatajate kohuseid.

Maavägi.

Jaapani maaväe relvastatud jõud koosnevad: alalisest väest, 1. järgu reservist (käsitusevägi), 2. järgu reservist ja n.n. territoriaalväest. Viimane vormeeritakse ainult sõjakorral.

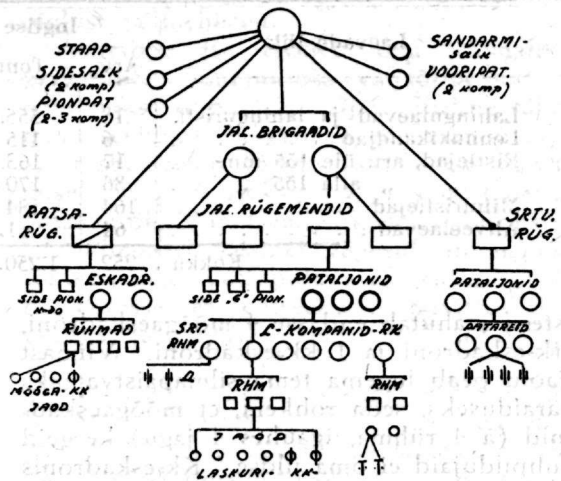
Rahuajal teeniva alalise maaväe arvuline suurus käesoleva aasta alul ulatas 266.248 meheni, sellest ohvitseri umbes 18.000. Praegu need arvud võivad olla vähe suuremad, sest osa Mandžuurias teotsemaid üksusi on täiendatud tagavaraväelastega. Alalise väe koosseisuline jaotus on näidatud juuresolevas tabelis nr. 1.

Tabel nr. 1.

	Diviise	Brigaade	Rügemente	Üks. patalj.	Märkused
Väekoondisi	17	—	—	—	
Jalaväge	—	—	70	4	Koond. 34 brig. Kokku 25 rüg.
Ratsaväge	—	4	17	—	
Suurtükiväge:					
välja-	—	—	15	—	Igas srt. rügem.
raske välja-	—	—	8	—	on 3 patalj., igas
rasket-	—	—	3	8	pataljonis 2—3
mäe	—	—	4	—	patareid, patareis 4 toru.
ratsa-	—	—	—	1	
õhukaitse-	—	—	1	1	
Inseneriväge	—	—	4	17	
Lennuväge	—	—	8	—	
Tanke	—	—	1	—	

Mis puutub maaväe üksikasjalisemat organisatsioonilist struktuuri, siis selgub see joonis nr. 1 toodud jaapani diviisi organisatsiooni skeemist.

Joon. 1 JAAPANI DIVIISI ORGANISATSIOON.

Diviis on jaapani maaväes suurimaks alaliseks väekoondiseks. Nagu näitab tema organisatsiooniskeem, siin on omaks võetud 4-rügemendi süsteem, rügemente kahekaupa koondades brigaadideks.

Peab tähendama, et jaapanlased on kaalunud ka üleminekut 3-rügemendilise diviisi ja ühes sellega korpuseorganisatsiooni juurde, jäänud aga püsima praeguse juurde. Seda peamiselt põhjusel, et see organisatsioon oleks hästi paenduv, võimaldades kasutada diviisi mitmesuguste operatiivsete ülesannete täitmisel ka üksikute segabrigaadidena, mis on osutunud tähtsaks eriti teotsemisel Mandžuurias.

Diviisi koosseis rahuajal mahutab endas ümmarguselt 8500 meest, 304 kk ja 96 nk, 36 jalaväe- ja 36 k. väljakahurit. Sõjakorral diviisi arvuline koosseis suureneb kuni 21.000 meheni.

Jalaväerügemendi seisukohast vastavad arvud on: rahuajal — 1500, sõjaajal — 3900 meest, 72 kk, 24 nk ja 9 jalaväesuurtükki.

Nagu eeltoodud arvudest näha, jaapani maavägi oma relvastuse arvuliselt suuruselt on teatud määrani jäänud maha tähtsamatest Euroopa riikide sõjavägedest. Sellega aga teisest küljest temas rohkem on tõstetud esile löögielement. Seda võib märkida nii jaapani jalaväe kui tema ratsaväe osades. Kui jalaväes see selgesti on näha väikeste üksuste organisatsioonis (v. rühma koosseis), siis ratsaväes see eriti paistab silma strateegilises ratsaväes, mille suuremateks koondisteks on ratsabrigaadid.

Ratsabrigaad koosneb 2 rügemendist, 2 ratsasuurtükiväe patareist, 1 soomusmasinate salgast ja siderühmast. Iga ratsarügement seejuures ühes vähemate tehniliste üks-

Tabel nr. 2.

Laevade liik	Inglise		Ühendriigid		Jaapani	
	Arv	Tonnaaz	Arv	Tonnaaz	Arv	Tonnaaz
Lahingulaevad ja lahinguristl.	18	555.050	18	523.800	10	298.400
Lennukikandjad	6	115.350	4	91.300	4	68.870
Ristlejad, art. üle 155 mm	17	163.686	21	206.800	14	124.120
„ „ „ alla 155 „	36	170.665	11	75.900	24	127.375
Miiniristlejad	164	184.370	256	273.360	119	142.021
Allveelaevad	64	61.126	110	80.680	80	89.542
Kokku	252	1.250.247	420	1.251.840	251	850.328

sustega mahutab endasse 4 mõõgaeskadroni, 1 rk-eskadroni ja 1 kk-eskadroni. Viimast asjaolu peab lugema tema silmapaistvamaks isearalduseks, seda rohkem, et mõõgaeskadronid (à 4 rühma, igaühes 4 jagu) kergeid kuulipildujaid ei oma üldse. Kk-eskadronis seejuures on 4 rühma à 4 kk jagu, kuna rk eskadron mahutab endasse 4 rühma à 2 rk.

Mis puutub jaapani maaväe relvastust tehniliselt, siis on see täiesti ajakohane. Jalavägi on varustatud vintpüssidega mudel 1905, ratsavägi — karabiiniga 1911. a. Auto-maatreivad: kk — 1922. a., rk. — „Hotškis“ 1914. a. mudel. Jalaväe suurtükiväes 37 mm kahurid ja 72 mm miinipildujad 1922. a. Kerge väljasuurtükivägi on varustatud 75 mm kahuritega 1905. a., mille laskeulatuse suurendatud kuni 10 km, mäesuurtükiväes on kasutusel 1908. a., ratsasuurtükiväes 1909. a. 75 mm kahurid; raske suurtükiväes moodustad 105 mm kahurid ja 120 ja 150 mm haubitsad.

Jaapani olemasolev tankiderügement koosneb praegu umbes 150 tankist, mille põhitüübiks on prantsuse kerged Renault M 17 ja NC 27 kui ka inglise keskmised Medium A tankid.

Maaväe koosseisu kuuluvate lennuväeüksuste varustusel olevate lennukite arv samal ajal ulatub 938, mitte lugedes õppe lennukeid.

Lõppeks peab tähendama, et kui jaapani maaväe tehnilise varustuse arvuline tasapind üldiselt on madalam kui teistes tähtsamates sõjavägedes, siis jaapanlased viimasel ajal ongi intensiivselt asunud selle kõrvaldamisele. Nii, näiteks, peab maaväe lennukite arv veel käesoleval aastal tõusma 200 aparaadi võrra, ühtlasi peab suurenema tankide kui ka nende vastu võitlemise relvade arv. Samal ajal endisest suuremat tähelepanu pööratakse ka väe motoriseerimisele ja mehhaniseerimisele. Senised saavutised neil aladel on jäänud väga tagasihoidlikkudeks. Mehaanilised transpordiabinõud on peamiselt staapidel, eriuksustel, osalt suurtükiväel ja vööridel.

Merevägi.

Washingtoni konverentsi alusel, mille järgi Inglismaa, P. Am. Ühendriikide ja Jaapani lahingulaevade vahekorid peab suhtuma nagu 10:10:6. Jaapani laevastik oma suuruselt teiste maailmariikide seas asub kolmandal kohal. 1930. a. Londoni konverentsi otsuse kohaselt mainitud riikide vastastikused vahekorrad ristlejatele on 10:10:7, allveelaevadele 10:10:10.

Jaapani laevastiku suuruselt annab ülevaate tabel nr. 2. Võrdluse hõlbustamiseks on tabelis toodud ka Inglise ja P. Ameerika Ühendriikide laevastiku koosseis.

Nagu siit näha, jaapani laevastik oma koosseisu üldiselt suuruselt tunduvalt jääb maha inglise ja ameerika omadest, ristlejate arvult aga siiski on järel ainult Inglismaast. Allveelaevadelt ta seevastu ületab inglise laevastiku, jäädes maha ainult Ameerikast. Neid vahekorid jaapani laevastiku kasuks aitab aga suurendada veel asjaolu, et oma taktikalistelt omadustelt jaapani laevad kuuluvad maailma paremate hulka, nagu seda tõendavad tabel 3. toodud võrdlevad andmed.

Tabel nr. 3.

	Vee väljasurve tn.	Kiirus sõlme	Artiller.		Torpeed.	
			Arv	Kal sm	Arv	Kal sm
Ristlejad:						
Ühendriigid	10.000	32,5	9	20	6	53
Jaapan	10.000	33,5	10	20	12	53
Inglismaa	10.000	32,2	8	20	8	53
Miiniristlejad:						
Ühendriigid	1.051	33,3	4	10	12	53
Jaapan	1.700	34,0	6	12	9	53
Inglismaa	1.352	37,0	4	12	6	53
Allveelaevad:						
Ühendriigid	1.910	19,0	1	12	8	53
Jaapan	1.635	19,0	1	12	10	53
Inglismaa	1.475	17,5	1	12	9	53

Suurem osa jaapani laevadest on ehitatud pärast 1920. a., arvestades Maailmasõja kogemusi.

Organisatsiooniliselt jaapani laevastik kuni viimase ajani jagunes 2 eskaadriks, kuid ühenduses sõjategevusega Mandžuurias, alates käesoleva aasta alust, on vormeeritud juurde ka 3. eskaader. Viimane on määratud teotsemiseks Hiina vetes, kuna 1. ja 2. on ette nähtud teotsemiseks ookeanil.

Mis puutub jaapani mereväe koosseisu kuuluvat lennuväge, siis see jaotub iseenesest a) laevastiku ja b) rannakaitse lennuväeks. Viimastel käepärast olevatel lennukitel kuulus siia lennukeid: (peale õppe- ja treenerilennukite): laevastiku lennuväes — 329 ja rannakaitse lennuväes 472 aparaati. Merelennuväe meeskond ise ulatub 9.877 meheni. Viimast kaasa arvates, jaapani mereväe isikuline koosseis mahutab endasse üldse 88.199 meest. Komplekteerimisel täie koosseisuni see arv tõuseb 138.026 meheni.

Vägede lahinguline ettevalmistus.

Jaapani rahuaegses kaadri väes teenib võrdlemisi väike protsent igaaastasest sissekutsekontingendist. Väe komplekteerimine on rajatud sundteenistuse põhimõttele; igaaastane teenistusseksutatavate noorte arv ulatub 550.000—600.000 meheni (teenistuse alla kuuluvad kõik kehaliselt kõlvulised jaapanlased, kes sissekutte aastal saanud 20 a. vanaks), kellest alalisse väkke vastu võidakse võtta ainult 100.000.

Tegevteenistus alalises väes kestab: maaväes — 2 ja mereväes — 3 aastat. Ühenduses alalise väe vähese läbilaskevõimega, ülejääv arv noori langeb kohe reservi nimekirja, kus väljaõpe sünnib vaid perioodiliselt lühikeste õppekogumiste näol.

Hästiarendatud komplekteerimise süsteemi tõttu, milles suur tähtsus langeb teenistuselele sunduslikule sõjalisele väljaõppele, mis haarab umbes 2/3 jaapani noorsoost 17—20 eluaastani, Jaapan võib sõjakorral välja panna umbes 4 miljonilise sõjaväe ja omada peale selle veel inimtagavara kuni 10 miljoni meheni. Vägede lahingulist ettevalmistust suurel määral hõlbustavad kirjaoskamatu puudumine, noorsoo teenistuse eelne sõjaline väljaõpe ja juhtide kõrgel tasemel seisev ettevalmistus.

Väljaõppe eeskirjad ja määrustikud on koostatud arvesse võttes kogemusi Maailmasõjast. Ühest küljest niiviisi rajatud ajakohastele eeskirjadele, jaapani vägede lahinguline ettevalmistus teisest küljest võtab omaks printsüübid, mis toodud vanas samuraide moraalkoodeksis. Need printsüübid nõuavad igahelst rahulikkust usku saatuse, kindlust ja külmaveresust igal hädaohu juh-

tumil, surmapõlgust, viisakust, otsekohestust, õiglust ja mehisust.

Väljaõpe ise taotleb olla võimalikult praktiline. Suurem osa väljaõppeajast pühendatakse õppustele väljal. Eriline tähelepanu seejuures langeb vägede manöövrivõime tõstmisele ja äärmise aktiivsuse kasvatamisele neis. Teiseks — väga suur tähendus antakse õisele teotsemisioskusele. Lisaks sellele viimastel aastatel vägesid intensiivselt treeneritakse vastupidavuses külmale, võttes arvesse, et teotsemiseks talvistes tingimustes jaapanlased seni sageli olid vähe vilunud.

Nii viisi jaapani sõjavägi oma lahinguliselt ettevalmistuselt milleski ei jää maha ühestki Euroopa paremast sõjaväest. Jaapani sõduri füüsilised omadused on kõrged. Ta on vastupidav, vähenõudlik ja kokkuhoidlik. Ta on distsiplineeritud, reeglina, juba teenistusse tulles. Allohvitserid rõhuvas enamuses on üleajateenijad, tunnevad oma asja peensuseni nii teoreetiliselt kui praktiliselt. Ohvitserkonda iseloomustab suur andumus oma elukutsele. Ühenduses väga hea erialalise ettevalmistusega, jaapani ohvitserkonda nii õpetaja ja kasvataja kui juhina peab lugema maailma paremate hulka.

Mis eraldi puutub mereväe ettevalmistust, siis seegi on kõrgel tasemel. Jaapani laevastik harilikult viibib navigatsioonis aasta läbi. Harjutustel ja manöövritel eriti harrastatavad on dessantoperatsioonid, millest võtavad osa ka maaväe osad. Mereväe ettevalmistuse teiseks iseäralduseks on laevastiku kavakindel harjutamine võitluseks ülekaalus oleva vastasega, kusjuures suur tähendus on antud torpeedo-rünnakutele ja koostööle lennuväega.

Kokkuvõte.

Eelöeldust tuleb, et Jaapani relvastatud jõudude organiseerimise aluseks on teiste suurriikidele sarnased ideed. Maaväe relvastatud jõudude organiseerimise eeldab nende laialtulatavaks kasutamist mandril, mereväe korraldus — merevalitsemist Vaikse ookeani lääne osas. Kauge-Ida sündmused tõendavad, et jaapani sõjavägi omab suure liikuvuse ja manöövrivõime, millele lisandub suur pealetungitahe ühes oskusega pidada lahinguid igasugu maastiku- ja ajatingimustes. Jaapani sõjaväe ainsaks nõrgemaks küljeks võib pidada tema maaväe võrdlemisi vähest küllastust tehniliste võitlusevahenditega. Peab arvama, et seda — oma kogemuste puududes Maailmasõjast — põhjustab võrdlemisi tagasihoidlik suhtumine võõrastesse

kogemustesse. Sellele kahtlemata räägib kaasa ka tahe, liigse tehnilise küllastusega mitte vähendada oma vägede pealetungi jõudu ja kiirust.

Kokku võttes, Jaapani relvastatud jõud

kujutavad võimsa abinõu tema politiliste sihtide taotlemisel ja eluliste huvide kaitsmisel, millise äratundmise tunnistajaks võime olla meiegi jälgides tänapäeva sündmusi Kauges-Idas.

A. K.

Sõjakirjandust.

POOLA.

POLSKA ZBROJNA

10. august 1932.

Ratsadiviisi motoriseerimise küsimusi. Küsimuse analüüsimisel artikli autor asub järgmisele seisukohale:

Kõigis uuemaaja armeedes, kus osaliselt on motoriseeritud ratsadiviisid, pole tänini lahendatud küsimus, millisel ulatusel ja mil kombel peab teostama motoriseerimist. Põhjuseks on raskus — juhtida seda uut organisatsioonilist leitud rännakul ja lahingus.

Selle küsimuse lahendamise kallal töötavad praegu kõik uuemaaja armeede staabid, uurides ja katsetades, et kindlaks määrata seisukohti, kas võib motoriseerida väeüksust tervikuna või osaliselt.

Muuseas katsetati seda praktiliselt Itaalias 1931. a. augustis n.-n. kiiresti liikuvate väeosade „copri cellere“ juures. Katsetest osavõtjate poolte koosseis oli järgmine: 1 brigaad 3-me rügemendilist ratsaväge, 1 rügement jalaväge (Bersaglieri), 2 divisjoni ratsa-suurtükiväge, 1 divisjon motoriseeritud suurtükiväge, mõned soomusautokompanid ja mõned tankikompanid.

Kui pool ratsadiviisi on motoriseeritud või mehhaniseeritud ja pool veel hobustel, on ratsadiviisi juhtimine väga raske, sest rännakul diviisi ülema on kasutada ainult pool diviisi.

Säärase väeüksuse juhtimisel, kui on kasutada hea teedevõrk, kerkib esile kolm võimalust:

a) rännakkolonned moodustab divül enese juure ratsa- ja motoriseeritud üksustest ning liigub (juhib) nendega astmeliselt (hüpetega), sest motoriseeritud üksustel, kes liiguvad ratsaüksustest kiiremini, tuleb aegajalt ratsaüksusi järele oodata. Niisuguse juhtimise paremuseks on asjaolu, et kokkupuutumisel vaenlasega, on terve diviis kokku grupeeritud. Sarnaselt küsimuse lahendamisel on see puudus, et motoriseerimist ei saadud kasutada mingil juhtumil ja sellepärast on ta täitsa üleliigne.

b) Ratsaüksused saadetakse ette, motoriseeritud liiguvad järele. (Siin on arusaadav, et igal juhtumil peab luureks ette saatma ka motoriseeritud osi). Selle paremuseks on see, et kokkupuutumisel vaenlasega astuvad ratsaosad viimasega tulevahetusse ning süvendavad seda, kuna motoriseeritud osad haaravad vaenlast tiibadelt ja isegi seljatakk ja sellega lahendavad märksa lahingu edu. Suuremad ringisõidud ei tähenda siin palju, sest suur liikumiskiirus võimaldab seda. Arvestada tuleb ainult seda, et vaenlane omi tiivu ja seljata-

gust püüab ohutuks teha sel teel, et kõvendab tiivu, kuna seljatagusesse jätab kindlad väeosad, millega paraliseerib haarangu.

c) Motoriseeritud osad ette saata, kasutades nende suurt kiirust. Siin parameus seisab selles, et kauged maastiku punktid võivad saada kiiresti vallutatud; puudus aga selles, et motoriseeritud osad võib vaenlane enne purustada, kui jõuavad järgi ratsaosad.

Pooleldi või osaliselt motoriseeritud ratsadiviisi liikumiseks peab olema hea maanteedevõrk. Viimaste puudumisel on aga motoriseeritud ratsadiviisi juhtimine väga raske. Seda raskust ei saa enne kõrvaldada, kui motoriseerimine on läbiviidud maastikul liiklemiseks kohastatud masinatel, mitte aga niisuguste masinatega, kui seda on enamuses praeguseaja masinad.

Otsustamisel tegutsemiseks on kõrgemale juhatusele tarvilikud võimalikult täpsamad andmed vaenlase jõududest ja tema kavatsustest. Teatud määral neid andmeid võib muretseda lennuga, kuid mitmesuguste olude sunnil need pole kompleksed; ratsa luureosad, kaugele vahemaade tõttu ja oma jõulisest seisukohast, ei suuda samuti muretseda õigeaks ajaks tarvilikke andmeid. Need ülesanded uuemaaja armeedes võtavad omale soomusautod. Kuid ka siin kerkiwad esile teatud raskused: soomusautod eemalduvad kaugemale, võivad sattuda teepelsetele takistustele, mis paraliseerib nende edaspidise tegevuse kuni ajani, mil jõuavad kohale oma ratsadiviisi ratsaosad, mille tagajärjel kaob aga palju aega. Ainult mehhaniseeritud luureosa võib kiiresti tuua kindlat abi soomusautodele.

Saksa määrustikeist selgub, et kõige paremaks vahendiks vaenlase üle selgusele jõudmiseks on lahing.

Kõikides armeedes on asunud vaatekohale, et luureosad, olgu need mehhaniseeritud või ratsaosad, peavad moodustatud olema nõnda, et nad luuret saaksid teostada lüües lahingut vaenlasega.

Peatudes nüüd motoriseerimisel, tuleb selle ulatust ratsadiviisis läbiviia järgmiselt:

1 soomusautode eskadron, 2 kompanit mootorrattureid á 9 kergelt kuulipildujat ja á 6 rühma, 1 kompani 6 raske kuulipildujaga mootorrattastel, 1 motoriseeritud välihaubitsate patari, 2 mehhaniseeritud ratsasuurtükki, 1 üksus soomusvastaste relvadega, 1 rühm tanke, 2 auto-raadiojaama ja 1 rühm mootorrattureid sideks.

Veel suurendada seda motoriseeritud osa on juba võimata, sest ülalnimetatud üksustest moodustatud kolonne pikkus oleks ümmarguslet 5 km. Kuid sarnaselt relvastatud osa on küllalt võimeline eduga lahingut lööma vaenlase luure- ehk kätteosadega.

K. U.

PRANTSUSMAA.**LA REVUE D'INFANTERIE.**

Nr. 480. 1. sept. 1932.

Marssal Pétain: Verduni sõdur. Väljavõte marssal Pétaini kõnest, mis peetud 7. aug. 1932 Douaumonti mälestusesamba (l'Ossuaire de Douaumont) avamisel. Marssali arvates võidutahe, tugev sisemine distsipliin, olid prantsuse sõduri toeks rasketes võitlustes Verduni all. Sügavas kohusetundes mindi vastu raskustele. Ülesandeid täideti lihtsüdamlikult, tõsiselt, ilma et oleks mõeldud olla kangelan. Oli kõigile selge, et ülesanne tuleb täita täies ulatuses, lõpuni.

Marssali kõne on suur tunnustamise akt sõduri moraali tähtsusele, sellele lahingu elemendile, mille järele rahu ajal, rahuaja õppeväljadel, ei tunta erilist tarvidust. Seepärast rahuajal kui ohvitseride nii sõdurite moraalsele tugevnemisele ei pöörata küllalt tähelepanu.

75-mmlise suurtükiväe grupp viisteistkümmend päeva lahingukoostöös jalaväega „Väike Shveitsis“ 1914. (Kindral Challéat.)

Väljavõte kindral Challéatilt reservohvitseridele nende täiendusõppustel peetud kõnest. Kindral Maailmasõja lahinguväljal ilusas „Väike Shveitsis“, nautides kuulajatega looduse ilu, ühtlasi selgitab ja rõhutab jalaväe-suurtükiväe koostöö tähtsust lahingus. Oma töökspidamiste aluseks toob kogemused „Väike Shveitsis“ sept. 1914. a. läbielatud lahingutest.

Distsipliinist ja algatusest lahingus. Teooria ja praksis näidetei tegelikust elust. (Kolonel André Segretain.) Näited on toodud 1870./71. ja 1914.—1918. a. sõdadest. Esimene mainitud sõdadest annab rikkalikke näiteid Saksa ohvitserkonna algatusevõimest. Saksa väeosaülemate ja kõrgemate juhtide algatusevõime avaldused, millised esile toodud artiklis, on positiivsed, „terved“. Neis ei rikota distsipliini. Maailmasõjas Saksa 1. armee ülem kindral v. Kluck olevat 29. aug. kuni 6. sept. 1914 avaldanud algatust kolm korda, kuid sellisel kujul, mis väärivat hukkamõistmist. v. Klucki algatus olevat õigemini sõnakuulmatus, distsipliini rikkumine jämedal kujul. Kindral v. Kluck ei olevat täitnud tema armeele antud ülesannet ja ei mõelnudki ära kasutada ühendusepidamise võimalusi käsuandjaga selleks, et informeerida viimast oma sammudest. Tulemus oli negatiivne. Algatuse avaldamine igas juhtimise järgus on erinev, kuid kõikjal selline olgu juhitud tösisest sisemisest distsipliinist. Vaimline side, mis rajatud sõjaväe ühisele kasvatusel ja väljaõppele, on ülema ja alluva ühendajaks seal, kus katkeneb tehniline side.

Kaitselahingust. (Comm. Delmas.) Reimsi kaitses juuli lõpul 1918. Sõjamälestis. Meeleolu pilte kaitselahingust.

Tehnilisi juhiseid kuulipildujate tule kasutamisel.

Sõjaajakirjanduse ülevaade. Ke.

SAKSAMAA.**MILITÄR WOCHENBLATT 1932.**

Nr. 46. Genfi vahe-läbirääkimised. Genfi nõupidamised ei saa anda tarvilisi tulemusi, kuni ei tunnustata Saksamaa üheõi-

guslust ja ei panda maksma kõigi riige suhtes ühesugused määrused relvastuse kohta ning ühtlasi ei lükata tagasi prantsuse õigusetu nõuded julgeoleku kohta. Millised võimatud vaated prantslaste keskel ses asjas valitsevad, näitab prantsuse ülema sõjanõukogu liikme senator Aubert'i seletus: Saksamaale ja ta liitlasile ei olevat mitte ainult kallaletungi relvad keelatud, nagu lennukid, tankid, rasked kahurid, vaid osalt ka kaitsevahendid kitsendatud. Nõnda on Saksa sel määral relvitustatud, mis ei vasta Rahvasteliidu poolt tunnustatud julgeoleku nõudele.

Üleorganiseerimise hädahoht. Ajalugu näitab, et õnnelikud raassiomadused lõpuks ikkagi häid tagajärgi annavad, hoolimata paljuist puudustist, mis takistavalt ja tagasikiskuvalt mõjuvad. Peale muu on just sakslaste kuulus organiseerimise võime annud häid tagajärgi. Kuid selle võimega ühenduses seisab ka suur nõrkus: organiseerimise rõõm, ja temaga koos üleorganiseerimise hädahoht.

See pahe ei puudu sõjaväeski, kuigi ta tekitajaks ei ole siin küll „sooja koha“ muretsemise püüd erakonna liikmeile, nagu lugu vahest mujal, vaid enam mitteteadlik loojarõõm, rõõm oma enda tööst, mis seltskonnale näha ja milline tegur kõikjal maksvusel, kus sünnib liig agar organiseerimine. Juba enne Maailmasõda oli sõjaväes ses suhtes puudusi, nad keetsid sõja ajal elasi ja ei olda neist ka nüüd vaba. Mida enam organiseeritakse, mida enam luuakse komandosid ja kohte, seda enam langeb raskel ajal rindejõud, isegi kui nende uute moodustiste jaoks ise-majapidamisosad ette nähtud. Autor toob terve rea näiteid kahurväest, kui kahjulikult selle tegevusele üleorganiseerimine mõjub.

Lahingulaiused rünnakul. Määruste järele on pataljoni rünnaku laiused 400—800 meetrit ja 3-rügemendilisele kahuritega rikkalikult varustatud diviisile 3—4 kilomeetrit. Kuid 400 meetrit on jalaväele, millel rohkesti kuulipildujaid, liiga kitsas. Mis puutub kahurväesse, siis ei tarvitse ta seista otse toetatava jalaväe seljataga 400 meetri laiuses, vaid võib väga hästi ulatuda mõnisada meetrit paremale või vasakule poole välja. Peale selle võidakse diviisi rünnaklaiusele, 3—4 kilomeetrit, veel enam nüüdsest kahurväge paigutada.

Rünnaklaiust tuleb suurendada, et kõik jõud pääseksid enam mõjule. Ei ole karta, et rünnak seeläbi nõrgeneks, vaid otse vastupidi, ta saab tugevamaks, sest relvade arv jääb muutmatuks, nad jagunevad aga maa-alal enam sügavusse ning laiusse ja pakuvad sel viisi vastasele vähem märki. Peale selle võidakse vabanenud väeosi mujal kasutada.

Seepärast oleks kohane rünnaklaius pataljoni 600—1200 meetrit ja diviisile 4—5 kilomeetrit.

Kohaseim kahur ratsakahurväele. Autor, erukindralmajor Hederich, kel sel alal 31-aastane kogemus, leiab, et praegu tarvitusel olev kahur F. K. 16 on liiga raske — 2906 kg, — mille tõttu tema käsitlemine vaevalisem ja pikaldasem kui kahuril 96 n. A., mis umbes 500 kg kergem. Kahuri liikuvus ja kiirus ratsakahurväes on sagedasti väga tähtis. Autor ütleb, et kogemused näitavad, ühesuguse meeskonna juures on 96 n. A juba ammu tuld andmas, kui F. K. 16 teeb seks alles ettevalmistusi. Laskeulatus on viimasel küll

veidi suurem, kuid tõsielus ei ole see harilikult oluline.

Soomusrongid Poola sõjaväes. Ametlikult on poola väes ainult kaks soomusrongi, aga tegelikult peaks neid hästi rohkem olema, sest raske on uskuda, et poolakad oleksid soomusrongid ära kaotanud, mis nad venelasilt võitsid. Ennem on arvata, et nad seadsid need korda ja hoiavad depoons. Samuti on nende käes teatavasti ka üks endine austria soomusrong. Peale selle on poolakail hulk häid soomusdresiinasid, tshehhi ja poola töö.

Raudteevõrk saksa-poola piiril annab soomusrongidele kaunis head tegelemise võimalused. „Voina i Revolutsia“ andmete põhjal ei ole poola soomusrongide ülesandeks ainult vastase rongidega võidelda, vaid nad peavad olema ka liikuvaiaks patareideks, niihästi rünnakul kui kaitsel. Soomusrongide tuli peab moodustama tugevaima toetuse jalaväele teatud kohastes paigus. Soovitatakse ka soomusrongide ja ratsaväe koostöötamist. Liikumislahingus tuleb soomusronge kasutada kõikjal, kus raudtee viib otsesihis vaenlase juure ja siin võivad soomusrongid mitmekesiseid häid tagajärgi saavutada. Samuti on kaitses soomusrongel teatud tingimustel tähtis osa.

Tehnilise üksusena peab soomusrong võima teha vähemaid teetöid, kuid ka teed tarvilisel korral purustada.

Soomusrongide ülesandeks on ka teateteenistus, kusjuures kasutatakse side pidamiseks staapidega dresiinasid, telefoni, telegraafi, käskjalgu, ratsanikke, kirjatuisid. Maakuulamine ettepoole sünnib peamiselt dresiina abil, kõrvalt aga saab soomusrong teateid väeosilt (ratsaväelt j.n.e.).

Prantsuse noorsoo kõvendatud sõjaväeline väljaõpe pidi algama käesoleval aastal. Osavõtt on vabatahtlik, aga ta annab pärast väeteenistuses mõningaid õigusi. Väljaõppele on kaks astet, peale selle on võimalused väljaõppeks erialal ja ettevalmistuseks allohitseri kutsele. Esimene aste hoolitseb peale keha treeningu veel laskeõppe eest ja tutvustab noortmeest teoreetiliselt riigikorraga, tervishoiuga ja sõjaväelise korraldusega. Muu seas rünnakul nõutakse 25 kilomeetri ärakäimist maanteel 5 tunniga, kusjuures seljapakki kaalub 10 kg. Teise aste õpe tutvustab juba lähemalt sõjateenistusega, nagu ettevalmistades alamjuhtide kutsele.

Esimese aste tunnistus annab õiguse saada 6 päeva eripuhkust teenistuse ajal ja kanda uniformi küljes seekohast märki. Muidugi on selle tunnistuse omanikul kergem teenida kui nendel, kes ei ole mingit õppust saanud. Teise aste tunnistus lubab valida teenistuskoha oma kodupaiga lähedusse. Allohitserikoolide juurde asutatatakse eriosakonnad teise astme tunnistuste omanikele, kus nad õpivad viis kuud ning saavad siis seersandiks või ülemvahtmeistriks, kellenad teenivad seitse ülejäänud kuud. Edasi, saavad nad kaheksa päeva eripuhkust, eesõiguse vabade kohtade peale ja veel mõned sarnased õigused.

Soldati mõtted sõjaväeta piirkonnas. Eru-kindralleitnant Fischer leiab, et lääne piirimaades, kus sakslasil keelatud sõjaväge pidada, valitseb haruldaselt suur huvi sõjaväe vastu, mis tuleb kõikjal ja kõiges ilmsiks. Kuid see huvi võib aja kestes vaibuda ja valeradadele sattuda, kui ei looda kindel

side noorsoo ja sõjaväe vahele. Autor toob terve rea juhatusi, kuidas seda tuleks teha.

Juht-isik. Nüüdisaja sõjakunst kasvatab sõdurist peamiselt üksikvõitleja, nõnda et igast üksikvõitlejast saab loomulikult juht, kuna ta oma ülesandeid üksikvõitlejana võib siis täita, kui ta suudab ka ilma juhita tegeleda terviku mõttes. Samas tõusid nõuded alaima juhi suhtes, mis nüüd on kaunis suured. Head juhatust annab siin kapten Kühlweini äsja ilmunud raamat „Die Gruppe im Gefecht“.

Laskeoskuse tõstmiseks võib juht väga palju korda saata — seletab üks vana kompaniüleml, kelle kompani aastaid rügemendis kõige paremini lasknud. Kuid juht ise peab siis asja vastu suurt huvi tundma ja oskama ka meeskonda sütitada. Vahendeid seks on mitmekesiseid.

R.

Bibliograafia.

Nõukogude-Vene kodusõja ajalugu ilmunas.

Nõukogude-Vene Revolutsioonilise Sõjanõukogu häälekandjas „Krasnaja Svesda“ on avaldatud Vene kodusõja ajaloo üksikasjalik kava. Kuna kavas leiavad käsitlemist ka melle lähedased sündmused, ei ole huvitusest üldjoontes tutvuda selle sisuga. Kava on väga üksikasjalik ja lalialine: on mahutatud „Krasnaja Svesda“ käesoleva aasta kolme numbrisse,¹⁾ kus võtab oma alla 5 lehekülge suuremas kaustas kui „Päevaleht“.

Sellist üksikasjalikku kava ei saa võtta esialgse töökavana, vaid tuleb arvata, et ta on koostatud juba läbitöötatud ja läbiuuritud materjalide põhjal. Meil puuduvad täpsad andmed selle kohta, millal asuti kodusõja ajaloo koostamise eeltöödele. On vaid teada, et Nõukogu-Venemaal alati Maailmasõja uurimisega 18. aug. 1918. a., mil moodustati peastaabi ajaloojaoskonna juures „Sõjaajalooline komisjon 1914.—1918. a. sõja uurimiseks.“²⁾ Komisjoni esimeheks määrati V. N. Klembovski, tema abideks N. I. Mihnevits ja V. A. Apuškini. Juhtivata jõududena kuulusid komisjoni koosseisu 7 vastutavat toimetajat („otvetstvennoe redaktor“), asjadevalitseja ja sekretär, kõik endised vana armee kindralid.

Kui palju oli nende käsutada abitööjõude ja tehnilist personaali, selle kohta andmed puuduvad.

1920.—1923. a. jooksul komisjon andis välja 1914.—1918. a. sõja strateegilise ülevaate, mis ilmunud 6 andes. Peale selle komisjon andis välja perioodilist ajakirja „Vojenno-istoričeskij sbornik“. Ajakiri sisaldas ajalookomisjoni liikmete isiklikke uurimusi Maailmasõjast ja kodusõjast.

Ajalookomisjoni viimane väljaanne Maailmasõja kohta ilmus 1923. aastal. Tuleb arvata, et sel ajal lõpetati Maailmasõja uurimine ning

¹⁾ „Krasnaja Svesda“ nr. nr. 119—121 — 1932. a.

²⁾ Prikas Narodnogo Komissariata po vojenom delam 13. VIII. 1916, nr. 688.

asuti kodusõja uurmisele. Selleks on moodustatud kodusõja ajaloo peatoimetus (Glavnaja redaktsija „Istoriia graždanskoi vojnõ“). Töö läbiviimise hõlbustamiseks kavatseti moodustada ooblastite ja partei keskkomiteede juures abikomisjonid (Komissii sodeistviija izdanija „Istoriia graždanskoi vojnõ“), kes pidid töötama peatoimetuse kavade alusel.

Peatoimetusele abiks jooksva töö läbiviimiseks ajaloo väljaandmise alal, ühenduse pidamiseks abikomisjonidega ja käsikirjade autoritega on moodustatud peatoimetuse sekretariaat, kelle käsutusse antud tarvilik töötajad.

Nagu „Krasnaja Svesda's“ toodud kavast ja sellega koos avaldatud kuulutusest selgub, kavatsetakse kodusõja ajalugu välja anda 16 köites. Lisaks sellele tahetakse välja anda kodusõja ajaloo materjalide kogusid (Sbornik materialov po istorii graždanskoi vojnõ).

Kodusõja ajaloo sisu on kava järele järgmine:

I köide kannab pealkirja: „Teel oktoobrile“. Ta koosneb 18 peatükist, mis käsitlevad riigi seisukorda enamlike revolutsiooni eel, enamlaste tegevuse kava, rahvusvahelist seisukorda, olukorda maa- ja mereväes ning sündmusi Moskvas ja teistes tähtsamates keskustes enne oktoobri pöret.

II köide kannab pealkirja: „Kodusõja esimene periood“. Ta koosneb kahest osast. Neist 1. osa, omades pealkirja: „Sovettide võimu võidukäik“, koosneb 13 peatükist. Neist VIII peatükk on pühendatud Baltimaadele. Pealkirjade järele otsustades selles peatükis leiab valgustamist enamlaste tegevus Eestis peale märtsi revolutsiooni ja enamlike revolutsiooni läbiviimine.

2. osa käsitleb enamlaste võitlust rahu saamiseks pealkirja all: „Bresti periood“.

III köide kannab pealkirja: „Interventsiooni esimesed sammud ja puhkuse katkestamine“. Siin tahetakse valgustada sündmusi 1918. a. aprillist sama aasta oktoobrini, valgustades igaükselt Nõukogude-Vene riigi ja sõjaväe seisukorda.

IV köites kavatsetakse valgustada võitlusi kasakataga: Doni ääres, Põhja-Kaukaasias, Tsaitsõnis.

V köide tahetakse pühendada kodusõja kirjeldamisele Ukrainas ja Krimmis.

VI ja VII köites on kavatsus valgustada võitlusi Koltšaki ja Denikiniga.

VIII köide kannab pealkirja: „Võitlus Petrogradi pärast ja interventsioon põhjas“.

Selle köite 1. osasse „Võitlus Petrogradi pärast“ on nähtavasti mahutatud ka sõjategevus Eesti vastu, kuigi Eesti nimi peatüki pealkirjades ette ei tule. Neis nimetatakse vaid Vene valgete sõjakäike Petrogradi vallutamiseks. Ainult viimase, XIII peatüki viimase lõike pealkirjaks on Lenini sõnad: „Rahu Eestimaaga (s Estljandiei) — see on aken, mis löödud vene tööliste poolt Euroopasse, see on senikuulmata võit maailma imperialismi üle.“

Köite teises osas kavatsetakse valgustada sündmusi liitlaste vägede vastu Murmanis ja Arhangelskis.

IX köide tahab valgustada „Sõda valgete poolakatega“.

X köide on määratud Vrangeli-vastase tegevuse kirjeldamiseks.

XI, XII ja XIII köites kavatsetakse valgustada kodusõda Taga-Kaukaasias („Aserbeidžan, Gruusia, Armeenia“), Kesk-Aasias ja Kaukasus-Idas.

XIV köide tahab valgustada „Nõukogude-vastaseid mässe kodusõja lõpul“ (1920.—1922.a.).

XV köites kavatsetakse valgustada „Rahvusvahelise proletariaadi võitlust interventsiooniga“.

Lõpuks XVI köide tahab käsitleda „Partei tegevuse kodusõjas“.

Nõukogude-Vene kodusõja ajaloo kavast lugetas asjata otsib nende sündmuste tähistamist, mis arenesid Soomes, Eestis, Lätis, Leedus aastatel 1918—1920. Nende rahvaste võitlus oma olemasolu ja iseseisvuse eest on enamlaste prilli läbi vaadatuna vaid üks osa vene „valgete“ poolt organiseeritud interventsioonist, mille eesmärgiks oli punaste võimu kukutamine. Seega vene noorsoole tahetakse sisendada, et eesti ja teised endise Vene keisririigi läänepiiril asunud rahvad koos vene „valgetega“ liitlaste kaasabil tungisid kallale enamlastele nende võimu kukutamiseks. Vene noorsoole jääb selle juures teadmata, et idast veerema pandud punane laviin ähvardas mätta eesti ja teised väikerahvad, kes aga punaste pealetungi suutsid tagasi tõrjuda vaid äärmiste jõupingutustega.

Neid asjaolusid silmas pidades ei saa võtta väljaantavat Nõukogude-Vene kodusõja ajalugu teadusliku tööna, vaid propagandaabinõuna, mis tahab õigustada vene kodaniku silmis punaväe relvastamiseks määratavaid kulusid.

Rööbiti kodusõja ajalooa väljaantavaid materjalide kogusid kavatsetakse koostada perioodide, rinate ja ooblastite kaupa, aluseks võttes ajaloo enese kava. Materjalide kogudesse kavatsetakse mahutada nii kodusõjast osavõtnute mälestisi, kui ka kirjanduslikke palasid, kutsudes selleks abiks sõjast osavõtnute kõrval ka Venes tuntud kirjanikke ja kunstnikke.

Nagu ülaltoodust nähtub, ei kavatseta avaldada materjalide kogudesse dokumente. See asjaolu omakord veel tõendab, et teost ei saa võtta teadusliku tööna. Kirjanduslikult esitatud ja kunstiliselt illustreeritud sõjamälestiste avaldamine omakord viitab propagandale, mis tahab mõjutada nii hariliku kodaniku kui ka punaväelase meeli soovitava suunas.

Saksamaa Vene nägu.

Selle pealkirja all (The Russian Face of Germany*) on inglise ajakirjanik Cecil Melville hiljuti avaldanud huvitava raamatu Saksamaa ja Nõukogude Vene salajase sõjaväelise koostöö kohta. Kaua elades Saksamaal, kus ta oli „Westminster Gazette“ ja hiljem „Sunday Referee“ kirjasaatjaks, on autoril olnud võimalik lähedalt uurida vene-saksa ühistööd. Tema, eranditult saksa dokumentidel põhjenevad väited on väärt, et neile kinkida tähelepanu.

Cecil Melville näitab, et peale Versailles'i lepingu allakirjutamist on Saksamaa juhtidel olnud ainult üks idee: uuesti jalule seada saksa jõud selleks, et hävitada „Versailles'i diktaat“ ja Saksamaale anda tagasi tähtsus, milline tal oli 1914. aastal. Selle saksa võimu uuestisünni kiirendamiseks sõjaväe juhtide arvates oli koha-

*) Wishort et Co, London.

seks abinõuks liidupoliitika Venega. Selle tagajärjeks oli Rapallo lepingu allakirjutamine aprillil 1922. a.

Jättes kõrvale selle lepingu majanduslike tagajärgede vaatlemise, pöörame tähelepanu intiimsel koostööle „Reichswehr“-ministeeriumi ja nõukogude sõjavägede juhatuse vahel.

Kuna Versailles'i traktaadiga Saksamaal sõjamaterjalide valmistamine keelatud, siis juba enne Rapallo lepingu sõlmimist kanti hoolt selle eest, et saksa inseneride järelevalve all organiseerida vene sõjatarvete tehaseid ja asutada uusi.

Nii võttis Kruppi firma enese kätte Kolomenski tehase laiendamise, sai oma kontrolli alla vabrikuid Leningradis ning Permi, Ekaterinburgi ja Slatousti tehased; lõpuks asutas Hersonis tehase allveelaevade ehitamiseks. Kruppi ettevõtete arengu soodustamiseks asutati sõsarselts „Manöts“, millisele sovjetid andsid Doni basseini kontsessiooni 35 aasta peale.

„Manötsi“ kõrval tegutseb „Gefu“ („Gesellschaft zur Förderung gewerblicher Unternehmungen“), „Reichswehr“-ministeeriumi poolt asutatud selts, milline pidi olema kaubanduslikul alal sidemeks ministeeriumi ja Venemaal asutatud sõjatööstuse vahel. „Gefu“ kaudu toimus Junkersi lennukitehase ehitamine ja sõjagaaside tehase asutamine 1923. a. Trotskis.

„Gefu“ eesotsas seisis erukindral von Borries, endine 16. armeekorpuse staabiüleml Metzis. Juhatuses olid erukolonel von Lücken ja majorid Spangenberg ja Tschunke. Kogu seltsi personaal koosnes aktiiv- või eru-ohvitseridest.

Trotskis töötas hulk saksa töölisi-spetsialiste. Vabrikut juhtis Hamburgi keemia-firma Hugo Stolzenberg. Valmistati eriti sõjagaasi — fosgeeni. Palgad olid kõrged (700—900 marka kuus), kuid töölised asusid valju kontrolli all; palkamisel võeti kirjalik kohustus hoida saladuses töö iseloom ja kõik, mida Venes juhtuti nägema. Kõige paremaks tõestuseks selle tehase sõltuvusele „Reichswehr“-ministeeriumist on see, et tehase juure määratud kaks arsti olid aktiivteenistuses olevad saksa sõjaväe arstid, ja et seal korraldatud sagedased inspeksioonid toimetati saksa ohvitseride poolt.

*

1921. aastal alustatud läbirääkimised lõppesid 1923. a. Junkersi aviotehaste asutamisega Venemaal. Tarvismineva raha 21.000.000 kuldmarka muretses Saksa riik. 1925. a. Junkersi huvid anti üle Luft-Hansale. Selle eest maksis Saksa riik Junkersi firmale 18.000.000 marka.

Tehased asusid Moskva lähedal Filis, Samaras ja Saratovis. Peale selle asutati Lipetskis, Tambovi kub., aerodroom saksa ohvitseridele, kes seal harjutasid end juhtima tugevajõulisi lennukite, milliste omamine Saksamaale on keelatud Versailles'i lepinguga. Lipetski aerodroomi kõrval on sakslastel kasutada ka Borisoglebski aerodroom. Luugas on laskevälil Venes valmistatud saksa raske suurtükiväe jaoks.

Kasani läheduses korraldati õppeväli; kõik instruktorid on saksa ohvitserid ja õpilaste enamus kuulub samuti Reichswehri. Samuti peab ära märkima, et Reichswehri kõrgemaid ülemaid sageli võtavad ette reisusi Venemaale; need reiseid ei ole mitte ainult viisakuse visiidid, vaid eeskätt inspeksioonid ja kontrollkäigud.

Arusaadav, et säärase organisatsiooni juures peab olema suuri kaupade ümberpaigutusi Saksamaalt Venesse ja ümberpöörduid.

Saksamaalt Venesse veetakse suuremalt jaolt kaupu, milliseid Venes ei ole võimalik valmistada, või valmistatakse liig vähesel hulgal, nagu keemilised ained, allveelaevade ja lennukite üksikud osad j.n.e. Kohe peale sõja, kui venelastel tekkis vajadus täiendada sõjas Poolaga äratarvitatud tagavarasid, saatis Saksamaa hulk sõjamootori. Melville'i andmetel viidi 1921. a. Venesse: 900.000 vintpüssi, 3.000 kuulipildujat, 40 suurtükki, 1.000.000.000 püssipadrunit, 150 kaevikusuurtükki ja umbes 400 aeroplani. 1923. a. väljus Hamburgist, Lübekist, Breemenist, Flensburgist ja Stettinist kokku 101 täie koormaga laeva Venesse. 1926. a. tõusis laevade arv 164-ni. Kaupu oli üldse 139.521 tonni; muu hulgas: 452 tonni masinaid ja suurtüki rattaid, 1358 tonni riideid ja saapaid, 6623 tonni lõhkeaineid, 419 t. laevaehituse materjale, 370 t. sõjaväe telke, 2306 t. sõjaväelist varustust, 457 t. padrunitevalmistamise masinaid, 3049 t. õhusõiduki tarbeid, 1986 t. mootorlaevade osi ja 1560 t. allveelaevade osi.

Endast mõistetavalt sünnib saatmine varjatud kujul: soomusautod reisivad veoautode nime all, kuulipildujad ja gaasitsilindrid paigutatakse klaverikastidesse, käsigranaadid kannavad tulekustutajate nimetus.

Venes sõjagaasideks ümbertöötatavatele keemilistele ainetele valmistatakse kahed saatekirjad: laevapaberitel on ained märgitud hariikkudena, kahjuta keemiliste ainetena; teine saatekiri läkitatakse otse seltsile „Igerusko“, millise ülesandeks eriti on keemiliste ainete vedu Venesse — selles on märgitud laevakoorma tegelik koosseis. pikriinhape, kaltsiumsulfaaniid j.n.e.

Teisest küljest Saksamaa impoorteerib Venest sõjavarustust. Melville tõendab, et kommunistlike mässude mahasurumisel 1921. a., 1922. a. Hamburgis ja 1923. a. Saksis ja Thüringis Reichswehr olevat osaliselt kasutanud Venes valmistatud varustust.

Niisugusena näeb Saksamaad Cecil Melville ja kui temalt toodud andmed asuvad tõe põhjal, siis ei ole imestada ka raamatu pealkirja üle — „The Russian Face of Germany“.

A. L.—g.

Sport.

V üleriiklike kaitseväge ratsavõistluste tagajärgi.

Terarelva käsitlemine nr. 2B.

1. N. a. o. V. Parker, „Bureenil“, (KÜÖ).
2. N. a. o. K. Aver, „Eltsil“, (KÜÖ).
3. V. a. o. J. Viidermann, „Popil“, (Rarüg).

Takistusesõit nr. 3B. Rüügivanema auhind.

1. N. a. o. V. Till, „Diledant“, (Rarüg).
2. Kprl. A. Luttus, „Ermas“, (KÜÖ).
3. Velt. R. Salm, „Ilme“, (5. srt. gr.).

Härdelivõidusõit nr. 4A. D=2000 m.

1. Kapt. J. Aia, „Bulba-Deesyl“, (Rarüg).
2. Lt. R. Sutt, „Myrra-Bjankal“

(Rarüg). 3. N-ltn. A. Tomp, „Osmannil“ (5. suurt. gr.).

Galopi-võidusõit nr. 5P. D=1600 m.

1. Allkonst. J. Kivimägi, „Sultaniil“ (Politseise ratsareserv), aeg 2:29,5. 2. kordnik F. Nessler, „Lepol“ (Pol. ratsar.). 3. kordnik A. Mugra, „Fellastil“ (Pol. ratsar.).

Takistusesõit nr. 6E. HAAAÜ auhind.

1. Ltn. Rucinsky, „Reszkal“ (Poola). 2. Kapten Szosland, „Allil“ (Poola). 3. Kapten Salega, „Marokkol“ (Poola). 4. Kapten Salega, „Nelal“ (Poola). 5. Ltn. Reinmann, „Laukil“ (Rarüg). 6. V-ltn. Broks, „Klaipsil“ (Läti). 7. Ltn. R. Sutt, „Kostjal“ (Rarüg). 8. Major Trenkvald, „Madzial“ (Poola). 9. V-ltn. Osols, „Jagarsil“ (Läti). 10. V-ltn. Karklins, „Ciemalal“ (Läti).

Takistusesõit kiirusele nr. 8E.

1. Ltn. Rucinsky, „Reszkal“ (Poola). 2. V-ltn. Osols, „Erpel“ (Läti). 3. Kapten Salega, „Nelal“ (Poola). 4. Ltn. Roiceviev, „The Hoopil“ (Poola). 5. V-ltn. Karklins, „Dialogsil“ (Läti). 6. Ltn. Reinmann, „Ilusal“ (Rarüg). 7. Major Trenkvald, „Nidal“ (Poola).

Jahivõidusõit nr. 9A. D=2000 m.

1. Leitnant F. Kurg, „Doonjal“ (Rarüg), aeg 2:56. 2. Kapten B. Leemann „Edil“ (KÜÖ).

Galopi-võidusõit nr. 11A. D=1600 m.

1. Kapten Aia, „Livonial“ (Rarüg), aeg 2:13,25. 2. Ltn. Kurg, „Jasmiinil“ (Rarüg). 3. Ltn. Reinmann, „Jankil“ (Rarüg).

Jahivõidusõit nr. 14A. D=3000 m.

1. Ltn. F. Kurg, „Doonjal“ (Rarüg), aeg 4 min. 48,25 s. 2. Kapten B. Leemann, „Edil“ (KÜÖ).

Eesti kapp.

Võistleja nimi	Hobuse nimi	Karistuspunkte				Kokku
		I haru		II haru		
		Sõidu tehnika	Aja eest	Sõidu tehnika	Aja eest	
Eesti.						
Leitn. REINMANN	Ilus . . .	0	0	6	6	12
„ SUTT . . .	Lauk . . .	6	11	4	18	—
„ PÄRLIN . . .	Maxim . . .	2	13	0	12	27
„ SOOTS . . .	Kane . . .	4	1	8	12	25
Läti.						
Kokku						64
Van. leitn. OSOLS	Erpe . . .	2	0	4	1	7
„ BROK . . .	Klaips . . .	2	3	6	12	23
Kapten UPITŠ . . .	Direkcija . . .	2	15	4	8	—
V. leitn. KARLINŠ	Ciemala . . .	6	0	6	5	17
Kokku						47
Poola.						
Leitn. RUCINSKI .	Rokšana . . .	0	0	0	4	4
Kapten SALEGA .	Marokko . . .	12	0	4	8	24
Rotm. SZOSLAND	Alli . . .	6	5	4	20	—
Maj. TRENKVALD	Madžia . . .	4	0	8	15	27
Kokku						55

Härudel B klass. I grupp. D=1200 m.

1. V. a. o. A. Paulus, „Kilteril“ (KÜÖ), aeg 1 min. 40 s. 2. V. a. o. Viidermann, „Eddal“ (Rarüg). 3. kordn. F. Nessler, „Lepol“ (Politseise ratsareserv).

II grupp. D=1200 m.

1. Kapral A. Luttus, „Tedel“ (KÜÖ), aeg 1 min. 38,5 s. 2. Allkonst. I. Kivimägi, „Surtaniil“ (Pol. ratsar.). 3. V. a. o. A. Paulus, „Manonil“ (KÜÖ).

Vasakult: **Droomide tegelasi.** „ . . . Ja, üks need võistluste korraldamised ole tõesti väsitavad, kurnavad . . .“ **Aerodroomlasi hipodroomil.** „No meie lendasime oma võistlustel küll paremini —!“ **Jaani tragöödia.** „Siin hüppavad hobustega üle, aga kasarmus peame meie üle hobuse hüppama — näha kohe, et need saksad kõik omale paremini korraldavad!“

III grupp. D=1200 m.

1. N. a. o. V. Till, „Bellal“ (Rarüg), aeg 1 min. 40 s. 2. N. a. o. V. Parker, „Miraldal“ (KÜÖ). 3. Veltev. H. Lillakas, „Baironil“ (Rarüg).

Takistusevõitlus nr. 20E.

1. Ltn. Rucinsky, „Rezka“ (Poola). 2. Ltn. Rucinsky, „Rokšanal“ (Poola). 3. Ltn. Reinmann, „Ilusal“ (Rarüg). 4. Ltn. Rojceviecz, „The Hoopil“ (Poola). 5. Ltn. Rojceviecz, „Black Boyl“ (Poola). 6. Kapten Upits, „Direkcijal“ (Läti). 7. Kapten Szosland, „Allil“ (Poola). 8. Kapten Szosland, „Donesse'il“ (Poola). 9. V.-ltn. Karklins, „Dialogsil“ (Läti).

Galopi-võidusõit nr. 23A. D=2500 m.

1. Pr. Ungern-Sternberg, „Sirdaril“ (HAAA Ühing), aeg 3 min. 30 s. 2. Ltn. Sutt, „Kelpil“ (Rarüg). 3. Kapten Aia, „Bulba-Deesyl“ (Rarüg). 4. Ltn. F. Kurg, „Jasmiinil“ (Rarüg).

Takistusesõit nr. 12A. Ohv. ratsutamise instr. kursuse auhind.

1. N.-ltn. Tomp, „Bachusel“ (5. srt. gr.). 2. Ltn. Sutt, „Nastjal“ (Rarüg). 3. N.-ltn. Vari, „Boyl“ (4. srt. gr.)

Rännakvõistlustel marsruudil: Hipodroom, Saku, Kohila, Hageri, Saku, hipodroom = 95 km.

1. ja 2. koha jagasid pooleks leitnant Pärilin (Rarüg), hobusel „Britt“, ja n.-ltn. Tomp (5. srt. gr.), hobusel „Albatross“; 3. kohale tuli n.-ltn. Kübar (4. srt. gr.), hobusel „Kiiker“.

Eriauhindu omandasid:

1. Takistusesõidu võistluses „Eesti Kapp“ nr. 16E — omandas rahvuskarika Läti kaitseväge meeskond. 2. Takistusesõidu võistluses nr. 3B — omandas esimest korda Riigivanema rändauhinna n. a. o. V. Till — Ratsarüg., hobusel „Diledant“. 3. Terarelva käsitsemises ratsa — omandas esimest korda Ratsaväe inspektori rändauhinna n. a. o. V. Parker — Kv. Ühend. Öppeas., hobusel „Burun“. 4. Takistusesõidu võistluses eriklassis nr. 6E — omandas esimest korda H.A.A.Ü. rändauhinna ltn. Rucinsky, hobusel „Rezka“ — Poola kaitsev. 5. Teatesõidus nr. 7PB — omandas Kaitseväge staabi ränd-

auhinna Kv. Ühend. Öppeas. meeskond. 6. Takistusesõidu võistluses omamaa ohvitseridele nr. 12E — omandas Ohv. ratsutamise instruktorite kursuse rändauhinna n.-ltn. Tomp — 5. srtv. grupist, hobusel „Bachus“. 7. Poola saatkonna auhinna — parimale Eesti ohvitserile — omandas leitn. E. Reinmann — Ratsarügement.

Kamini rändauhind rännakvõistluses jäi välja andmata, kuna kahele esimesele kohale tulnud võistlejad said ühepalju karistuspunkte.

F. S.

Soodustustega teatrite mängukava 1.—10. oktoobriini.

„ESTONIA“ teater: „Naistel“ meeldib see...“ 2. oktoobril. Ooper „Kaupo“ — 3. ja 9. oktoobril. Operett „Madam Dubarry“ 1., 4. ja 8. oktoobril. „Kolmas tee“ — 2., 5. ja 9. oktoobril. Ooper „Tosca“ M. Tarasega 6. oktoobril. H. Raudsepa „Vedelvorst“ 7. oktoobril.

Kinoteater „CAPITOL“ ja „UUS REKORD“: „Atlantise valitsejanna“.

„MODERN“: „Ühe öö laul“ Jan Kiepuraga. Järgmine eeskava: „Tscherkessid“.

Ilmusid trükist kaitseväge staabi VI osakonna väljaandel:

1. Ajutine juhend õhukaitse-kuulipildujate kasutamiseks.

Sisu: I. Õhukaitse-kuulipildujate materjalosa käsitlemine ja laskmise põhimõtted.

II. Õhukaitse-kuulipildujate üksuste organisatsioon, juhtimise alused ja tuletegevus.

III. Õhukaitse-kuulipildujate positsioonid, vaatluseteenistus ja side.

IV. Õhukaitse-kuulipildujate meeskondade väljaõpe.

Hind 1 kroon.

2. Ajutine juhend kaitseväge jalgrataste käsitamiseks ja korrashoidmiseks.

Hind 50 senti.

Raamatud on müügil „Sõduri“ talituses, Tallinn, Toomkooli 7.

SISUSTIK: R. Loomulik käik. — A. T. Veel lahingumasinate kasutamisest. — R. Kirjokallio. Liiklemisteede korrashoiust sõjategevuse piirkonnas. — G. R. Euroopa ringlennust. — H. J. Märkmeid lennukite koostööst suurükiväga käesoleval suvel. — A-a. Mõnda ratsaväe uuest koolist. — K. Tuvikene. Rägavere lahing 15. detsembril 1918. a. ja Rakvere langemine. — Kaitseväge elu: I. diviisi juhatus asub Rakveresse. Scouts üksik jalaväepataljon asus oma uude asukohta. Lennuvõistlused 1932. a. Ratsavõistlused 1932 a. — L. Maarahvas tasub oma auvõlga. — J. Pert. Tallinna Vabadusemonument. — Sõjatehnika alalt: Käsi relvade vintraudade ea pikendusest. Lendav tank. Inglise kapt. Balterilt konstrueeritud tank 1931. a. Lahingpurred. — Sõdur rindelt jutustab: A. P. Luurel. — Juriidilised küsimused. — Sõjaväelisi teateid välisriigist: Ohumanöövrid Prantsusmaal 1932. a. Lühike ülevaade tänapäeva Jaapani relvastatud jõududest. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia.

Vastutav toimetaja kol. A. TRAKSMANN.

Kõnetr. Kaitseväge nr. 40.

Tegev toimetaja major A. LAATS.

Kõnetr. Kaitseväge nr. 163.

Väljaandja: „Sõdur“ Tallinn, Toomkooli 7.

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli tän. nr. 7.

Kõnetr. Kaitseväge nr. 163.

„SÕDUR“ TELLIMISE HIND: Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr. — veerandaastas 1 kr. 50 sent.

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

TOPOGRAAFIA.

Topograafilised tingmärgid	Kr. —.02
A. v. Birken: Silmamõõduline plaanitsemine	„ —.35
N. Riiberg: Perspektiiv-visand	„ —.50
Horisontaalid ja kriipsud	„ —.02
Tondi-Mustamäe ümbruse plaan	„ —.20

SÕJAVÄE ÕIGUSTEADUS.

Prof. Martens: Sõda ja õigus ning sõda ja seadus	„ —.50
Valitud paragrahve S. N. S.	„ —.35
R. Uritam: Kaitseväge, kaitseleidu, piirivalve ja punase risti sundnormide nimestik ja juhend	„ 1.65
Kaitseväge distsiplinaarkaristuse seadlus	„ —.35
Ohvitseride teenistuskäigu seadlus	„ —.75

KEHALINE KASVATUS. SPORT.

Kehalise kasvatuse eeskiri I osa	„ 1.10
Kergejõustik	„ —.35
Määrused spordivõistluste korraldamiseks kaitseväes	„ 1.45
Moodne suusasport	„ —.35
Käsipalli mängude määrused	„ 1.—
Käsipalli mängude määrused (ühes naiste osaga)	„ 1.25
H. Niiler: Korv- ja võrkpalli õpetus	„ 1.50
Sportlase registreerimise kaardid	„ —.02
Kehalise kasvatuse eeskiri II osa	„ 1.10
II kaitseväge spordikalender	„ 1.10
Kehalise kasvatuse eeskiri III osa	„ —.50

VABADUSESÕDA.

A. Varma: Merevägi Vabadusesõjas	„ 1.20
H. Tulnola: 3-nda jalaväe rügemendiga Vabadusesõjas	„ —.55
O. Jalajas: Eesti iseseisvuse tekkimine ja areng	„ 1.70
Vabadusesõja lõppvõitlusi Viru rindel	„ —.80

KAITSELIIT.

Kaitseleidu laskemäärused	„ —.25
Kaitseleidu spordimäärused	„ —.40
Kaitseleidlase-laskuri isiklik laskeraamat	„ —.20
A. Balder: Päälik lahingus	„ 1.—

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

ULDISED.

J. Siir: Eestlaste ajalugu. — Tabelid	Kr.	—95
Seletustabelid „Eestlaste ajalugu“ juure	„	—20
N. Hindo: Käsiraamat kaitseväe raamatukogudele sisemiseks korraldamiseks	„	3.—
Raamatute nimekiri sõdurite raamatukogudele	„	2.—
R. Kent: Distsipliin	„	—75
Sõjaväe tervishoid	„	1.65
Lisa sõjaministri käsukirja nr. 85 1925. a. juure	„	—10
Soome kaitseküsimus	„	1.20
E. Verzinsky: God revolutsii	„	1.50
H. Sepp: Narva piiramine ja lahing 1700. a.	„	2.50
„Sõjateadlane“ I, II, III, IV/V, VI/VII, VIII—XII	„ ä	—60
E. Laaman ja Ernits: Enamlus Eestis I	„	1.50
R. Maasing: Moraal ja sõda	„	—25
H. Kauler: Propaganda	„	—60
O. Daniel: Metsaasjanduse põhijooned	„	—35
Kindral Johan Unt — jooni elust ja tegevusest	„	1.25
I. Org: Moodne toitlusõpetus	„	1.50
E. Verzinsky: Is mirovoi voinõ	„	3.75
Album Kõrgem Sõjakool 1921—1931	„	12.—
D. Buxhoevden: Lõhkeained III	„	1.60
T. Rist: Nõukogude Venemaa ja tema sõjavägi	„	1.50

MÄRKLEHED, POSTKAARDID.

Õppemärklehed	„	—10
„ 10× vähendatud, 100 tk.	„	—40
Spordipüssi märklehed, 25 m, 100 tk.	„	—50
„ „ 50 „ „ „	„	—75
„ „ 75 „ „ „	„	1.—
Postkaardid „Paala lahing“	„	—03
„ „Võitjate tagasitulek“	„	—03

Tähelepanuks tagavaraväe ohvitseridele.

Uue Ohvitseride teenistusekäigu seadluse järele ülendatakse auastmeis ka tagavara ohvitseri vastavate katsete sooritamise järele. Katsed sooritab edukalt vaid see, kes loeb värsket sõjakirjandust, esijoones „Sõduri“, mis alati jälgib sõjanduse arengut nii sise- kui välismaal, tuues oma veergudel kõik tähtsamad uudised sellel alal.

Seepärast rutaku iga tagavaraväe ohvitser „Sõduri“ tellimisega järgmise pooleaasta peale, mis algas 01.07. Tellimise hind aasta peale Kr. 6 ja pooleaasta — Kr. 3. Pooleaasta tellijad omandavad õigused ka lisadele.